A PROJECT OF
BAIS HAVAAD
HALACHA CENTER

על פי התורה אשר יורוך

Yorucha

IN-DEPTH BUSINESS HALACHA CURRICULUM

קובץ מראי מקומות

עומקא דדינא

הלכות נזיקין

THE LAWS OF TORTS

THIS VOLUME HAS BEEN DEDICATED BY DR. AND MRS. AHARON LANCZ

לעילוי נשמת הרב ר' אביגדור בן ישראל הכהן מיללער זצוק"ל
ולעילוי נשמת אברהם בן אהרן הכהן לאנץ ז"ל
ולעילוי נשמת אברהם בן יקותיאל ושינה בת משה שווארץ ז"ל

על פי התורה אשר יורוך

Yorucha

IN-DEPTH BUSINESS HALACHA CURRICULUM

קובץ מראי מקומות

עומקא דדינא

PREPARED BY

Rav Aryeh Finkel
Dayan at the Bais Havaad

Rav Dovid Grossman
Rosh Bais HaVaad

Rav Baruch Fried
Dayan and Yorucha Project Editor

Rabbi Chaim Belsky
Head of Yorucha Development

Rav Ariel Ovadia
Dayan and Editor

Rabbi Yaakov Tescher
Director of Torah Projects

A project of BAIS HAVAAD HALACHA CENTER

1.888.485.VAAD(8223) | 732.232.1412
WWW.BAISHAVAAD.ORG/YORUCHA
YORUCHA@BAISHAVAAD.ORG

BAIS HAVAAD HALACHA CENTER
105 RIVER AVENUE, SUITE #301
LAKEWOOD, NJ 08701
501C3 TAX EIN# 26-3711474

BAIS HAVAAD DIVISIONS

- Business Halacha Services
- Bais Din & Dispute Resolution
- Zichron Gershon Kollel for Dayanus
- Medical Halacha Center
- Kehilla & Bais Din Primacy Initiative
- Halachic Awareness & Education

תוכן העניינים

חלק א' – אדם המזיק

- אדם מועד לעולם 8
- ברשות ושלא ברשות..... 16
- נזק הבא ע"י כח אדם..... 24
- כח שני (גרמא) 26

חלק ב' – גרמא

- אסור לגרום היזק 34
- גרמא בשוגג 39
- גרמי..... 41
- דיני מוסר 55

חלק ג' – אש

- חיוב אש, ופטור טמון 64
- חיוב בידי שמים..... 70
- אשו משום חציו או משום ממונו 75
- תולדות אש שהזיקו..... 80

חלק ד' – בור

- חיוב בור ותולדותיו 92
- מפקיר נזקיו 105
- בור פטור על כלים..... 108
- כותל ואילן שנפלו 111

YORUCHA CORPORATE SPONSORS:

THE SPRINGS ARKANSAS

SILVER CARE FAMILY THERAPY AGENCY

ALLURE HEALTHCARE SERVICES
BY MR. AND MRS. MICHAEL NUDELL

worldesk
SEND MONEY ABROAD WITH WORLDESK, SAVE WHILE YOU SUPPORT THE BAIS HAVAAD
https://worldesk.com/bais-havaad
Shiko@worldesk.com | 646.772.7000

FASTRAD MOBILE RADIOLOGY

FOUNDERS & BUILDERS

לע"נ ר' אברהם נחמן ב"ר זאב וולפסון זצ"ל

In memory of
HARAV YOSEF GROSSMAN ZT"L
לע"נ הרב יוסף ישראל ב"ר משה גרוסמן זצ"ל

LOWINGER FAMILY
ר' מאיר משה בן בן ציון הלוי ז"ל • מינקא בת משה שמואל ע"ה • ר' דוד בן ברוך בענדיט ז"ל • גאלדא בת משה דוד ע"ה • ר' יונה בן יצחק ז"ל • מרים בת חיים ע"ה

BARRY LEBOVITS & FAMILY

לע"נ ישראל ליב בן מרדכי ז"ל,
ברכה לאה בת אריה לייב ע"ה

MR. HOWARD ZUCKERMAN Z"L לז"נ
ר' צבי יעקב בן פסח יהודה ז"ל
By his wife Mrs. Rosalyn Zuckerman

ARYEH WEISS & FAMILY

MAAREH MEKOMOS DEDICATIONS

DINA DMALCHUSA & MINHAG BMAMMON
Dedication available

MISHPITEI HAMAMMON & HILCHOS GEZEL
Dedication available

GEZEL AKUM & GENEIVAS DA'AS
Dedication available

HALACHOS OF EMPLOYMENT
לע"נ ר' שלמה בן ר' אביגדור משה ז"ל | האשה מלכה בת ר' משה ע"ה | ר' יצחק יעקב בן ר' אליהו ז"ל | האשה רבקה בת ר' גבריאל חיים ע"ה
Dedicated by Mr. & Mrs. Avigdor Fried

HALACHIC DEALS & DOCUMENTS
Dedication available

BUSINESS & EMPLOYMENT ON CHOL HAMOED
Dedication available

CORPORATE CHAMETZ
Dedication available
Distribution sponsored by Reb Shimshon Bienstock & Family
in honor of the Yorucha Chabura at the Kollel Los Angeles and its Rosh Chabura - Rabbi Zalman Frager

PARTNERSHIPS & CORPORATIONS
Dedication available
Distribution sponsored by Mr. & Mrs. Meir Futersak
לזכות רפואה שלמה לכל חולי ישראל

INFRINGEMENT & COMPETITION
Dedicated in memory of Rav Yehuda Kelemer זצ"ל
Young Israel W. Hempstead Led by R' David Felt, R' Aaron Gershonowitz
Eitz Chayim Dogwood Park Led by Rabbi Dov Greer

COMMITMENTS & KINYANIM
Dedicated
לזכר ולע"נ ר' אברהם דוב ב"ר יצחק מנחם הכהן וועגנראוו ז"ל
נפטר י"ב סיון תשמ"ז ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י משפחתו

ONAAH & MEKACH TAOS
Sponsored by
Frankel Rubin Klein, Attorneys at Law
Mayer S. Klein, Managing Partner
Solving serious business problems. בעז"ה

TZEDAKAH & MA'ASER I
Dedicated by the Yorucha Chabura at Khal Zichron Moshe Dov - Far Rockaway, NY
in honor of their Mara D'asra and Rosh Chabura Rav Aaron Eliezer Stein Shlit"a
בזכות ר' שמואל ברוך הייט ומשפחתו עמו"ש

TZEDAKAH & MA'ASER II
Dedicated by the Yorucha Chabura at
כולל זכרון שניאור Kollel Zichron Sheneur
Monsey, NY
in honor of their Rosh Chabura
הרב מיכאל איללעש שליט"א

SHEMITAH & PRUZBUL
Dedicated
לע"נ ר' אברהם נחמן ב"ר זאב וולפסון זצ"ל

LOANS, GUARANTORS, & BANKRUPTCY
Dedicated by the Yorucha Chabura at Lido Beach, NY in honor of their Rosh Chaburah, Rabbi Yakov Lowinger

RIBBIS FUNDAMENTALS
This volume has been sponsored by
STEINMETZ | LLC
ATTORNEYS AT LAW
לע"נ ר' אברהם ברוך בן יעקב יצחק ז"ל
ולע"נ פרוידא נעכא בת ר' מאיר הערץ ע"ה

RIBBIS IN COMMERCE
לע"נ ר' שלמה בן ר' אביגדור משה ז"ל
האשה מלכה בת ר' משה ע"ה | ר' יצחק יעקב בן ר' אליהו ז"ל
האשה רבקה בת ר' גבריאל חיים ע"ה
Dedicated by Mr. and Mrs. Avigdor Fried

PROFESSIONAL ADVICE AND MALPRACTICE
Dedication available

BROKERAGE AND LASHON HARAH IN BUSINESS
Sponsored by Mordechai & Chaya Klein
One Real Estate
commercial & residential

YICHUD AND GENDER-RELATED ISSUES
Dedication available

AVODAH ZARAH AND ISSUREI HANA'AH
Dedication available

THE BAIS DIN PROCESS
ר' שמואל ברוך הייט
ומשפחתו עמו"ש
Far Rockaway, NY

PESHARA & ARKAOS
THE ROTHENBERG LAW FIRM LLP

SHABBOS & COMMERCE
Dedication available

YORUCHA IS MADE AVAILABLE TO THE PUBLIC FREE OF CHARGE THROUGH THE GENEROSITY OF VISIONARIES WHO HAVE FORESEEN THE COLLECTIVE IMPACT IT WILL HAVE ON COMMUNITIES AND INDIVIDUALS ALIKE.
CONTACT THE BAIS HAVAAD (INFO ON BACK COVER) TO DEDICATE A SIGNIFICANT CHELEK OF YORUCHA, AND HELP THOUSANDS NATION-WIDE GAIN A WORKING KNOWLEDGE OF BUSINESS HALACHA!

HILCHOS NEZIKIN

Sugya Introduction

Concepts that will be discussed in this topic

He who would like to be a righteous person should [especially] keep the laws of damages. (Bava Kama 30a)

Studying the laws of torts is not merely a lesson in not causing damage to others. Rather, it provides training in recognizing the ramifications of our actions, and the long-reaching effects of what we choose to do or avoid. The Torah requires us to take all reasonable precautions to ensure no harm comes about because of us, and indeed, holds us accountable if we are negligent in our duties. Moreover, *adam mu'od le'olam*, a human is always fully liable for his actions, even those that are taken in error or misjudgment. The Torah holds us to a high standard, and one who keeps these laws with alacrity will certainly not be lax in other areas of Torah. Such a person will be worthy of being counted among the righteous.

ADAM HAMAZIK:

The first topic we look at is that of *adam hamzik*, a human who causes damage, directly or indirectly. Although *adam mu'od le'olam*, a human is always fully liable for his actions, there is a major *machlokes rishonim* whether an adam is liable for damages that were completely unavoidable. The parameters of that will be explored, as well as a related discussion of damage that one caused while acting within his legal rights.

GRAMA AND GARMI:

The rule of *grama b'nizakin patur*, indirect damages caused do not carry liability, means that if the damage that occurs is significantly removed from the act of damage, the one who performed it is not liable. This does not mean he is completely exempt, as he remains liable in the laws of Heaven. There is an important caveat though, a *garmi*, which refers to direct causative damages, does carry liability in beis din. Determining the criteria that make an action a *garmi* as opposed to a *grama* is an exceedingly difficult task, and entire treatises have been written by the rishonim to explain it.

NIZKEI AISH AND BOR:

Of the capital forms of damagers mentioned in the first mishna in Bava Kama, perhaps the most relevant are those of *aish* and *bor*, fire damage, and placing obstacles. Fire damage is not limited to arson – any damage done through an external force, such as placing an object where it can be carried by the wind and cause damage, is categorized as aish. Surprisingly, the Torah exempts covered items from some forms of fire damage. This is known as *petur tamun*, the exemption for hidden or covered items.

The *mazik* of *bor*, creating an obstacle, carries an even broader exemption. Only humans and other living beings that are damaged by an obstacle can demand restitution. Damage to inanimate objects, even those being carried or worn at the time the obstacle wreaked its havoc, is exempt from liability. Thus, properly categorizing the forms of damage is critical in determining which laws apply to each case.

BUSINESS HALACHA daily

BAIS HAVAAD HALACHA CENTER

QUESTIONS ON
Nezikin

Below are some practical scenarios that will apply to the material

1 My neighbor forgot to turn off his backyard hose after his kids went swimming. They went away for Shabbos and the water ran the entire weekend, eventually seeping into my basement through a window well. Is the neighbor liable for the water damage?

---

2 I rented out my house for a weekend in the summer, while I was overseas. I warned the tenants to turn off the air conditioning before leaving. They forgot. I returned three weeks later to find the thermostat set to hold at 65 degrees Fahrenheit, closely followed by an astronomical electric bill. Is the tenant a mazik?

4 I downloaded software that I purchased from a Jewish vendor, which turned out to contain lethal viruses that caused untold trouble to my data. Is the vendor liable?

---

3 A driver stops short in the middle of an intersection, and is struck by an oncoming car with both cars sustaining damage. Is this considered active damage and the driver who stopped is liable, or is he now a bor, a stationary mazik who is exempt from damage to non-living property?

Join BHD and receive a 3-5 minute video post derived from the current Yorucha topic.

JOIN "BUSINESS HALACHA DAILY" TODAY!

For answers to these questions, and for more Q&A topics like these, visit baishavaad.org/daily
To sign up to the Business Halacha Daily WhatsApp group messages 732.232.1412

חלק ב'

גרמא

תוכן העניינים

- אסור לגרום היזק 34
- גרמא בשוגג 39
- גרמי 41
- דיני מוסר 55

For the Halacha Shiur on Causative Damages, see pages 60-61

הבא לסמוך לא יסמוך אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות מתקיף לה רבא והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו קתני אלא אמר רבא [א]הכי קתני מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות ונפל לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ד' אמות מ"ט דדוושא דהכא מעלי להתם אמר רב [ב]לא שנו אלא כותל גינה אבל כותל חצר אם בא לסמוך סומך רבי אושעיא אומר אחד כותל גינה ואחד כותל חצר אם בא לסמוך אינו סומך אמר רבי יוסי בר חנינא ולא פליגי [ג]הא בעיר ישנה הא בעיר חדשה תנן [א]החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות [ד]ותני[א] עלה מלמעלן כדי שלא יציץ ויראה מלמטן שלא יעמוד ויראה[ב] ומכנגדן שלא יאפיל[ג] טעמא שלא יאפיל אבל משום דוושא לא הכא במאי עסקינן [ה]בבא מן הצד וכמה[ד] אמר (א) ייבא חמוה דאשיין בר נדבך משמיה דרב [ו]כמלא רחב חלון והלא מציץ א"ר זביד [ז]במדיר[ה] את כותלו והא אנן תנן ארבע אמות לא קשיא כאן מרוח אחת [ח]כאן משתי רוחות ת"ש ואת הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם טעמא משום סולם אבל משום דוושא לא הכא במאי עסקינן במזחילה משופעת דאי משום דוושא הוא הא קא אזיל ואתי תותיה:

מתני' [ט]מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה ואת [י]הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם: **גמ'** לימא מתניתין דלא כר' יוסי דאי ר"י הא אמר [ו]זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו אפילו תימא ר' יוסי הא [ז]אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר [כ]מודי רבי יוסי בגירי דידיה[י] ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה (ב) יתבא בחור וקפצה והא גרמא הוא א"ר טובי בר מתנה זאת אומרת גרמא בניזקין אסור[י] רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי דהוו אתו

בבא בתרא דף כב:

אסור לגרום נזק לחבירו, אפילו באופן שאילו יזיק לא יתחייב בתשלומיו. ומי שבא לעשות כן יכול הניזק לעכב שלא יעשנו.

One may not cause damage to another, even indirectly. Although indirect damage cannot be recouped in beis din, preemptive action may be taken to prevent someone from causing indirect damage.

הכונס ‏צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצאה והזיקה פטור הוציאוה לסטים לסטים חייבין הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאה והזיקה חייב מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה כיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר' שמעון אומר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתים סאתים:

גמ' ת"ר איזהו כראוי ואיזהו שלא כראוי דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה זהו שלא כראוי א"ר מני בר פטיש מאן תנא מועד דסגי ליה בשמירה פחותה ר"י היא דתנן קשרו בעליו במוסירה ונעל לפניו כראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור שנאמר ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין אפילו תימא ר"מ שאני שן ורגל דהתורה מיעטה בשמירתן דאמר ר' אלעזר ואמרי לה במתניתא תנא ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן ואלו הן בור ואש שן ורגל בור דכתיב כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו הא כסהו פטור אש דכתיב שלם ישלם המבעיר את הבערה עד דעביד כעין מבעיר שן דכתיב ובער בשדה אחר עד דעביד כעין ובער רגל דכתיב ושלח עד דעביד כעין ושלח ותניא ושלח זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור ובער זה השן וכן הוא אומר כאשר יבער הגלל עד תומו טעמא דעביד כעין ושלח ובער הא לא עביד לא אמר רבה מתניתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן[א] ואתי ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן[ב] קרן לא כתיבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא[ג] ש"מ: תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו: אמר מר הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב אלא בכותל

רש"י

הכונס פטור. דהא נטרה ומאי הוי ליה למעבד: הניחה בחמה. מלערלה לה שמשא ולא סגי לה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: נכנס הרועה תחתיו. להתחייב בנזקין: נפלה לגינה. באונס מגג בעלה הסמוך לגינת חבירו או שהיתה רה"ר גבוה[ד] מן הגינה ונפלה: מה שנהנית. לפי הנאתה ולא לפי הזיקה: שמין בית סאה באותה שדה. אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מזיק[ו] שמין אותה בכל שווייה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן בגמ'[ח] מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמיה דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט: ר"ש אומר אכלה פירות גמורין. שכבר בישלו כל צרכן: משלמת. כל ההיזק והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו: גמ' מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. מני מתני' דאמר לאן שהזיקה בשן[ט] ורגל הוא דהיינו מועד בתחילתו סגי לה בנעילה כראוי דהיינו שמירה פחותה כדאוקימנא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואי אתי רוח שאין מצויה לא קאי: קשרו בעליו. לשור: ונעל בפניו כראוי. גרסי': תם חייב. דלא סגי ליה בפחותה וטעמא דר' יהודה בפרק שור שנגח ד' וה' (לעיל דף מה:): ר"א. פליג אתרוייהו דאילו ר"מ מיהו בשמירה מעולה סגי ליה ור"א סבר לית ליה נטירותא למועד: הא כסהו. אפי' פורתא ולא בעי עד דטאיס ליה בעפרא[י]: כעין מבעיר. בפשיעה: כעין ובער. כעין שאכילנה לבהמתו בידים כלומר בפשיעה: מתני' נמי דיקא. דטעמא משום דהתורה מיעטה אבל בקרן מועדת לאו כר"י ס"ל: מדקתני צאן. דאין הזיקה אלא בשן ורגל: עסקינן ואתי. כולהו פירקי עד השתא: פטור מדיני אדם. קסבר גרמא בנזקין פטור: הפורץ גדר. ויצאתה הבהמה וברחה: הכופף קמתו. לצד הדליקה כדי שתבער בה האש: אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב. מיהא אכותל דהא בידים עבד [א] ואבהמה ליכא למימר דמחייב דהא תנן פרצוה לסטים פטור:

תוספות

הכונס צאן לדיר. זה היה ראוי לשנות לעיל בהדי מילי דשור דלא היה לו להפסיק במילי דבור אלא אגב דתנא נפל לבור והבאיש מימיו[ב] תנא בתריה מילי דבור א"נ מילי דבור ראוי לשנות תחילה קודם שישנה דיני שמירה וגם דיני אם היה ראוי לשנות תחילה אלא אגב דתנן[ג] כסהו כראוי בבור דהוצרך להזכיר דין פותח וכורה שבו דבר הכתוב תנא נמי הך דנעל בפניה כראוי: נפרצה בלילה. אע"פ דתנא נעל בפניה כראוי פטור אצטריך למתני נפרצה בלילה פטור כדדייק בפ"ק (דף יד.) הא ביום חייב דקלא אית ליה למילתא ומסתמא ידע שנפרצה אי נמי בלילה אפילו נודע לו שנפרצה ויצתה הבהמה אין לו לטרוח יותר מדאי לחזר אחריה באפילה: או שפרצוה לסטים. ואצטריך לאשמועינן דאפילו הלסטים פטורים כשלא הוציאוה:

מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. לא בעי למימר דמתני' בין בתם בין במועד וכדר"א בן יעקב בפרק ד' וה' (לעיל דף מה:) דמשמע ליה דמתני' במועד לחודיה איירי מדנקט צאן דאין רגילות להיות בהן קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתכוונו להזיק דהכי דייק בסמוך וס"ל לגמרא השתא דמועד דשן ורגל כמועד דקרן ולהכי קאמר ר"י היא דלר"מ כי היכי דבעי שמירה מעולה במועד דקרן ה"נ בעי בשן ורגל אע"ג דבקרן קרא[ה] כתיב נלמוד סתום מן המפורש ועוד דכולהו נזקין כתיב בתר קרן וקיימא אההוא דין שמירה המפורש בה: רבי יהודה היא. קצת תימה דר"י דריש לעיל (דף מה:) ולא ישמרנו לזה ולא לאחר:

התורה מיעטה בשמירתם. ואע"ג דלעיל בפ"ב (דף כה:) הוה בעי למילף דשן ורגל חייב ברשות הרבים מק"ו מקרן וכן בעי למילף למפטר קרן ברה"ר משן ורגל בק"ו אי לאו קראי ולא פרכינן שכן מיעטה בשמירתם משום דאין שייך להקשות משמירה אתשלומין אי נמי כר"א בן יעקב דאמר[ו] אחד תם ואחד מועד סגי ליה בשמירה פחותה: הא כסהו פטור. וא"ת ולמא בכסוי מעולה הרבה קאמר וכ"ת למה לי קרא לסד"א עד דטאיס ליה כדאמר לעיל (דף נ.) וי"ל דפשיטא ליה דכסוי מעולה כטאיס ליה חשיב אי נמי השוה הכתוב הכורה לפותח ופותח שמצאו מכוסה בכיסוי כעין שמירה פחותה מסתמא לא החמירה עליו לכסותו בכיסוי מעולה יותר מן הראשון ולא אמר הכתוב לא[ז] יכסנו אלא בכסוי הראשון ואפותח ואכורה קאי בשוה ובקונטרס משמע דכל כיסוי עד דטאיס ליה חשיב כשמירה פחותה: עד דעביד כעין וביער. אף על גב דבריש מכילתין (דף ג.) דרשינן מיניה אזלא ממילא מ"מ מדלא כתיב ובערה ש"מ (א) אדאדם נמי קאי: אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב. פי' אכותל דאבהמה ודאי לא מיחייב בפריצת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא וי"ס שכתוב בהן בהדיא אכותל וא"ת נהי דחייב אכותל נימא דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל כשמתרך בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא רעוע כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למתני חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט בפני בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאכותל לא מיחייב כדפרישית והא דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי קעביד משמע דחייב בידי שמים קאי נמי אכותל וי"ל דה"ק כיון דלמסתר קאי שהבעלים מצווין לסותרו שלא יפול על בני אדם ס"ד דכל הקודם במצוה זכה ואין לזה להניח מלסתור בשביל בהמת חבירו ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל אי נמי כלומר למסתר ולמיפל קאי: [ועי' תוס' סנהדרין עז. ד"ה בנזקין] אילימא

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות נזקי ממון הל' א סמג עשין סו סח טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף ב:
ב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:
ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
ד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ה ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ה:
ו ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ו:
ז ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:
ח ח ט מיי' שם פ"ג הלכה יא סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצד סעיף א:
ט י מיי' פ"ד שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ד:
י כ מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ה:
יא ל מיי' שם פ"ד הל' א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף א:
יב מ מיי' שם פ"ו הל' א סמג שם טוש"ע שם:
יג נ ס ע מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

ליקוטי רש"י

משלמת מה שנהנית. לאו תשלומין מעליא נינהו כדמפרש בגמרא [לעיל יט:]. שמין בית סאה. גבי ניזקין דשן בבבא קמא (דף נה:) כי יבער איש שדה או כרם וגו' תנן כיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותו שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ואין מדקדקין להיות שמין האכילה לבדה מה היתה שוה הערוגה זו שנאכלת אלא מה נחסר בית סאה מדמיו אם היה בא למכור הקרקע עם זריעתה מה חסרו דמיו בשביל אכילת ערוגה זו. דהיינו קולא גביה דהבא לקנות קרקע לא יניחנו בכך ובדבר מועט יתפסד בפחות דמים ומקרא יליף לה בבבא קמא (דף נח:) [ב"מ צט:]. ונעל בפניו כראוי. היינו שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. ולא ישמרנו בעליו. במועד כתיב מיעט הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמ'. אין לו שמירה. למועד. אלא סכין. ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב ושלש מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב [לעיל מה:]. ושלח. את בעירה [לעיל ב:]. ובער זו השן וכו' יבער הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכמו כיון יבער לישנא אחרינא גלל זה לא שהשן מבערת למאכל ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה [לעיל ג.]. ופירשו רבותינו ושלח אחו מזיק מדרך כף רגל ובער הוא מזיק השן האוכלת ומבערת [שמות כב, ד]. פטור מדיני אדם. לשלם [גיטין נג.]. שאין כח בב"ד לענשו. וחייב בדיני שמים. ידי שמים לא יצא עד שישלם [ב"מ צא.]. פורענות לשלם לרשעים שנהיון להספיק את ישראל [גיטין שם].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [עי' תוס' לקמן נז: ד"ה נפלה], ב) [עי' לקמן נח: תוס' ד"ה שמין ותוס' ב"מ לט: ד"ה שמין], ג) לעיל מה: לקמן לט: [ועי' תוס' שבת נב. ד"ה קשרה], ד) לעיל ג., ה) [תוספתא שבועות פ"ג ה"ב ע"ש], ו) עיין תוס' ב"ב כב: ד"ה זאת, ז) לעיל מז., ח) לקמן נח:, ט) לעיל נ., י) לעיל מז:, כ) לעיל נב., ל) לעיל מה ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עד וכו' ש"מ דאאדם נמי:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה אי בכותל כו' ואבהמה כו'. נ"ב וכן פי' תוספות כאן ובסנהדרין אבל כתבו שם די"ל דגם אבהמה חייב וצ"ל למתני' דמיירי בנזקיה וכ"ד הרמ"ה. והרמב"ם כ' דאף בנזקיה מיחייב כאן משום דממתכוין (ועי' בהגר"א סי' שצו סק"א וס"ק י"):

תורה אור השלם

א) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לו]

ב) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: [שמות כא, לג]

ג) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה: [שמות כב, ה]

ד) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

ה) אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: [ישעיה לב, כ]

ו) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: [מלכים א יד, י]

הגהות וציונים

א] קא עסיק ואתי (כת"י): ב] צ"ל דצאן (כ"ה בדפו', ולפנינו ע"פ המהרש"ל, ועי' בדק"ס דט"ס הוא במהרש"ל): ג] צ"ל נינהו (כת"י): ד] צ"ל גבוהה: ה] צ"ל ובשן, או למחוק תיבת "הוא" (ב"ש, ובכת"י ליתא תיבת "הוא"): ו] נדצ"ל קרא: ז] צ"ל ולא.

בבא קמא דף נה:

הברייתא מונה ארבע דברים שגורמים היזק לחבירו בלי שעושה מעשה מזיק ממש. כה"ג אינו נידון כאדם המזיק ופטור בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב לשלם כדי למלא את החסרון שהפסיד את חבירו.

The Beraisa enumerates four cases where a loss is caused to another, albeit without a direct act of damage. The perpetrator is not liable in beis din, but is still liable in dinei shamayim, the laws of Heaven, to restore the loss that he caused.

ט. דכתיב מחהו לפקח ותכמים ותקלם. ומים היכא מפקר קמעט לו ופטור לו מיד בדיני שמים:

דין הזועק עדות ואין מכיר אצלו עד אחד חייב בדיני שמים ובשאלו אותו בבית. ובל חייב בדיני שמים אי תאם מפקיעין מיניה ולא כפיני אותו בדברים אלא אומר לו דיני מסור לשמים:

ו ומפיק והיודע עדות למניהו כי נמחי מפקיעין. מלינמא נפי חני פמינמא חס לא יניל ונמא עוטו כחיב. ומדקתיד להפדה פיש דנחתי מפמני. ועוד קיל כל מקום שכלמר עד הוא שכים. עד שיפטוע לך שכמת לחר. חס כן פמינמא לחיב בדיני שמים מלמר שמוזהר על הדבר. חלא נחר וקתלין דלא יכול לומר מי יתר כי הוא מפהדיקן ליה כוה מודה ליה. דילמא הוא מפחנע בפיקפל. קתלין דלחפיה חיב בדיני שמים. ולייכי כגון שהיו שולני לוחו בניד חס יודע להעיד ולמר לנא. לייב כפפניד [illegible] לימו מוב ומניד. חבל מין לניד לין לשם שיכול למוב ולכמיד כן מ"ה הכי. ולפי לא נפקין בגמרא מי יתר כי הוא לחיבא ומפהדיכא. ולף שמליכו טובא שפעוכים מדיני חדם וחיב בדיני שמים כמו שכחב הכיף. וזיל ועוד לייכא טובא לפמוך מדיני חדם וחיב בדיני שמים. ולילו הן הכחתן שם הטוח לפני בשעת מניכו שעוד מדיני חדם וחיב בדיני שמים. והשולח לח כשניכה ניל הבא שעוד מדיני חדם וחיב בדיני שמי. והמפנים לח שניכו שעוד מדיני חדם וחיב בדיש. כשכנס כדו ולא שלקה כשלה נעשו ולא שעזידים כי מלי מפיב בשבוק. ומכנים שומיס שעוד מדיני חדם וחיב בדיני שמים עכיל. חלא הכי ד מלכך לדיכי כדפי.

וכלשה כל היכא דלמרי מיב בדיני שמים לי חשש שמקיפן מיכים לפילו לפי דפי שפי בשכך השוכר לח הלומכים נפי שוסס פרה ודם נח שפעור נקים ליה בדיבנה מיכים. ולים מיב לנלמח ידי שמים. והיכא שפשם הכיזק לח מפקיפן מיכים. מלמר שמפיב לנלמח ידי שמים וכן פשק הלי"ז. מיי כפיג לכיע מפקיפן מיכים. בשלמה בשום ליה בדיבנה מיכים מיב הוא. דק דלא קטלינן בתרי קטלה ועבדיכן ליה הלומכת. היכך היכא דלא עבדיכן הלומכת. כגון בשוגג או בלא בהתראה או בזמן הזה. חס כן מוכל לומר שהשבית מהבת שלי חשש לא שפקיפן מיכים. דהא קים מיב הוא. חבל היכא שנלמה בבקיפן הוא. ולפן בו מיב פן הדין חלא לנלמח ידי שמים. חס כן שפיעת דלי חשש שפקיפן מיכים. ושפוש היכי כמי לא תיכלו הלוי בהת' בשכבי לעיל. ולי"ת נלוי וידוע כי. שלי קושיא ליכא. דילמא לייבי בהשש ובדין דלא שבקיפן מידים. חלא ק"ת דבולשי שפקיפן. ושלחתי כחוב בהשיבה וזיל כיל היכא דלימלר מיב בדיני שמים. חעיג דלפן לנ"ד לכופו לנלמ. ק"ת בדכיש בני כפיים יש לדוחקו. דלכ"ב לין קלמר בשרש הכיכש נפי הטוען קיש של שביכו לשני הלליקה כו'. שפו דשיעת שלי לשר חלא כשוים כשיים ובדיני שמים שי לא לשיב קיל. ושלי קלמר ושל היודע שפשבות הוא יודע דעשו חלא כדשי עב"ל. ולא כהיכא לי שלא שיכלו הלוי כך. ק"ת דלא קיל כלל. גס ליכא בדיני שמים לא שמעי להיות שיבא, לשי בשקלה בדיני חדם. חלא לעכיין יולא ידי שמים לשוד קלמר. וכן שלחתי בלשבת שעבת וזיל כל שקום שלשבו שיב בדיני שמים. חס בא לכיכין לסודיעו לין שי יכולין לשיב לושך. חבל לכיך לשם לנלמח ידי שמים. כי היכך שקוד לו. כדי שיהן לל לבו ויכלם לח שביכו ויולא ידי שמים:

ים של שלמה ב"ק פרק ו סימן ו
נחלקו האחרונים אם יש לב"ד לכוף בדברים למי שחייב בידי שמים שישלם מה שהזיק. דעת המהרש"ל שאין להם אלא להודיעו שהם אינם מחייבים אותו כלל, ורק שדינו מסור לשמים עד שירצה את חבירו.

In a case where a defendant is liable according to the laws of Heaven, the Acharonim debate whether a beis din should verbally pressure him to pay. The Mararshal's opinion is that they should merely inform him that he carries this liability toward Heaven until he appeases the victim.

קצות החושן

סימן לב (א) **לא שכרן.** עיין ש"ך [סק"ג] שהקשה מפרק האיש מקדש [קדושין] דף מ"ג [ע"א], דאף דאין שליח לדבר עבירה, מיחייב בדיני שמים, דמתמה התם בפשיטות, מכלל דתנא קמא סבר אפילו בדיני שמים נמי פטור, ומשני, בי דינא רבה ובי דינא זוטא איכא בינייהו, ופירש"י, עונש גדול ועונש קטן, ע"ש. ולי נראה דכאן מיירי מחיוב תשלומין בדיני שמים, וכההיא דאמרינן כיוצא [בזה, ב"ק קי"ח ע"א], איני יודע אם נתחייבתי פטור מדיני אדם וחייב לשלם בדיני שמים, והכא נמי בשוכרן

קצות החושן

חייב לשלם בדיני שמים, אבל עונש בדיני שמים ודאי אית ליה אפילו אם אינו שוכרן, ומשום דאף דאין שליח לדבר עבירה, עונש הוא בדיני שמים, והתם בי דינא רבה ובי דינא זוטא אינו כלל מעין הדין שנתחייב בדיני אדם, כגון רוצח בסייף, ואם עשה שליח עונשין אותו משמים בעונש מן השמים בדינא רבה או בדינא זוטא, אבל הכא בשוכרן הוא מידי אחריני שהוא חייב לשלם בדיני שמים, וכמה מיני גרמא איכא שנפטר מתשלומין אפילו בדיני שמים, ואילו עונש ודאי אית ליה אפילו בגורם דגורם, והוא פשוט.

דטוב לו שישרוף הקטן שלא ישביעהו הלוה (ח)שיש לו שני שטרות שאלו העדים חתומים עליו) (ט)שני מלוים שהוציאו כל אחד שטר על לוה אחד שאלו הכתות חתומים בו כל כת בשטר אחד והלוה כופר בשניהם זה נשבע ונוטל וזה נשבע ונוטל ואפילו כתוב נאמנות בשטרות צריכין לישבע.

ג מלוה אחד שהוציאם על שני לווים אם הוציאם כאחד ישבע כל אחד היסת ויפטר ואי מודי חד מנייהו יגבה ממנו מבני חרי ואם הוציא (י)שטר אחד גובה בו ואחר כך מוציא השטר השני וגובה בו.

ד [ג]מי שהביא עדים והוכחשו מתוך עדותן ואחר כך הביא עדים אחרים על אותה תביעה והוכחשו וכן עד מאה כת ואחר כך הביא עדים אחרים ונמצאת עדותן מכוונת (יא)דנים על פיהם אבל שטר שבאו שנים ואמרו ממנו שאל לזייף שטר זה אף על פי שנתקיים השטר בחותמיו אין גובים בו לעולם [ה]אלא אם כן באו עדי השטר והעידו הם בעצמם על כתב ידם.

סימן לב

המודה בפני עדים שיאמרו דברים כהוייתן ואם אמר משטה אני בך

ובו ב' סעיפים

א אם אמר ראובן בפני עדים שהוא חייב לשמעון מנה לא יעידו בבית דין סתם (א)שהודה בפניהם שהוא חייב לשמעון מנה אלא יאמרו דברים כהוייתן לפי שאפשר לו להפטר בטענת משטה הייתי בו או בטענת שלא להשביע את עצמי נתכוונתי על הדרך שיתבאר בסימן פ"א ובית דין יבחינו הדברים אם הם כענין שיועילו טענות אלו או לאו.

ב (ב)השוכר עידי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון פטור מדיני אדם (ג)וחייב בדיני שמים.

הגה [א]ודווקא שלא היה חייב לו אבל אם היה חייב לו רק שאלו העדים הם שקרים פטור מדיני שמים אבל עבר על מדבר שקר תרחק (ד)[ב]וכן אם (א)לא שכרן אלא פיתה אותן בדברים שיעידו שקר [ג]וכל זה בשוכר עדות שקר לחבריה (ה)והוא אינו מודה אבל אם שכר

The Ketzos Hachoshen says that not every case of grama is required to pay according to the laws of Heaven. Only in cases similar to those mentioned in the Beraisa – where his actions are likely to cause a harmful outcome -must one pay to absolve themselves. Nevertheless, there are Heavenly consequences in all cases where his unwarranted actions brought about harm to others.

קצות החושן סימן לב סק"א
כתב הקצות החושן שלא כל גרמא חייב בדיני שמים, רק אותם שמנו חכמים והדומה להם – שתוצאת מעשיו קרובה שתבא. אבל יש אופנים של גרמא שפטורים מלשלם אף בדיני שמים, אבל עונש בידי שמים יש על כל פנים.

הא חיוב לצאת ידי שמים מוטל עליו כמו דאמרו בגרמא דנזקין בב״ב (דף כ״ב ע״ב) דגרמא בנזקין אסור ואף לרבה דפוטר לדד״ג מ״מ דינו כמו גרמא עכ״פ, א״כ כוונת רבה לפוטרו בדיני אדם, וקשה הא בלא״ה פטור בדיני אדם כיון דבמאמינו אינו יכול להטיל עליו חיוב בדין רק לצאת ידי שמים, ע״כ שפיר הוכיח **בני הרב מוהרצ״ה נ״י** מזה דבמאמינו יכולים הב״ד לכופו לשלם בדין.

ואפשר לומר דאף דגרמא בנזקין אסור היינו דחבירו מעכב עליו ואסור לו לגרום היזק לחבירו כמבואר בב״ב וברשב״ם שם [ד״ה גרמא] ומחוייב לסלק ההיזק כמבואר בסי׳ שפ״ו (סעיף ג׳), אבל עדיין י״ל היכא דכבר גרם ההיזק לחבירו ע״י גרמא, דפטור לשלם לחבירו אף מן חיוב לצאת ידי שמים וכמש״כ הקצה״ח (בסי׳ ל״ב [ס״ק א]) וכן הוא בתשובת חכם צבי (סי׳ קל״ח), דדוקא בהא דב״ק (דף נ״ה ע״ב) דשוכר עדי שקר חייב בדיני שמים וכיוצא דשם בזה מוטל עליו חיוב לשלם לחבירו לצאת ידי שמים, אבל בגרמא בנזקין פטור אף בדיני שמים לשלם לחבירו אלא עונש יש עליו אף בגורם דגורם ע״ש. א״כ לפ״ז יש לפרש למה דמוקמינן הכא במאמינו, דלפ״ז יש לפרש הכי דאלו היה דאין דד״ג היה חייב לצאת ידי שמים היינו לשלם הממון לחבירו לצאת ידי שמים כמו דאמרו בסתמא בקידושין (דף ס״ו ע״א) דאי מהימן לך זיל אפקה ופירשו דקאי על חיוב לצאת ידי שמים, וה״ה יש לפרש הכא אך לפי דרבה לא דאין דד״ג ודינו ככל גרמא בעלמא דפטור אף מצד לצאת ידי שמים לשלם לחבירו, אלא דיש עונש עליו כמו כל העובר על איסור וצריך תשובה אבל דין תשלומין ליכא עליו כלל אף לענין לצאת ידי שמים, ולכן אין ראיה מהך דב״ק דאמרו במאמינו להוכיח מזה דגם להוציא ממון בבית דין סמכינן על מה דמאמינו משום די״ל כנ״ל.

אך עיקר דברי הקצה״ח שכתב דבגרמא בנזקין פטור אף בדיני שמים לשלם לחבירו, רק בהנך דאמרו בב״ק (דף נ״ה ע״ב) ד׳ דברים העושה אותן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים באלו מוטל עליו חיוב לצאת ידי שמים לשלם, לענ״ד אינו כן, דהנה ראיתי בשמ״ק לב״ק שם במה דמסקי שם (דף נ״ו ע״א) בסוגיא זו במה דפריך הש״ס שם ותו ליכא והאיכא כו׳ וחייב בדיני שמים ומשני אין מיהא איכא טובא והני איצטריכא ליה מהו דתימא כו׳ בדיני שמים נמי לא ליתחייב כו׳ קמ״ל. וכתב השמ״ק שם [ד״ה העושה מלאכה] טובא מיהא איכא כגון ליבה וליבתו הרוח שיסה בו כלב ונחש הרחקת סולם מן השובך ונפיצת הפשתן המוזכר בפ׳ לא יחפור כו׳ סילק את הכרים האמור בפרק כיצד הרגל הבאיש מריחו האמור למעלה הוזקה באכילה נפל מקול הכריה והרבה כיוצא באלו שהוא גרמא ופטור אלא שיש מהם שפטור אף בדיני שמים והוא שאין כוונתו כלל להזיק כי הוא יודע תעלומות לב ויש גרמות שהוא חייב בהם כו׳ הרב המאירי ז״ל עכ״ל השמ״ק. הרי להדיא דס״ל להשמ״ק בשם הרב המאירי דאף היכא דלא תני בהו להדיא פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, רק סתמא אמרו בהו דפטור משום דה״ל גרמא בעלמא, וכמו הא דב״ק (דף מ״ח ע״ב) ובדף (ס׳ ע״א) וכל הנך דמונה שם בשמ״ק דאמרו דמיפטר משום דה״ל גרמא, מ״מ גם בהו מחוייב בדיני שמים לשלם כמו כל הנך ארבעה דברים דחשב שם בב״ק, וכל הנך הם בכלל מה דאמרו בסוגיא הלז התם אין מיהא איכא טובא והני איצטריכא ליה דה״א דשאני הנך ד׳ דברים דאף בדיני שמים לא ליחייב וכו׳, זולת היכא דלא היה כוונתו להזיק כלל אז פטור אף בדיני שמים, א״כ מוכח דלא כמש״כ הקצה״ח בפשיטות דבגרמא בנזקין פטור לשלם אף בדיני שמים, אלא כל גרמא חייב בדיני שמים לשלם כמו כל הנך ד׳ דברים דתני בהו בהדיא כן וכמש״כ השמ״ק.

ולפ״ז אתי שפיר למש״כ בספרי נחל יצחק ([חלק א] סי׳ ל״ז סעיף ד׳ ענף ו׳ בהגה״ה) שכתבתי ליישב לדברי רש״י בב״ק (דף ל״ה ע״א [ד״ה בסלע]) בסלע לקה דמתחכך היה בסלע ולקה, דקשה למה לא פי׳ דע״י רדיפת שורו נלקה בסלע. ותרצתי משום דאף דפטור בזה משום

נחל יצחק סימן עה סעיף ט ענף ו
הנחל יצחק הבין שדעת הקצות החושן לפטור כל מיני גרמא חוץ מאותם שמנו חכמים. ופלג עליו וכתב שחייב בכל גרמת היזק.

Harav Yitzchok Elchonon Spector understood that according to the Ketzos one is not liable even in the laws of Heaven for any grama other than those mentioned in the Beraisa. He disagrees, and maintains that the din shamayim is applicable to any form of grama.

וכן הרבה נכללו בדין זה כמו שאמרו בכאן מיהו טובא איכא כגון ליבא וליבתו הרוח[31] וכגון שסה בו כלב ונחש[32] וכגון הרחקת סולם מן השובך ונפיצת הפשתן הנזכרים בפרק לא יחפור[33] וכגן התיאש ולא גדרה[34], סלק את הכרים האמור בפרק כיצד הרגל[35], הבאיש מריחו האמור למעלה[36], הוזקה באכילה[37], נפל מקול הכריה[38], והרבה כיוצא באלו שהם גרמא ופטור אלא שיש מהם שפטור אף בדיני שמים והוא שאין כונתו כלל להיזק כי הוא יודע תעלומות לב.

ויש גרמות שהוא חייב בהן על פי הכלל שכתבנו כגון שורף שטר חברו[39], והמוחל אחר מכירה[40], ושף מטבע של חברו[41], והמראה את של חברו ומפסידו[42], והמראה דינר לשלחני[43] ואינו בקי בו וכל שעושה עצמו בקי ואינו בקי הרי הוא מכוין להזיק ולבדו הוא עושה. וכן מסלק את הכרים לכלי הנופל מן הגג לדעת קצת כמו שבארנו בפרק כיצד הרגל[44]. מחיצת הכרם שנפרצה שאם נתיאש ולא גדרה חייב באחריותו.

דן את הדין[45] אם קבלוהו עליהם וטעה אין כאן דינא דגרמי אפילו בהדיוט ואם לא קבלוהו עליהם בותיק מיהא אין כאן דינא דגרמי ופטור אלא אם כן נשא ונתן ביד מפני שאין כאן כונה להזיק ובמסכת סנהדרין יתבאר[46]. ויש בענינים אלו כללים אחרים לקצת מפרשים ואולי נרמוז עליהם במקום אחר בע"ה.

כל שכתבנו עליו כאן שהוא חייב בדיני שמים פירושו שהוא חייב בו בהשבון הא לענין איסור אף שהוא פטור בו מדיני שמים איסור מיהא יש בו אלא שלענין השבון נאמרה, ומכאן כתבו גדולי הדורות[47] שכל שנאמר עליו חייב בדיני שמים פסול הוא לעדות עד שישיב והדברים נראין שמאחר שהוא חייב להשיב תורת גזלה חלה עליו עד שישיב.

גרמא בשוגג

מאירי ב"ק דף נג.

כתב המאירי שאין חיוב בדיני שמים בגרמא אלא במזיד או בפשע, אבל אם אין כוונתו כלל להזיק, אין עליו חיוב בדיני שמים. עו"כ שמי שחייב בדיני שמים ואינו משלם הרי זה כאילו גזל ופסול לעדות עד שישלם.

The Meiri limits the dinei shamayim obligation of grama to cases where the damager intended to cause a loss or was negligent in the matter. He adds that one who is obligated to pay in dinei shamayim and chooses not to, is akin to a thief and is invalid to be a witness in beis din until he pays.

כדאמר לעיל ק׳ א׳ וזה לא הוי דיבורא, וא״כ לא תני גרמי ומ״מ יהיב כאן טעמא במסור ומש״ה פירשו דר״ח מחייב מסור משום קנס, מיהו איכא דס״ל משום גרמי ולית להו קנסא והיינו דשאיל בגמ׳ שם אי דינא אי קנסא, ורב יוסף דשאיל מאי נ״מ הוי סבור דלא שייך למקנס במסור עפי משאר גרמי ואי קנים במסור קנסינן בכל גרמי ומסיק דמקנסא לא ילפינן, והא דאמר קי״ז ב׳ זיל לגבי רשב״א כו׳ ס״ל דלא קנסינן במסור עפי משאר גרמי וכן ס״ל בגמ׳ ס״ב א׳, מיהו לא אשכחן תנא דפטר מסור ומנ״ל דאיכא דפליגי בזה.

ב) **והנה** נחלקו הראשונים ז״ל בעושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת דדעת הר״מ פ״ז מה׳ חו״מ ה״ד דבמזיד חייב משום קנס כמו מטמא מדמע ומנסך, והרמב״ן שהביא המ״מ שם ובמל״מ שם ס״ל דתלי בפלוגתת רו״ש גטין נ״ג א׳ אי למידין מקנסא ודעת הרמב״ן דקיי״ל כשמואל שם וכרהב״ח ב״ק קע״ז ב׳ דאין למידין מקנסא, והר״ס ס״ל כרב דאין לחלק בקנסא בלא טעם גמור ונראה טעמי׳ דהא בב״ק שם פריך ומנא תימרא משמע דמסברא אין לומר כן וכיון דבגמ׳ דחי דאין ראי׳ מהא דחזרו לומר אף מנסך הדרינן דלמידין מקנסא, וכן הא דשמואל לא מכרעא דהא קיי״ל כר׳ ירמי׳ דאף מנסך חייב וא״כ מפרשינן מתנ׳ מנסך ממש ושפיר י״ל דלמידין מקנסא ובמל״מ כתב דמהא דפריך גטין נ״ג א׳ מעושה מלאכה במי חטאת משמע דגמ׳ ס״ל דאין למידין מקנסא, דאל״כ תקשה גם לר״י דניחייב משום קנסא, ובמ״מ כתב דהוי מצי למימר ולטעמיך, ומיהו א״ל לזה דלר״י לא מצי להקשות דשפיר י״ל דאין למידין מקנסא אבל למסקנא דמוקי לה בשקל כנגדן שפיר י״ל דלמידין מקנסא וכדעת הר״מ, ודעת הראב״ד בהש׳ שם כדעת הר״מ אלא דבעושה מלאכה להנאתו ס״ל דלא קנסו.

ואפשר לפ״ז דלשמואל דלא ילפינן מקנסא אפשר לחייב מסור

ד) **ב״ק נ״ו א׳** מהו דתימא לימא מי הוי ידענא דאתיא רוח שאינה מצוי׳, מכאן נראה דבשוגג אינו חייב ביד״ש והכא מכוין להזיק אלא שאין ההיזק ברור וכן בשוי׳ טמון ידע שאפשר שיגיע היזק לבעלים אבל בקרוב לפשיעה כעין אבדה אינו חייב ביד״ש כגון עושה מלאכה במי חטאת ולא ידע שהן נפסלין פטור בד״ש דאי חייב בזה לא אצטריך לאשמעינן כופף קומתו דמטיא ברוח שאינה מצוי׳, [והאי חייב בד״ש אינו ר״ל דאסור לעשות כן והעושה כן עבירה היא בידו וכדמשמע לכאורה מל׳ רש״י גטין נ״ג א׳ אלא ר״ל דאינו יוצא יד״ש עד שישלם כדאיתא בירו׳ בפרקין].

ס״א א׳ תוד״ה ה״ג, לר״י הצילה שלא הניח לשרוף כו׳, אם ביחיד איירי לא שייך למתלי מחאת דוד ע״ה בשביל חיוב טמון ואם פטור בטמון נמי יש למחות במזיק, ואם בלצורך מלחמה איירי כמו שפרש״י, אפשר שנמנעו מלשרוף שלא יצערכו לשלם, אבל קשה דא״כ שפיר שייך לומר ולא אבה דוד לשתותם לשרוף ולפטור בטמון, וכמו שהקשו תו׳ אלא בתו׳ הקשו אי כו״ע חייבים ורק משום מלך פטור וכמו שפי׳ מהרש״א, אבל י״ל דגם פטור טמון לא רצה כיון דעושה לכתחלה וזה ודאי איסור אי לא משום מלכות, ואפשר לפרש דברי התו׳ אף לרבנן, מיהו למאי דקיי״ל אשו משום חציו ואין פטור טמון אלא בנפלה גדר לא שייך למבעי לכתחלה, ועוד דלאיזה צורך מבעי לי׳ אי חייב טמון הלא בכל אופן לא ישרוף על סמך פטור טמון, אלא ע״כ דיעבד מבעי לי׳, ולפי׳ תו׳ לא היה לצורך מלחמתו [וכמו שפי׳ מהר״מ] והיה רק לצורך ידיעת הדין, ולפרש״י נשרף לצורך ואי טמון פטור לא היה חושש, אלא אי טמון חייב לא היה אובה להפטר משום מלך, ולפ״ז דברי התו׳ רק לר״י וכמו שפי׳ מהרש״א, ולמדנו דבנפלה גדר פטור בטמון אף לצידש לפרש״י דהיה לצורך מלחמתו, [עי׳ סי׳ ב׳ סק״ז].

The Chazon Ish rules that one who caused indirect damage but did not have any evil intent is not liable at all, even if he was partially at fault. However, if he was truly negligent, he is liable in the laws of Heaven even though he didn't intend to cause damage.

חזון איש ב"ק סימן ה אות ד
החזון איש פסק שהגורם היזק בלי כוונה פטור, אפילו היתה קצת פשיעה [כעין אבידה], כל שלא היתה פשיעה גמורה. אבל אם היתה פשיעה גמורה, חייב בדיני שמים אף שלא נתכוין להזיק.

בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים ילכו זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין ריש לקיש אחוי ליה דינרא לרבי אלעזר אמר מעליא הוא אמר ליה [א] חזי דעלך קא סמכינא א"ל כי סמכת עלי מאי למימרא דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך והא את הוא דאמרת רבי מאיר הוא [ב] דדאין דינא דגרמי מאי לאו ר' מאיר ולא סבירא לן כוותיה א"ל לא ר' מאיר וסבירא לן כוותיה הי רבי מאיר אילימא רבי מאיר (ד' ל' מ' פ' סימן) דתנן [ג] דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו הא איתמר עלה אמר רבי אילעא אמר רב [ד] והוא שנטל ונתן ביד אלא הא ר' מאיר דתנן לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם קא עביד בידים אלא הא ר' מאיר דתנן המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קידש וחייב התם נמי קא עביד בידים אלא הא ר"מ דתניא [ה] מחיצת הכרם שנפרצה אומר

רש"י

בית חייהם. תלמוד תורה[א]: ביקור חולים וקבורה. פרכינן באלו מציאות היינו גמילות חסדים ומוקי לה ביקור חולים בבן גילו ונוטל אחד מששים בחליו וקבורה בזקן ואינו לפי כבודו ואפילו הכי חייב: שנשא ונתן ביד. וזיכה[ב] את החייב שהיה לו משכון למלוה ממנו ונטל דיין למשכון והחזירו ללוה וחייב את הזכאי נטל ביד ממון מן הנתבע ושילם לתובע וטימא את הטהור נטל שרץ בידים וזרקו עליה לטמאו[ג] ודאי להחזיק דבריו וטיהר את הטמא נטל הדיין לפירות טמאים וערבן עם שאר פירות האיש השואלו והוה ליה עושה מעשה בידים ומזיק והכי מפרש בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לג.): קידש. אסר את התבואה: מחיצת הכרם. קיימא לן היה גדר בנתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן בלא יתפור (ב"ב דף כו.): גדור

תוספות

[ד] **לפנים** משורת הדין עבד כדתני [רב יוסף] והודעת להם וגו'. והך[ה] ברייתא מייתי נמי בפרק אלו מציאות (ב"מ דף ל:) גבי זקן ואינו לפי כבודו ורבי ישמעאל בר' יוסי לפנים משורת הדין עבד כדתני כו' אבל בסוף פרק האומנים (שם דף פג.) גבי רבה בר רב הונא[ו] דשקלינהו לגלימייהו דהנהו שקולאי לא מייתי לה אלא מייתי למען תלך בדרך טובי' ומפ' הר"י מאורליינ"ש דלא שייך לפנים משורת הדין אלא בדבר שאחרים חייבין וזה פטור כמו רבי חייא דהכא ור' ישמעאל ברבי יוסי באלו מציאות (שם דף ל:) אבל בההיא דרבה בר רב הונא אין חילוק בינו לבין אחרים ואין נראה דבפרק אלו מציאות (שם דף כד: ושם[ז]) אמר דעבד לפנים משורת הדין גבי הא [דאבוה] דשמואל אשכחינהו להנך חמרי במדברא אהדרינהו למרייהו לבתר תריסר ירחי שתא ובההיא פטורי כ"ע וי"ל דבהנהו שקולאי לא שייך לפנים משורת הדין כיון שעשו לו היזק גדול בפשיעה שיברו לו חבית של יין: **אחוי** דינר לר' אלעזר. אכתי הוה צריך למיגמר דאי לא הוה צריך למיגמר לא היה מחויב כדמשמע גבי ר' חייא דעבד לפנים משורת הדין והא דקאמר (מר[ז]) חזי דעלך קסמכינא אפילו לא אמר הוה מחייב כמו ר' חייא דאע"ג דלא אמרה ליה הוה מחייב אי לאו משום דלא הוה צריך למילף ורב אלפס כתב דלעולם לא מחייב עד שיאמרו לו:

טימא את הטהור. אע"ג דאמר בהניזקין (גיטין דף נג:) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור הכא אית ליה לחיובי אע"ג דשוגג הוא מההיא טעמא דמחייב התם במזיד למ"ד היזק שאין ניכר לא שמיה היזק כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו הכא נמי חייב כדי שידקדק בדין יפה ולמ"ד נמי שמיה היזק ושוגג פטור כדי שיודיעו הכא חייב דליכא למיחש להכי דאפילו טיהר את הטמא ועירבו עם פירותיו ליכא למיחש שמא אח"כ לא יודיענו שהן טמאים דכיון שדיין זה חכם ובעל הוראה ודאי יודיענו:

טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. א"א לייתב טיהר את הטמא בשום ענין אלא כשעירבו עם פירותיו כדמפרש במסקנא בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג: ושם[ו]) ובפרק עד כמה (בכורות דף כח: ושם) דאם הן בעין לא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו שייך בהן והא דלא מפרש הכי אלא כי מוקי לה כשנשא ונתן ביד לאו משום דמעיקרא לאו בהכי עסקינן אלא דמעיקרא לא איירי כשעירבן חכם אלא הבעלים אבל במסקנא קאמר שהחכם בעצמו עירבן ובבכורות שבא לייתב וישלם מביתו בטיהר את הטמא כשערבו עם פירותיו איירי כשעירב עם פירות מועטים ובסנהדרין שבא לייתב מה שעשה עשוי איירי כשעירבו עם פירות מרובים ונתבטלו הטמאים ברוב דתרוייהו ליכא לאוקמי בענין אחד דפשיטא דבמקום מה שעשה עשוי שהוא טהור לא שייך ישלם מביתו וא"ת למאי דבעי לאוקמי כר"מ היכי מתבטלים הטמאים ברוב והא ס"ל לר"מ בהניזקין (גיטין דף נד:) גבי אגוזי פרך ורימוני באדן נפלו ונתפלעו אפילו שוגג לא יעלו וי"ל דשוגג כי האי שעשה ע"פ חכם לא קניס ר' מאיר א"נ התם דוקא שנתפלעו אחר הנפילה שנאסרו בתחילת תערובתן קאמר ר' מאיר דלא יעלו אבל אם נתפלעו קודם שנתערבו מודה ר"מ דשרי א"נ בהך מילתא דוקא דדאין דינא דגרמי אתיא כר"מ ותימה מאי בעי לאתויי מהכא דר' מאיר (א) דדאין דינא דגרמי ואמאי מוקי לה נמי כשנשא ונתן ביד בלא נשא ונתן ביד חייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי כיון דבאמירה בעלמא הם דינא כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג. ושם[ז]) דקאמר אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אין חוזר אלמא קם דינא היינו דקמפחד ר"ט אלא אי אמרת חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה [קמן] הוה הדרא[ח] השתא נמי דינך לאו דינא ולאו כלום עבדת והתם ע"כ אתי כרבנן דלר"מ דדאין דינא דגרמי אע"ג דאילו הואי קמן הוה הדר היה לו להתחייב כמו מראה דינר לשולחני דחייב אע"ג דאילו הוה קמן הוה מהדר ליה וי"ל דלעולם ההיא סוגיא כר"מ ולא דמי למראה דינר לשולחני דכיון שהראהו לשולחני שוב לא היה לו להראותו לאחר אבל גבי פרה כשאסרה לו חכם זה לא היה לו למהר להאכילה לכלבים או לערבם עם פירות והיה לו לישאל עדיין לחכם אחר ומיהו קשה מטיהר (ב) הטמא אמאי מחייב חכם אפילו לר"מ במה שעירבו בעל הבית עם פירות נימא כיון דאילו לא עירבו הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וכן ברישא דהך דדן את הדין בפ' עד כמה (בכורות דף כח.) דתנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו ואמאי נימא כיון דאילו לא נשחט היה מותר השתא נמי לאו כלום עבד וע"ק דע"כ סוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב חסדא דהא משמע דאליבא דר"מ ניחא ליה בלא נשא ונתן ביד אלא כרב ששת וא"כ כיון דמה שעשה עשוי משום דאיירי דטעה בשיקול הדעת כדמוקי לה רב ששת בריש סנהדרין (דף ו.) למה נתחייב הדיין לרבנן במאי דנגע ביה שרץ הלא בלאו הכי מה שעשה עשוי ועוד היכא דקם דינא למה לא יתחייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מ"ש מכהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין[ח] בין לר"מ בין לרבנן אע"ג דבדבור בעלמא מיפסל ולא חשיב דינא דגרמי ונראה לפרש דכל היכא דקם דינא אפילו בדבור חשיב כמעשה ולא כגרמא[ט] ומחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה קמן הוה הדר כגון מראה דינר וכגון טעה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור דהא ודאי גרמא[י] הוא מה שהאכילו[כ] אחרי כן על פיו או מה שעירבו עם פירותיו וסוגיא דסנהדרין כרבנן והא דבעי הכא לאוכוחי דר"מ (ג) דאין דינא דגרמי מטיהר את הטמא דייק דחייב חכם במה שעירבם בעל הבית עם פירותיו ומחייב את הזכאי דחייב חכם אמאי דשילם זכאי אחר כך אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב דבדבורו של חכם מה שעשה עשוי חייב לשלם אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי וכן בפרק עד כמה (בכורות דף כח:) דקאמר לימא תנן סתמא כר"מ משום טיהר את הטמא וחייב את הזכאי קאמר ולא משום טימא את הטהור וזיכה את החייב והא דמפרש התם לשנויי מתני' כרבנן טימא את הטהור דנגע בה שרץ זיכה את החייב שהיה לו משכון ונטלו הימנו אגב אחרינא[ל] מפרש להו א"נ סוגיא דהתם כרב חסדא ומפרש האמת ורישא דמי שאין מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו לאו דוקא אלא הוא עצמו שחטו ול"ע לרבנן מ"ש דפטרי בשורף שטרות חבירו[ט] מטימא הטהור וכהנים שפיגלו דלא חשיב דינא דגרמי דמה לי אם גורם לו הפסד ע"י ששורף שטרותיו ומה לי ע"י דיבורו ול"ל דדיבור חשיב כמעשה והוי מזיק בגוף הממון בידים אבל בשורף שטר אינו נוגע בגוף הממון ונירא בעלמא הוא דקלי מיניה[ט] ואין (ד) אלא גרס בעלמא ועוד י"ל דסוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב חסדא דלא קם דינא בדיבורי' בעלמא ואיירי בנשא ונתן ביד כדמוקי התם רב חסדא אלא דס"ד דגמ' דנשא ונתן[מ] בעלי דינין ודחי דאיירי בנשא ונתן ביד הדיין עצמו: **שאני** התם דבידים עביד. תימה ודקארי לה מאי קארי לה וי"ל משום דאין הלמר משתנה מיד כשנותן בסממנים דאין קולט הצבע מיד עד ב' ימים או ג' וגרמא בעלמא הוא ודומה למסכך גפנו שאין מזיק עד אחר זמן ובתרוייהו משני בידים קעביד ומ"מ מסכך גפנו לא מזיק כל כך בידים כמו צמר לצבע לפיכך הביאה אחר כך: **מחיצת** הכרם שנפרצה כו'. אור"ת שאין (ה) משנה בשום מקום אלא ברייתא היא ומ"מ דייק דאתיא כר"מ מכח ההיא משנה דהמסכך דלעיל דפליגי התם בסיפא ר' יוסי ור"ש ואמרי אין אדם אוסר דבר שאין שלו וא"כ ברייתא דמחיצת הכרם כר' יוסי ור"ש לא אתיא אלא כת"ק דידהו דהיינו כר"מ דסתם משנה ר"מ היא וא"ת ומאן תנא דפליג אדר"מ בדינא דגרמי דרבי יוסי ור"ש לא פליגי אלא משום דאין אדם אוסר דבר שאין שלו ורבנן דפליגי אדר"ש בדבר הגורם לממון ליכא למימר דיש חילוקין כדפרישית במרובה (לעיל דף עא:[ס]) וי"ל דההוא תנא דפרק המניח (לעיל דף לג:) דקתני שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי פליג אר"מ דמשמע דיש לפטור יותר בשורף שטרותיו מבשחטו ולמאן דלאין דינא דגרמי אמר לעיל[ס] דמגבי ביה דמי שטרא מעליא:

אומר

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ה סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעיף ו:

פ ב מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה יא ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפו סעיף א:

פא ג ד מיי' פ"ו מהלכות סנהדרין הלכה ד סמג עשין נו טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ד:

פב ה מיי' פ"ז מהל' כלאים הלכה יז סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף מז:

ליקוטי רש"י

בית חייהם. ללמוד להם אומנות להתפרנס בו חוקות ותורות כתיבי ברישיה דקרא [ב"מ ל:]. אחוי. הראה [כתובות עז:]. דדאין דינא דגרמי. המחייב את הגורם הפסד לחבירו [שם פו.]. וישלם מביתו. דאדבורא בעלמא חייב [לקמן קיז:]. והוא שנטל ונתן ביד. שנטל הוא המעות ממנו בידו ופרעו לבעל דין [בכורות כח:]. קידש. לשון פן תקדש (דברים כב) אסר תבואת חברו וחייב לשלם [יבמות פג.]. מחיצת הכרם. שסמוך לשדה הלבן של חבירו [ב"ב ב.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל לח: כתובות פו.], ב) סנהדרין ו. לג. לקמן קיז: בכורות כח:, ג) כלאים פ"ז מ"ד וה' יבמות פג., ד) ב"ב ב. [וש"נ], ה) [ד"ה לפנים], ו) [ד"ה שעירבן], ז) [ד"ה השתא], ח) גיטין נד:, ט) לעיל צח., י) [ד"ה וסבר], כ) צח ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה טיהר וכו' דר"מ היא דדאין וכו': (ב) בא"ד ומיהו קשה מטיהר את הטמא כצ"ל: (ג) בא"ד והא דבעי הכא לאוכוחי דר"מ דדאין וכו': (ד) בא"ד ואין זה אלא גרס: (ה) ד"ה מחילת וכו' שאין זה משנה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מחיצת וכו' מכח ההיא משנה דהמסכך. עי' לקמן דף קטז ע"ב תוס' ד"ה ל"ל הב':

הגהות וציונים

א] בפ' אלו מציאו' דף ל ע"ב פי' רש"י בית חייהם ללמוד להן אומנות להתפרנס בו וחוקות ותורות כתיבי ברישא דקרא (גליון): ב] צ"ל זיכה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ג] צ"ל וזרקו עליהן לטמאן (כת"י): ד] שייך לעיל ע"ב: ה] נדצ"ל הך (באה"מ): ו] לפנינו שם הגירסא רבה בר בר חנן (ועיי"ש מ"ש על הגליון): ז] מיותר (גליון): ח] נדצ"ל הדרת (מצור דבש): ט] צ"ל כגרמי (ב"ש): י] צ"ל גרמי (ב"ש) ובדפו"ר גרמ': כ] נדצ"ל מה שהאכילו לכלבים אח"כ (בארות המים): ל] צ"ל אחריני (ובדפו"ר אחרינ'): מ] נדצ"ל דנשא ונתן ביד בעלי דינין (באה"מ):

גרמי

בבא קמא דף ק.

קי"ל שדנין דינא דגרמי, דהיינו שמי שהיה גורם ישיר שיוזק חבירו, חייב אף בדיני אדם. ע"כ, שולחני שאמר שמטבע הוא טוב ועפ"ז קבלהו מלוה בתשלומין, ונמצא שהוא מזוייף, חייב השולחני לשלם.

Consequently, a money changer can be held liable for improperly assessing counterfeit coins to be genuine if his listener then accepted them as payment and was caused a loss.

הבא לסמוך לא יסמוך אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות מתקיף לה רבא והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו קתני אלא אמר רבא [א] הכי קתני מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות ונפל לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ד' אמות מ"ט דדוושא דהכא מעלי להתם אמר רב [ב] לא שנו אלא כותל גינה אבל כותל חצר אם בא לסמוך סומך רבי אושעיא אומר אחד כותל גינה ואחד כותל חצר אם בא לסמוך אינו סומך אמר רבי יוסי בר חנינא ולא פליגי [ג] הא בעיר ישנה הא בעיר חדשה תנן [א] החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות [ד] ותני[א] עלה מלמעלן כדי שלא יציץ ויראה מלמטן שלא יעמוד ויראה[ב] ומכנגדן שלא יאפיל[ג] טעמא שלא יאפיל אבל משום דוושא לא הכא במאי עסקינן [ה] בבא מן הצד וכמה[ב] אמר (א) ייבא חמוה דאשיין בר נדבך משמיה דרב [ו] כמלא רחב חלון והלא מציץ א"ר זביד [ז] במדיר[ג] את כותלו והא אנן תנן ארבע אמות לא קשיא כאן מרוח אחת [ח] כאן משתי רוחות ת"ש ואת הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם טעמא משום סולם אבל משום דוושא לא הכא במאי עסקינן במזחילה משופעת דאי משום דוושא הוא הא קא אזיל ואתי תותיה:

מתני' [ט] מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמייה ואת [י] הכותל מן המזחילה ד' אמות כדי שיהא זוקף את הסולם: **גמ'** לימא מתניתין דלא כר' יוסי דאי ר"י הא אמר [ד] זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו אפילו תימא ר' יוסי הא [ס] אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר [כ] מודי רבי יוסי בגירי דידיה[ו] ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה (ב) יתבא בחור וקפצה והא גרמא הוא א"ר טובי בר מתנה זאת אומרת גרמא בניזקין אסור[ז] רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי דהוו

אתו

אלא אמר רבא ה"ק מי שהיה כותלו כו'. הקשה ריב"ס דלמה ליה למינקט בכי האי גוונא שהיה לו כותל ברחוק ארבע אמות ונפל ליתני שלא יסמוך כותלו לכותל חבירו אא"כ הרחיק ארבע אמות וליכא למימר דדוקא בכי האי גוונא שהיה רחוק כבר ארבע אמות והרחיק הראשון קאמר דלא יסמוך א"כ מאי פריך בסמוך טעמא שלא יאפיל אי[ז] משום סולם אבל משום דוושא לא: **אבל** משום דוושא לא. וא"ת ולימא דאיירי בעיר ישנה ואומר ר"ת דבית הוי כגינה לפי שנותנין מטה וכלים אצל הכותל ועוד י"ל דבחצר איכא דוושא דרגים מה שאין כן בבית ולר"י נראה דניחא ליה לשנויי בעיר חדשה דומיא דרישא וכן ההיא דמרחיקין את הכותל מן המזחילה אע"ג דמפסקת בינתים ההיא דמרחיקין את הסולם מן השובך:

וכמה אמר רב ייבא כו'. ותימה דהשתא בעי וכמה ובתר הכי פריך והתנן ארבע אמות וי"ל דרב ייבא גופיה בעי וכמה ולא גמר' וכענין זה יש בהלו מציאות (ב"מ דף כא. ושם ד"ה וכמה)[ח]: **במדיר** את כותלו. ולא מצי לשנויי במגביה כותלו ד' אמות דכיון דקאי מן הצד ואורך הכותל ברחבו של חלון יכול לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ:

והא אנן תנן ארבע אמות. למתני' איירי נמי מן הצד כיון דלא חייש לדוושא אלא משום חלונות:

לימא תנן סתמא דלא כרבי יוסי. פר"ת מדקאמר הכא טפי לימא דלא כרבי יוסי ולא קאמר אמשניות דלעיל משמע דכולהו אתי כר"י והוי כולהו גירי דיליה דמההיא שעתא משתכחא היזקא ולא פליג רבי יוסי אלא באילן[ט] וי"ל לפי' דמתניתין דלעיל[י] הוי נמי גירי דיליה דמיד כשסומך הכותל מונע הדוושא:

כדי שיהא זוקף את הסולם. כשמכר ונתן לו זקיפת הסולם בחצירו איירי וקמ"ל דבעי ארבע אמות:

והא גרמא הוא. תימה דלא פריך הכי לעיל גבי דוושא:

זאת אומרת גרמא בנזקין אסור. ומעיקרא ס"ד כי היכי (ה) דמעיקרא פטור ה"נ דמותר הכא משמע דגרמא בנזקין דפטור[כ] וכן בפ' כילד הרגל (ב"ק דף כו:) זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם וסילקן אפילו הוא פטור ובפרק הפרה (שם דף מז:) הכניס פירות לחצר בעל הבית שלא ברשות כו' וקאמר בגמרא דאם אכלה והוזקה פטור ונתן סם המות לפני בהמת חבירו דפטור (שם) ושולח בעירו[ל] ביד חרש שוטה וקטן (שם נט:) ופורץ גדר בפני בהמת חבירו וכופף קמת חבירו בפני הדליקה[מ] ועושה מלאכה במי חטאת (שם נה: נו.) וליבה וליבתו הרוח[נ] דפטור בכל הנך כדאמר בפרק הכונס (שם דף נט:) ומבעית חבירו דהוי נמי גרמא כדאמר בפרק קמא דקדושין (דף כד:) דאיהו הוא דאבעית אנפשיה ובכילד הרגל (ב"ק דף כג:) שיסה בו כלב שיסה בו נחש פטור ויש ליתן טעם מאי שנא כל הני מדינא דגרמי כגון אחווי אחוויי דהגוזל בתרא (שם דף קטז: ושם) ומראה דינר לשולחני ונמצא רע[ס] ונפרעה אומר לו גדור[ע] ודן את הדין דחייב לר"מ אפילו לא נשא ונתן בידו[פ] והשורף שטרותיו של חבירו[צ] ומוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו[ק] וחילק רבינו יצחק לשון אח' דדינא דגרמי חייב היינו שעושה הוא עצמו היזק לממון חבירו[ר] ועוד חילק דדינא דגרמי דחייב היינו (ו) משעת מעשה שבא ההיזק[ש] ועל הכל קשה טיהר את הטמא ובעה"ב עצמו עירבן עם פירותיו[ת] ואמאי חייב דהוא עצמו אינו עושה היזק בממון חבירו וגם באותה שעה שמטהר אינו בא ההיזק ונראה לריצב"א דדינא דגרמי הוי מטעם קנס כדמוכח בירושלמי[א] ולכך כל היזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים וטעם דקנסו שלא יהא כל אחד הולך ומזיק לחבירו בעין והיינו[ב] טעמא דמאן דמחייב בהיזק שאינו ניכר[ג] ואפשר דבשוגג נמי קניס רבי מאיר כי היכי דקניס במטמא ומדמע אחד שוגג ואחד מזיד[ד]:

הבא לסמוך. מתחילה כותל אצל כותל חבירו: **והא** מי שהיה קתני. אלמא כבר היה ונפל: **לא** יסמוך. לא יקרבנו אצל כותל חבירו: **דוושא** דהכא מעלי להתם. מה שדשין ברגל בין שני הכתלים תמיד מועיל לשני הכתלים להקשות קרקעית יסודות הכתלים ולא ימוטו: **אלא** כותל גינה. מתוך שאין דשין אותה מכניס צריכה לישה מבחוץ: **עיר** חדשה. שעדיין לא נידושה אף כותל חצר צריכה דוושא: **מלמעלן**. צריך להגביה שיעור שלא יציץ בהשענו על כותלו וישפיל ראשו ויראה דרך חלונות ויראה[ד] בבית חבירו: **שלא** יעמוד. על ראש עובי כותלו ויראה: **ומכנגדן**. צריך להרחיק כדי שלא יאפיל ולא יהיב תנא דברייתא שיעורא: **טעמא** שלא יאפיל. בשיש חלונות אבל משום דוושא בשאין שם חלונות לא אלמא לא חיישינן לדוושא: **מן הצד**. שאין הכותל (ג) האחרון מהלך לאורך כותל ראשון אלא מן הצד הוא בא אם זה ממזרח למערב זה בא מצפון לדרום וראש עוביו כנגד החלון ומאפיל דהכא ליכא למיחש לדוושא דההוא פורתא: **וכמה**. כדי שלא יאפיל לתנא דברייתא דלא יהיב שיעורא: **והלא** מציץ. כיון דסמוך הוא אע"פ שהוא מגביהו יכול להציץ: **במדיר** את כותלו. עושה ראש כותלו מדרון ומשפעו לצד החלונות עד שאינו ראוי לא לעמוד עליו ולא להשען עליו: **משתי** רוחות. שני כתלים זה כנגד זה משני צדי החלון: **את הכותל** מן המזחילה ד' אמות. מזחילה הוא צינור גדול כעין קנעל"א שלנו ומונחת לאורך הכותל על הכותל ומי הגג זבין לתוכה והיא מקלחתם לארץ ואם אורך כותלו מהלך על פני חצר חבירו ומזחילה עליו צריך זה להרחיק ממנה אם בא לבנות כותל בגדה ארבע אמות על פני ארכה כו'[ה] כדי שיהא זוקף שם סולם בשיפוע לעלות בו לתקן מזחילתו לנקותה מעפר וצרורות הנופלין בה ומעכבין קילוח המים: **במזחילה** משופעת. שתקרת הגג משופעת ויוצאת להלן מן הכותל לתוך החצר והמזחילה בסוף התקרה משוכה להלן מן הכותל לתוך החצר הלכך אי לאו משום זקיפת סולם לא היה צריך להתרחק מראשי התקרה: **דאי** משום דוושא הא אזיל ואתי תותיה. תחת השיפוע: **מתני'** מרחיקין את הסולם מן השובך. אם יש לזה שובך בחצירו סמוך לכותל שבין שתי החצירות וחבירו בא להעמיד סולם בחצירו אצל הכותל ירחיקנו מן השובך ארבע אמות: **כדי שלא תקפוץ** הנמייה. מן הסולם לשובך ותהרוג את היונים והיא חיה קטנה[ו]: **גמ'** לימא מתני' דלא כרבי יוסי. דפליג בסיפא דפירקין בנוטע אילן סמוך לבור. וטובא מילי איכא במתניתין דודאי לאו כרבי יוסי אלא לימא אף זו דסולם ושובך דלא כרבי יוסי: **בגירי דיליה**. בחצים הבאים לו מיד גופו של בעל הבית ממש: **דבהדי דמנח ליה**. בעוד שאוחז בסולם קפצה: **גרמא בניזקין אסור**. ואפי' (ד) למ"ד (ב"ק דף נה: ק.) דלא דאין דינא דגרמי ופטור מלשלם אסור לגרום וכשבא להעמיד גרמא להזיק חבירו מעכב: **תאלי**. דקלים קטנים:

אומני

אתו

נב א מיי' פ"ט מהל' שכנים הל' ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף יב והגה"ה ועיין בטור:
נג ב ג מיי' שם ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף יג:
נד ד מיי' שם פ"ז הל' א ב ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנד סעיף כב:
נה ה מיי' שם הל' ד וסמג שם טוש"ע שם סעיף כג וסי' קנה סעיף יד בהג"ה:
נו ו ז מיי' שם הל' ד וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנד סעיף כג:
נז ח מיי' פ"ז שם הל' ה טוש"ע שם סעיף כג:
נח ט מיי' פ"ט שם הל' ז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף טז:
נט י מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף יז:
ס כ מיי' שם פ"י הל' ה וסמג שם טוש"ע שם סעיף לא לב לג:

רבינו גרשום

והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו קתני. כלומר להוסיף על המשנה ולתרצה את יכול אבל לחסר מינה אין אתה יכול: **אלא אמר רבא הכי קאמר מי שהיה וכו' מאי טעמא דוושא דהכא מהני התם.** כלומר מש"ה צריכה להרחיק ד' אמות כדי שיהיו דשין שם בני אדם העוברין בינתים ומעלי ההיא דישה לכותל שניהם שמתחזקין היסודות: **אמר רב לא שנו.** דצריך להרחיק ד' אמות **אלא** מכותל גינה שאין דשין שם בני אדם בשדה מחמת היזקות **אבל בכותל חצר** שנידושה היא מעיקרא שאינה צריכה חזוק **הבא לסמוך** סומך בפחות מד': **בעיר ישנה.** שנידושה היא מכמה שנים אם בא לסמוך סומך אבל **בעיר חדשה** אינו סומך בלא הרחקה מפני שצריכה דישה לחזק: **מלמעלן.** אם בנה כותלו מן הצד סמוך לחלון חבירו צריך להגביה הכותל ד' אמות יותר מן החלון: **כדי שלא יעמוד** על כותלו וישוח **ויציץ בחלון.** ואם מנמיכו כותלו מן החלון צריך להנמיכו מן החלון ד' אמות: **שלא יעמוד.** על כותלו זקוף **ויראה** בחלון ואם בנהו כנגדו צריך להרחיק ד' אמות **שלא יאפיל** חלונו: **הכא במאי עסקינן.** דקתני שלא יאפיל **בבונהו מן הצד** של חלון ולא כנגדו וצריך להרחיק מן החלון כדי שלא יאפיל דהשתא לא מצי למידק דטעמא שלא יאפיל אבל משום דוושא לא דהא איכא מקום דוושא טובא אלא דוק מיניה הכי ומכנגדן כלומר אם בונהו מכנגד חלון צריך להרחיק ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל אם בונהו מן הצד סמוך לחלון אין צריך להרחיק כולי האי ד' אמות דבבציר מהכי סגי דמן צדי חלון לא מאפיל עליה כולי האי כמו מכנגדו ובבציר הרחקה סגי: **וכמה.** שיעור צריך

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל כב., ב) עיין תוספות לקמן נט. ד"ה למטה, ג) עיין תוספות לעיל ז. ד"ה א"ל, ד) [לעיל יח:] לקמן כה:], ה) [לקמן כה: ב"מ קיז.], ו) עיין תוספות ב"ק ק: ד"ה אומר, ז) עיין תוספות לקמן קמב: ד"ה המוכר, ח) [וע"ע תוס' יומא עו. ד"ה הני תפשה ותוס' פסחים לג. ד"ה תתן ותוס' בכורות לט. סד"ה היכי אזיל ותוס' נזיר ל. ד"ה פשיטא], ט) עמוד א, י) ב"ק נה:, כ) ב"ק נו:, ל) ב"ק ס., מ) לעיל כב:, נ) ב"ק קיז., ס) ב"ק קיז:, ע) דף צח ע"א וע"ב, פ) כתובות פו., צ) עיין בכורות כח:, ק) גיטין נג., ר) שם ע"ב. ועיין רשב"ם לקמן צד. ד"ה נותן.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב ייבא: (ב) שם דמנח ליה (יתבא בחור) תא"מ ונ"ב רש"י ל"ג ליה: (ג) רש"י ד"ה מן הצד שאין הכותל האחר מהלך: (ד) ד"ה גרמא וכו' ואפי' למאן דלא דאין וכו' מעכב עליו הס"ד: (ה) תוס' ד"ה זאת וכו' כי היכי דפטור ה"נ כל"ל ותיבת דמעיקרא נמחק: (ו) בא"ד היינו דבשעת מעשה בא הנזק:

לעזי רש"י

קנעל"א. פירוש מזחילה, צנור גדול (רש"י ב"ב דף נח ע"ב ועיין רש"י עירובין דף נט ע"ב ד"ה קולטו):

ליקוטי רש"י

מודי רבי יוסי בגירי דידיה. היכא דמטי ליה היזקא מתוך ידיו של מזיק כההיא דאמרי' בהבית והעלייה (ב"מ קיז.) הנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איפחית מעזיבה וכו' אימא דמטי ידיה נפלי עליה דתתאה דכשנופלין מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה וכי פסקי והדר נפלי [כגון דמגנדרין] לא קרי ליה גירי דיליה [לקמן כה:]. אף על גב דאמר על הניזק להרחיק את עצמו ה"מ היכי דלאו אדם עצמו מזיקו כגון אילן וזבל שבשעת נטיעתו אינו מזיקו אלא כשרשים גדלין ומתפשטין מאליהן לאחר זמן אבל היכא דאדם עצמו מזיקו וזורק בו חציו וכו' מודה הוא דלא גרמא דניזקין הוא דמיפטר אלא מזיק ממש הוא ואדם מועד לעולם בין ער ובין שוגג ומזיד [ב"מ קיז.].

הגהות וציונים

א] האי "תני עלה" לא שייך שפיר כי לא בא הברייתא לפרש המשנה, ומצאתי ברי"ף דגורס תאנא מלמעלן וכו' (דבש תמר): ב] נ"א וכמה טפח (גליון), הרי"ף גורס וכמה כדי שלא יאפיל אמר וכו'

תוספות בבא בתרא דף כב: ד"ה זאת

לבאר את ההבדל שבין גרמא לגרמי, העלה הר"י שני חילוקים: בגרמי המזיק עושה מעשה בגוף ממון הניזוק, והנזק נעשה מיד. משא"כ אם אינו עושה ההיזק בגוף הממון, או שההיזק אינו נעשה אלא לאחר זמן, הוי רק גרמא. אולם הריצב"א כתב באופ"א, שבאמת אין הגדרה ברורה המחלקת ביניהם, ומעיקר הדין בכל ענין פטור על גרמת היזק. ורק שבאופני היזק מצויים ורגילים קנסו חכמים כדי שלא יהא כל אחד הולך ומזיק את חבירו ויפטר בדיני אדם, וזה נקרא גרמי.

According to the Ri, there are two primary factors that define causative damage as a garmi: the damager personally acts upon the property of the victim, and the damage takes place immediately. Whereas, if the damager acted elsewhere, or the effect was delayed, the resultant damage is classified as a grama.

Ritzba rejects the Ri's classification, and posits that there is no inherent difference between grama or garmi. Rather, forms of causative damage that are relatively commonplace were singled out by Chazal for penalization so as to discourage potential perpetrators. These cases are collectively referred to as garmi.

ואמר רבה הגורס אוזן פרתו של חבירו פטור. מ"ט דאמר ליה כולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי:

ואמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור. מ"ט דאמר ליה ניירא בעלמא קלאי ממך. היכי דמי. [דף צח ע"ב] אי דאיכא עדים לכתבו ליה שטרא אחרינא. [ז] א) ולא שייך הכא למימר מפיהם ולא מפי כתבם. דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותם בב"ד דמי ונעשה כאילו מעידים עדים האחרונים [ח] ראינו פסק דין שנתחייב פלוני כך וכך ממון *. ואי ליכא עדים מנא ליה. ולא מהימן בעל השטר בשבועה כי היכי דעשו תקנת נגזל באשו [ט] אפילו היכא ה דלא קלייה בידים. דדוקא עשו תקנה היכא דקלייה לממוניה. [י] אבל הכא גרמא בעלמא הוא. ולהכי מיבעי ליה לעיל (דף סב.) אי עשו תקנת נגזל במסור. והכא פשיט ליה טפי משום דניירא בעלמא קלא מיניה. אבל לעיל אפסדיה ממונא אע"ג דבדבור בעלמא אפסדיה:

הגה"ה
אבל אם ראו בשטר ובאו עדים ומעידים על המעשה זהו מפי כתבם ואנן בעינן מפיהם ולא מפי כתבם ואם אין השטר גמור אלא נכתב לזכרון דברים בעלמא אינו מעיד עליו אפילו לומר כן ראיתי בו אם אין זוכרה מעצמו ויכולין העדים לשלוח כתב ידם לב"ד כיון שזוכרים מעצמם וגם הם בני הגדה אבל אלם דלאו בר הגדה הוא אין יכול להעיד ע"י זה הכתב וכן מי שאינו זוכרה מעצמו אינו יכול לשלוח כתבים שכתב כבר לזכרון דברים. פר"י מהרי"ח:

אמר רבא תהא במאמינו השורף לבעל השטר כמה היה כתוב בו. כתב רב אלפס דלית הלכתא ככל הני מימרי דרבה. דהא אסיקנא אמר אמימר למאן דדאין דינא דגרמי ו מגבי דמי שטרא מעליא. הוה עובדא [כ] וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי כי כשורא לגלמי. וכן הלכתא *:

והראב"ד ז"ל כתב דההוא דזורק מטבע וגורס פרתו לאו משום דגרמי נינהו פטר להו רבה. דא"כ מאי תיובתא ממעשר שני. דאף על גב דכאבודים דמו מ"מ פטור הכא משום דהוי דינא דגרמי. אלא מהני טעמא דקמפרש בהו. זורק מטבע הא איתיה קמיה וקחזי ליה. גורס אוזן פרה משום דכולהו שוורים לאו למזבח קיימי. [ל] ורש"י נמי הזכיר בהו טעמי דגרמא בנזקין אלמא דפטור לכ"ע. והתוספות נסתפקו בדבר זה בפרק לא יחפור (דף כב:):

הגה"ה
וכן כתב בא"ז ובספר מהרי"ח דבכולהו הלכה כרבה בר משורף שטרותיו של חבירו דחייב. מהרי"ח:

ג) **ועתה** יש ג' חלוקים במאבד ממון חבירו בגרמא. האחד בדבר הגורם לממון שנחלקו בו רבי שמעון ורבנן (לעיל דף עו.) והוא דבר שעיקרו ממון ואינו שוה ממון לאדם אחר אלא לזה. כגון קדשים שחייב באחריותן וגזל חמץ ועבר עליו הפסח [ובא אחר ושרפו] וכיוצא בו. והלכה כרבנן דאמרי דבר הגורס לממון לאו כממון דמי. והשני הוא גרמא בנזקין ופטור לכ"ע. דבפרק לא יחפור גבי מרחיקין את הסולם מן השובך פריך והא גרמא בנזקין הוא. וכן לעיל בפרק כילד (דף כו:) זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם וסילקן פטור. דבעידנא דשדא פסקי גיריה ובפרק שור שנגח את הפרה (דף מז:) הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור. ובפרק הכונס (דף נו.) השולח את הבעירה ביד חש"ו פטור מדיני אדם. וכן כל הנך דלעיל בפרק הכונס פורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קמתו בפני הדליקה [מ] ועושה מלאכה בפרת חטאת והמבעית חבירו ותקע באזנו וחרשו וליבה וליבתו הרוח קרי ליה גרמא לעיל בפרק הכונס. ובפרק כילד (דף כג:) קאמר שסה בו כלב שסה בו נחש דפטור משום דהוי גרמא. כל הני מיקרי גרמא בנזקין ופטור לכ"ע. והשלישי דינא דגרמי [נ] דפליגי בהו ר"מ ורבנן. והיא דתנן ג) לעיל בפרק המניח (דף לג:) דאמר בשור תם שהזיק עד שלא עמד בדין שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי וקאמר עלה רב הונא בריה דרב יהושע זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ומוכח לעיל דכ"ש שורף שטרותיו של חבירו דפטור. [היינו כרבנן] והלכה כר"מ דמחייב בדינא דגרמי. כגון ההיא דמסכך גפנו על גבי תבואת חבירו ומחילת הכרם שנפרלה ודן את הדין וחייב את הזכאי דמחייב רבי מאיר [ס] ואפילו לא נשא ונתן ז לו ביד. ומראה דינר לשולחני ושורף שטר חבירו ומוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו ואחוי אחויי לקמן בפרק בתרא (דף קטז:) [ע] והיכא דהוא בעצמו עושה היזק לממון חבירו וברי היזקא הוא הנקרא דינא דגרמי. שורף שטר או מוחל הוא בעצמו מזיק לממון חבירו. וכך מראה דינר לשולחני דבמה שאומר לו שהוא טוב הוא מזיקו. וכן דאחוי אחויי שהראה לעובד כוכבים ממון חבירו וברי היזקא כאילו נתנו לתוא המכמר דאקשיה רחמנא לתוא מכמר דודאי אין מרחמין עליו ואין לך מעשה גדול מזה וכן נתייאש ולא גדרה דכיון דמעורב שלו בשל חבירו ונתייאש הוי כעושה מעשה בשל חבירו. וכן דן את הדין ומחייב הזכאי ליתן או פוטר החייב. [פ] ומלוה ליתן הנבילה והטריפה לכלבים הוי כעושה מעשה. אבל ההיא דשסה בו הכלב והנחש לא ברי הזיקא כמו מסור דשמא לא ישוך הכלב והנחש. והמסלק כרים וכסתות אע"ג דברי היזקא [צ] לא עשה מעשה בגוף הממון ולא דמי לאחוי אחויי דמסור [ק] דכמאן דקלייה דמי ועשה מעשה בגוף הממון. ושולח את הבעירה ביד חש"ו הוא אינו עושה את המעשה אלא החרש. ופורץ גדר בפני בהמת חבירו ממילא נפקא. [ר] וכל שכן טומן קמת חבירו דלא עביד מידי. ומבעית חבירו איהו א דאפסיד לנפשיה לא עביד ביה מעשה. ועוד

הגהות הב"ח ה דלא קלייה בידים. עיין לעיל סוף הכונס: ו מגבי ביה דמי שטרא מעליא וכו' ואגבי מיניה כי כשורא: ז נשא ונתן ביד כצ"ל ותי' לו נמחק ד): א ומבעית חבירו איהו דאבעית לנפשיה:

פלפולא חריפתא

כשקליה בידיה. אבל לרבינו פשיטא ליה דלא קני בפ"ק דב"מ אמתניתין דשנים רוכבין כו' וכן מסקי התוספות דהכא ודהתם: [ז] **ולא שייך הכא למימר מפיהם ולא מפי כתבם** כו' **ונעשו כאילו** כו'. מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא ואלא היכי דמי ולא מפי כתבם אי הני סהדי דחתימי בשטר הוו מסהדי אגוף כאילו הן זוכרין המעשה ולא היו זוכרין המעשה כלל אלא לפי שיודעין שחתמו בשטר זה מעידין המעשה עצמו זהו מפי כתבם ככתוב בהג"ה וכ"כ רבינו בהדיא בפרק ד' אחין במסכת יבמות וכ"כ שם התוספות. ועוד שם בתוספות ודברי רבינו פלוגתא דרבינו תם ורש"י בעדים ששולחים עדותן לבית דין בכתב: [ח] **ראינו פסק דין** כו'. איכא לתמוה וכי עדיף עדות זו מהשטר עצמו דודאי דכל שטר אינו כמו פסק דין. ובתוספות כאילו אמרי ראינו שנחקרו עדותן בב"ד וכן לשונם ביבמות כאילו מעידים ראינו עדות שנתקבל בב"ד: [ט] **אפילו היכא דלא קלייה בידים**. אלא דאדליק הבירה וממילא נשרף מה שבתוכו א"נ היכא דלא כלו חציו כדאיתא לעיל סוף הכונס: [י] **אבל הכא גרמא בעלמא**. לא דק השתא בין גרמא לגרמי דלקמן מסיק דשורף הוי גרמי ליה אלא הכא לא נחית אלא לחלק בין שורף למסור: [כ] **וכפייה רפרם לרב אשי**. רש"י פירש בילדותו שרף ולפי זה מחייבין לקטן שהזיק שישלם לכשיגדיל ורבינו לא פסק כן בפרק החובל גבי חש"ו פגיעתן רעה גם בפ"ק דב"מ דמייתי לר"פ הכותב קריבתיה דרב נחמן כו' וכתב ואם נאמר שלא היתה בת עונשין כו' משמע דלאו בת תשלומין היא כלל ועיין יותר בהדיא בפרק הדיינין אמתניתין דאין נשבעין לטענת חש"ו ולכך נ"ל דרבינו ס"ל דרב אשי בגדלותו הוה עביד ובשוגג ורפרס כפייה משום דאדם מועד לעולם ורב אשי דלא שייליה מעצמו לאו דלא ידע מתני' דאדם מועד לעולם אלא דהוה ס"ל כרבה דפוטר ואע"ג דרב אשי בתראה הוא. הכא דרפרס אכפייה עדיין לא היה גדול הדור ולא שייך למימר בהא דהלכה כמותו משום דבתראה הוא ועוד אדרבה הוא עצמו קבע מעשה זה בתלמודו שוב ראיתי בפרק הכותב דף פו דאיתא התם נמי להא דכפייה רפרס לרב אשי ושם פירש רש"י שבא הדין לפני רב אשי וסיבבו והקיפו בראיות ואגבי מדינא דגרמי וכו' ע"כ ועיין עוד מה שכתבתי לעיל בפרק החובל: [ל] **ורש"י נמי הזכיר טעמי דגרמא**. ומ"מ איכא בינייהו דרש"י והראב"ד דלהראב"ד אין ענין אפילו לגרמא מכח קושיתו שהקשה דמאי תיובתא ממעשר שני: [מ] **ועושה מלאכה בפרת חטאת**. מפורש בסוף הפיסקא: [נ] **דפליגי בהו ר"מ ורבנן**. לקמן בסמוך מייתי לה: [ס] **ואפילו לא נשא ונתן ביד**. דהא דאתמר עלה והוא שנשא כו' דקתמא מתנייה ובעי לאוקמי לה אפילו כרבנן: [ע] **והיכא דהוא בעצמו** וכו'. ולקמן כתב ועוד יש לחלק וכו' ובפ' הנשרפין כללינהו כחדא ובאמת שגם שניהם כאחד אינם מתיישבים ומתקבלים על הלב וגם המרדכי כתב פירוש הראשון וכתב עלה ולי לא נתיישב לי ולא יכולתי לעמוד על החילוקים וגם ר"י גמגם ברובו אכן הריב"א כתב מה שמחלק ר"י בין דינא דגרמי לגרמא בניזקין נראה שכולם שוים אלא דמילתא דשכיחא קנסו ביה רבנן וחיובן אינן אלא מדרבנן ומטעם קנס ומלתא דלא שכיחא לא והכי איתא בירושלמי דשבועות המקרע שטר של חבירו שלא מדעתו רבי חנינא ורבי אבא חד אמר חייב וחד אמר פטור מ"ד חייב משום קנס ע"כ ולדבריו כי מת לא קנסו בנו אחריו כדלעיל ברפ"ק גבי תני היזקא דמנכר כו': [פ] **ומצוה ליתן הנבילה** כו'. ואילו טימא לא נקט דהאידנא לא שייך ועוד דלאו גרמי הוא דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק ואע"ג דמשום קנס מחייבינן ליה בפ"ק ולריב"א שכתבתי לעיל כולהו נמי אינן אלא קנס: [צ] **לא עשה מעשה בגוף הממון**. דכשזרק לא היו ראוין לשבר. כ"כ בפ' לא יחפור: [ק] **דכמאן דקלייה דמי**. דהכי לישנא דגמרא בפ' בתרא ומוכר ש"ח ומחלו כ"ש דהוה כקלייה: [ר] **וכ"ש טומן** כו'. דההיא דהכופף מוקי לה רב אשי בטומן ועביד ליה טמון באש. ובכופף לא היה

רא"ש ב"ק פרק ט סימן יג
הרא"ש הוסיף תנאי שלישי לשני החילוקים של הר"י: כדי להיחשב גרמי צ"ל שעשה מעשה בגוף ממון הניזק, וגם שההיזק נעשה מיד, וגם צריך שיהיה ברי הזיקא. משא"כ אם אין הדבר ברור שיצא מזה נזק, הרי הוא בכלל גרמא.

In addition to the two factors cited by the Ri to classify a causative damage as a garmi, the Rosh adds a third factor: the action must be done upon the property of the victim, the damage must take place immediately, and it must also be "bari hezeika", damage is certain to result from his action. If it was not certain that damages will ensue, it remains a grama even if they do occur.

יש לחלק היכא דבשעת המעשה נעשה ההיזק נקרא דינא דגרמי. כגון שורף שטר או מוחל. וכן מראה דינר לשולחני ואומר שהוא טוב. מיד סומך עליו ונעשה לו ההיזק [ש] כי פטר אותו שנתנו לו. ומסור [ת] בעידנא דאחוי כמאן דקלייה דמי. וכן נתייאש ולא גדרה בשעת היאוש נעשה מיד כלאים אלא אינו אסור עד שיוסיף מאתים. וכן דן את הדין מיד בא לו ההיזק. אבל כל הני לא בא ההיזק מיד. המסלק כרים לא נשבר הכלי עד שהגיע לארץ. וכן שישה עד אחר השיסוי לא ישיך. וכן השולח את הבערה בשעה שנותן האש לחרש אינו מזיק א) וכן פורץ גדר והמבעית חבירו אחר שהבעיתו [א] הוא מתפחד והולך והא דפריך בהניזקין (דף נג.) למ"ד היזק שאין ניכר (לא) שמיה היזק מהעושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת דפטור מדיני אדם ומשני היינו טעמא דפטור משום [ב] דליכא אלא מחשבה בעלמא [ג] והוי גרמא בעלמא ופטור. היינו כרבנן דרבי מאיר דלית להו דינא דגרמי אבל לר"מ מחייב בדיני אדם:

* **פירות** והרקיבו משלם כשעת הגזילה. והתניא פירות והרקיבו אומר לו הרי שלך לפניך. אמר רב פפא לא קשיא כאן שהרקיבו מקצתן כאן שהרקיבו כולן:

הגה"ה
ב) פירות שהרקיבו עם הכנימה או משלם כשעת הגזילה אבל אם הרקיבו מחמת התולעת הרי הן כבריאים והכי איתא בירושלמי. מא"ז:

יד מתני' נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבים לשלם. נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם. הבנאי שקבל עליו ב את הכותל לסותרו ושבר את האבנים או שהזיק חייב לשלם. היה סותר מצד זה ונופל מצד אחר פטור. ואם מחמת המכה חייב:

גמ' אמר רב אסי ל"ש אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעוץ בהן מסמר ונעץ מסמר ושיברם. אבל נתן עצים לעשות מהן שידה תיבה [ומגדל] ושברן פטור. מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי וכל השבח שלו עד שיתן לו שכרו ויקח את הכלי. כתב רב אלפס ז"ל [דף צט ע"ב] ומסיק רבא דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי. ושמעינן מינה דאין אומן קונה בשבח כלי. וליתא לדרב אסי אלא חייב לשלם דמי שידה וכן הלכתא. ג) ונראה לי דאין ראיה משם דה"נ אמר רבא דכ"ע ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. [ד] וכתבו התוס' דאין ראיה משם לפסק הלכה משום דלא מצי רבא למימר בע"א. דאי כולהו סברי אינה לשכירות אלא לבסוף הוה מקודשת לכולי עלמא. וכן נמי אי כולהו סברי אומן קונה בשבח כלי הוה מקודשת לכולי עלמא. ונראה לי להביא ראיה דאי פליגי באומן קונה בשבח כלי הלכה כחכמים דאמרי אין מקודשת משום דאינו קונה בשבח כלי. ואי לא פליגי באומן קונה בשבח כלי [ה] צריכי למסבר תרוייהו דאין אומן קונה. ד) (ג) ומיהו לאו ראיה היא [ו] דאיכא למימר דפליגי בישנה לשכירות מתחלה ועד סוף:

טו אמר רבי יוחנן טבח אומן שקלקל חייב *. והוא דעביד בשכר. כי הא דאמר רבי זירא הרוצה שיתחייב לו טבח יקדים לו דינר. [ז] אבל טבח אומן דעביד בחנם פטור *. מיתיבי המוליך חטין לטוחן ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן. קמח לנחתום ועשאו פת ניפולים. בהמה לטבח וניבלה חייב. מפני שהוא כנושא שכר. אימא מפני שהוא נושא שכר:

הגה"ה
ה) ואם נעשה ספק נבילה אע"ג דאסור באכילה אין חייב הטבח מספק. מהרי"ח:

הגה"ה
והדיוט אפילו בחנם חייב דלא היה לו לשוחטו הואיל ואין בקי. מא"ז:

טז המראה דינר לשולחני ונמצא רע תני חדא אומן פטור הדיוט חייב. ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייבין. אמר רב פפא הא דתניא דאומן פטור כגון דנכו ואיסור דלא צריכי למיגמר ולא שכיח דטעו. ו) והא דלא שני כאן בחנם כאן בשכר כדמשני גבי שחיטה. משום דבהכרת מטבע צריך בקיאות גדול ולית ליה למיחזי אלא בקי כדנכו ואיסור. ושאר כל אדם מיקרו הדיוט וחייבין אפילו בחנם. אבל דנכו ואיסור פטורין בחנם אבל בשכר חייבין:

ההיא איתתא דאחוייה דינר לרבי חייא. אמר לה שפיר הוא לבסוף אמרה ליה

תפארת שמואל

(ג) ומיהו **לאו ראיה היא דאיכא למימר** וכו'. דברי הרב אינם מובנים דראיה גמורה היא אף דפליגי בשכירות כו' צ"ל דאין אומן קונה כו' דאי קונה מ"ט דרבנן וצ"ע. אח"כ ראיתי שגם רש"ל הרגיש בזה ודו"ק: סליק פרק תשיעי

הגהות הב"ח

ב הבנאי שקבל עליו לסתור את הכותל ושבר כו':

פלפולא חריפתא

צריך לפרש דהא מיירי ברוח שאינה מצויה ולא דרי היזקא וליבה וליבתה הרוח עיין בזה מה שכתבתי במקומו בפ' הכונס: ה"ג **איהו דאבעית נפשיה ולא עביד**. גמרא פרק החובל דף צא ע"א: [ש] **כי פטר כו'**. עי' לקמן בגופא דמראה דינר כו': [ת] **בעידנא דאחוי כמאן דקלייה דמי**. כדאיתא בפרק דלקמן דמש"ה כי הדר ונשא ונתן ביד פטור על אותו מעשה: [א] **הוא מתפחד והולך**. וטומן פשיטא דלא נעשה מיד וכן כופף לא נעשה ההיזק מיד דהא מיירי ברוח שאינה מצויה. וליבה וליבתו הרוח כמו שכתבתי שם במקומו בהניזקין (דף נג): [ב] **דליכא אלא מחשבה בעלמא**. מי חטאת שמקל משקלות כנגדן ואסח דעתיה משמירתן והכתוב אומר למשמרת למי נדה ופרת חטאת שהכניסה לרבקה ע"מ שתניק ותדוש. וע"י שמחשבתו שתדוש מיפסלא ואהכניסה בידיו ליכא לחייבו דלטובה עביד שהכניסה להניק: [ג] **והוי גרמא בעלמא ופטור**. וכן ל' רש"י וגרמא בניזקין פטור בודאי דמחשבה לא הוי גרמי ועוד לעיל קא חשיב ליה גבי גרמא דפטור ולא הוה כמסקנתו דהכא ולפיכך אומר אני דהא דמסיק היינו כרבנן וכו' אינם מדברי רבינו כלל אלא מאן דהוא דטעה וסבר דלישנא דהוי גרמא בעלמא בגמרא עצמה הוא והוקשה לו דלמאי נ"מ מייתי לה רבינו כיון דגמרא עצמה קאמר דלא הוה אלא גרמא ולכך חשב דגרמי קאמר והוסיף מדיליה להגיה כך בלשון רבינו היינו כרבנן וכו' ואינו נראה דמהיכא תיתי ליה לרבינו למעבד למחשבה לגרמי ולמוקמי כרבנן והוא דלא כהלכתא ואם נפסך לומר שהכל כתב רבינו עצמו וכן נראה מדגם בפ' לא יחפור כתב דהך דמי חטאת חייב לר' מאיר צריך להגיה גרמי. ואכתי דוחק לישנא דבעלמא דלא שייך אלא בגרמא: [ד] **וכתבו התוספות דאין ראיה** כו'. ועיין בפ"ק דע"ז גבי הגיע לכיפה כו' דפסק דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף: [ה] **צריכי למסבר תרוייהו** כו'. הלכך ממ"נ הלכה דאין אומן קונה כו' וכן נמי ה"מ למימר רבינו לענין ישנה לשכירות כו' שכתבו התוספות דאין ראיה כו' דממ"נ הלכה דישנה כו' דאי פליגי הלכה כחכמים דסברי ישנה כו' ואי לא פליגי צריכי למסבר תרוייהו כו' אבל רבינו לא קאי אלא אפסק הרי"ף וה"ה לדברי התוספות: [ו] **דאיכא למימר דפליגי בישנה לשכירות וכו'**. כלומר ובהתנה עליו להיות שכיר ימים דלא שייך שיקנה בשבח כלי דשכר פעולתו לימים הוא ולא על הכלי עצמו ודאומן קונה לא שייך אלא באומן קבלן שקבל עליו לגמור המלאכה בכך וכך לזמן וכן מפורש בפי' רש"י פ"ב דקידושין (דף מח) ובהכי מתקיימים ג"כ דברי התוס' דאין להוכיח דישנה לשכירות כו' דאיכא למימר דפליגי באומן קבלן דוקא דאין לומר גביה ישנה לשכירות כו' דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים אלא בכלי הוא זוכה כו' כדפרש"י התם ועיין בדברי רבינו שם שכתב דר"ת פוסק כמ"ד אומן קונה כו' ומסיק שם כוותיה ובסוף מסכת ע"ז כתב כן בשם בעל ההלכות וצ"ע בטור דבא"ה סימן כח כתב שכן מסקנת הרא"ש דקונה ובח"מ סימן ש"ו כתב דקי"ל דאינו קונה וצ"ע ועיין לקמן גבי מי הודיעו לבעל חטים כו' ובפרק המקבל כתב רבינו ג"כ דאינו קונה: [ז] **אבל טבח אומן דעביד בחנם פטור**. לשון שלטי הגבורים ראיתי בהגהות מרדכי מי שנסתפק אי הברכה חשיב שכירות אי לא ונראה מדהביא התלמוד דפטור כי הוי אומן בחנם דע"כ לא חשיב ליה לברכה שכירות בענין זה ובודאי דידע התלמוד דאיכא ערך ודמים כדאיתא בפרק החובל ובפרק כיסוי הדם ואין לומר דודאי דהכא לא חשיב הברכה שכירות משום דאין כאן מלוה

וזה הטעם לכל אלו. כלל גדול יהיה בידך כל הגורם ומחמת גרמתו בא היזק שאי אפשר אלא באותו היזק ואינו תלוי בדעת אחרים, אלא בשעה שגרם בא ההיזק או שהוא עתיד לבוא, כגון זה חייב ר"מ ונקרא בגמ' ברי היזיקא, לפיכך דן את הדין לדברי האומר אין מחזירין, חייב דמעידנא דאמר איש פלוני אתה חייב ונתחייב לשלם ממון ועל פיו שלם, מההיא שעתא הוא דגרם נזק, ואע"פ שאחר כך הוא משלם כיון שהדין חייבו לשלם ממון ועל כרחו משלם, הדיין הוא הגורם משעה שחייבו, וכן במחיצת הכרם שנפרצה שבשעה שנתיאש ממנה גרם לזה נזק שהרי הגפנים גדלין והולכין ומתערבין, וכל דבר שאינו תלוי בדעת אחרים אלא על כרחנו יבא הנזק מחמת גרמתו של זה, ברי היזיקא חשבינן ליה.

ומשום הכי פטרינן הפורץ גדר לפני בהמת חברו ואיבדה, אי כותל רעוע הוא דלא מנטרא מצי אמר לא גרמנא לך ולא מידי דסוף סוף למסתר קאי ומקמי דאתית לה נפלה, ואי נמי כותל בריא פטור אבהמה כדתנן או שפרצוה ליסטים פטור, משום דמצי אמר ליה מי יימר דנפקא ואם תמצי לומר דנפקא מי יימר דאבדה דילמא משכח לה ולא ברי היזיקא, וכן דעת רש"י ז"ל, אבל יש מפרשין הא דאקשינן בגמ' אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב, אבהמה נמי קאי, דאי אכותל מאי קושיא אנן אבהמה קאמרינן דפטור מדיני אדם כדקתני בפני בהמת חברו, ולעולם אימא לך בכותל בריא וחייב אכותל, ואע"ג דתנן או שפרצוה ליסטים ולא מחייבי האי טעמא דדילמא לא מסהדי, דדברי הרב ודברי התלמיד עד שהכישוה, ה"מ לאחיוביה בנזקין דכל אימת דלא קמה ברשותייהו (ו)לא מחייבי בנזקיה, אבל אגופה של בהמה לעולם חייבין עד שיחזירוה למקום המשתמר שבשעה שפירץ יצאת מרשות בעלים והם גרמו ליה, הילכך לא מפטרי מגופה של בהמה עד שיחזירוה למקום המשתמר ברשות בעלים שהרי הוציאה מרשותם משעה שפירץ, אבל אנזקין לא מחייבי מי יימר דמזקא ולא ברי היזיקא, וזו הסברא נכונה.

והכופף קמתו של חברו בפני הדליקה אי שוויה טמון באש פטור, דהא לא גורם נזק הוא שהנזק ע"י המדליק בא לו, ואע"פ שהלה פוטר המדליק מלשלם, כיון שעדיין לא נתחייב לו המדליק כלום אין זה גורם להפסד ממונו ממש שהרי לא נתחייב לו כלום, מה שאין כן בזיכה את החייב שכבר היה חייב לזה ממון והדיין הפסידו ממנו, ואין כאן חיוב אלא שהוא מתכוין להזיק ולהפסיד ממנו מה שירויח, ודמיא למאן דנחית לאומנות חברו, אע"פ שבכאן מפסידו ממונו והתם הריוח הוא שמפסידו, כיון שעדיין אין הלה חייב לשלם כלום לאו מפסיד ממון הוא, ומשום הכי חייב בדיני שמים, ואי דמטיא ליה ברוח [שאינה] מצויה לא עבד ולא מידי ואונס הוא ורחמנא פטריה מדיני אדם ואפילו באשו וכל שכן אש של חברו.

והשוכר עידי שקר להעידו לאו איהו מזיק ולא גורם היזק אלא אינהו גרמי, ולאו בידו הוא דאי בעו לא מסהדי כלל, וקא סלקא דעתין נמי בגמ' למפטריה בדיני שמים משום

קונטרס דינא דגרמי להרמב"ן

לדעת הרמב"ן יש רק תנאי אחד לגרמי - ברי הזיקא. ותנאים האחרים שהוזכרו בתוספות והרא"ש אינם נצרכים.

According to the Ramban the only condition necessary to classify causative damage as a garmi is that it is bari hezeika, the damage is certain to follow from his action. The other conditions cited by the Ri and the Rosh are not necessary.

סעיף ב' **דן שהם יעשו לו שטר אחר.** כל זה כתב ג"כ הטור [סעיף ב'] מפי הרמב"ם, ועיין פרישה, אם כתבתי להמ"י לעון "שהם" לשון דוקא קאמר, דהרי העדים כאן עשו שליחותן ואין יכולין לכתוב לו מו שטר אחר*, אלא ר"ל שהעדים יאמרו הדבר לפני הב"ד והב"ד יכתבו לו שטר אחר, וכן נתבאר בסימן מ"ח [סעיף א'] ע"ש: **סעיף ג'** **הן** וכן הזורק כלי שלו מראש הגג כו'. פירוש, ככלי שלו המסלק מיד כולו, אבל אם זרק כלי של חבירו מרשה הגג, ס"ל להרמב"ם [פ"ז מחובל ה"ח] דהזורק והמסלק משלמין דמי הכלי יחד כל אחד חצי המזק, והמחבר קיל"ר בדברי הרמב"ם. ועיין לריש"א [סעיף ב'], שם כתבתי לבריו וטעמו ומיתורו בתוכוכה: **ן** וי"א דזה מקרי היזק גרמא כו'. ככר כתבתי טעם לזה מוכרים לעיל בריש סימן זה בסמ"ע:

שיודה לו המזיק ששטר מקויים היה וכך היה כתוב בו ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב אבל אם לא האמינו אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד* **(ס)** **ומייתי שמין עדים שיודעים כמה היה כתוב בו שמא היו עדים חתומים בו כלום** **דסח** **שמא יעשו לו שטר אחר כתוב וחתום כמותו.**

ג **הז** **וכן הזורק כלי שלו מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות שאם יפול עליהם לא ישבר וקדם אחר וסלקם ונחבט הכלי בארץ ונשבר חייב המסלק** **יז** **וכן כל כיוצא בזה. הגה**

ש"ך כתי"ו: עיין בתשובת מהר"ם לובלין סי' עשרה ס"ק י'

יח) **וש מומרים** **כ** **דזה מקרי גרמא בנזקין ופטור** **ו** **וכן** **ם** **כדומה מטמא של חבירו או פחת נורמה פטור דהוי גרמא בנזקין**

ציונים ומקורות ה) טור שם. ו) טור סעיף ג' בשם כ"י פרק לג יפפור ב"ב כ"ב ע"ב תוד"ה זאת אומרת והכלב"ם שם פ"ב סי' י"ז וב"ק פ"ב סי' ט"ז ופ"ט סי' י"ג.
2) במהדורת באה"ג תנ"ח ובעקבותיה במהדורת תק"ב: **בדוחק**, וראה בהגר"א סק"ז.

ערך לחם

סעיף ב' בסופו. ואם יש עדים יודעים מה היה כתוב בשטר פטור, כי הם יכתבו לו אחר. [סור סעיף ב']. ועיין לעיל סימן מ"א. המחזיר לגוי שטר פרוע שעל חבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים משום גרמא בנזקין. [ב"י מחודש א' בשם תשובת הרשב"א ח"ג סימן ע"ז]. ועיין סוף סימן שפ"ח [בערך לחם]

באר הגולה

סעיף ג' ז. לשון הטור [סעיף ב'], וכדעת הרי"ף [ב"ק י"ב ע"א מדפי הרי"ף] שכתב דלית הלכתא הכי כדפה לפוטר מזה שם סוף דף כ"ו ע"ב, דס"ל דלא דיינינן דינא דגרמי, ומקו ק"ל דלית הלכתא הכי אלא כדפרש דכפייה גרש ממי וכו' [שם צ"ח ע"ב], וכן דעת הרמב"ם שם [פ"ו מחובל] דין ת', אך גם כתבו מפורש כי היכא דקנס גילפן אחרת ופירוש אחר בדברי רבה כמ"ש הרא"ש המגיד שם, ומכ"ל. ה. וכיוצא הרמ"ם שם בפסקיו [ב"ק פ"ב סי' ט"ז] דשם כ"י כיון שלא עשה מעשה בגוף הדבר הניזוק ושכיי מקמצר, וכן כתבו המום' שם כ"י בפרק ג' דב"ב סוף דף כ"ב [ד"ה זאת]. ועוד כתבו שמוא מילוק אחר, דדינא דגרמי דחייב היינו דמעשה מעשה גם הניזוק. ו. מיפשמי ולא מנאתי מפורש שפפקו המום' או הרמ"ם בפומף מטמא של מבירו ליס לו בפומא צורתו כדבה דפטור, ולפי הנמי מילוקים שכתבו המום' והרמ"ם בפרק לג יחפור כמוכר לעיל גרמא שחייב דשמא יבוא לבקש ממנו שלקח ממנו כלי אחר, כיון שעושה מעשה בגוף הדבר הניזוק ומעשה מעשה גם הניזוק.

מכת"י **כו'.** כן כתב בהגהות מיימוניות סוף ספר נזיקין [בתשובות] סימן (י"ח) [י"ט] בשם מהרי"ח *ע"ש (ע"כ): **(ליקוט) וכן בדוחק כו'.** עוד [סעיף ג']. ועיין הגהות מצר"י פ"ע דב"ק סי' י"ג ד"ה וכן כו', וכ"ה בהמ"ל שם והרמב"ד כו' ורש"י כו', ושם למעלה תמר רבה הזורק כו' [ו]גרמא בנזקין פטור כפרש"י [שם

ב"ה בד"ר וב"ה בכל כתבי הי"ד של הליקוטים דלהלן. וכן הוא בתוך הליקוט השני

שו"ע חושן משפט סימן שפו סעיף ג

הרמ"א הביא את שיטת הריצב"א להלכה, שאין לחייב מדין גרמי אלא אם הוא דבר שכיח ורגיל, ומשום קנס. ועפ"ז כתב שאם מכר אחד סחורה לגוי ובא אחר והגיד לגוי שאינה שוה כל כך ועל ידו הופסד המוכר, הרי השני חייב לשלם את ההפסד. אע"פ שגרמא הוא, כיון שהוא דבר הרגיל נידון כגרמי וחייב.

The Rema follows the Ritzba's opinion that one is only liable for garmi if he caused damage in a way that is relatively common. Accordingly, he writes, one who slanders a Jewish seller to his non-Jewish customer that the seller overcharged him, must compensate the seller for any loss that comes about from his allegation. Despite it being only causative damage, this was apparently a fairly common form of damage, and therefore he is liable.

ב) **ולכן אפילו זרק כלי בור.** כלומר כלי של מציו. ונראה לי דזה מיירי שלא הגביה הכלי רק דחפו מן הגג לארץ, אבל הגביהו מיגזל גזליה הכתב נעי מיעבד כלעיל ס"ק מ' ומייב, ודו"ק: כא) **או שליש שהחזיר שמר וכו'.** וכן אם החזיר שטר פרוע לגוי על ממ והגוי הוליא ממנו, פטור דהוי גרמא, כ"כ הכ"י מהודש ע' והד"מ [סעיף ג'] בשם הרשב"ץ [ח"ג סי' ע"ו]*. ובמשובת הרשב"ץ בספר ע' סי' כ"ז הקשה על הרשב"ץ דממי שנע משורף שטרות של חבירו, ובמשובת מהר"י לבית לוי סי' (ל"ד) [פ"ו] יישב דברי הרשב"ץ ודבריו פשוטים, וע"ש. וגם במשובת מהר"ם מלובלין סי' ק"ג וכן במשובת מהר"ם מלונדין סי' ס"ו מבוישים דברי הרשב"ץ לפסק הלכה וע"ש, וגם מדברי תשובת משנת נעימין סי' פ"ה מתיישבת קושית מהרש"ך, וק"ל [קש"כ]: כב) **שליש שהחזיר בור.** במשובת משנת נעימין סי' פ"ה פסק דלוקה המזיק למלוה הוי גרמא, אבל שטר שלהו פרוע שהחזיר לגוה מיקרי גרמי ומייב *השלים, והוכיח כן מתשובת הרמ"ך כלל ל"ט סי' ג' [שהביא ד"י לעיל סוף סימן ס"ו מחודש (מ"ו) (מ"ל)] *ע"ש, ופשוט הוא דהא הוי כשורף. עיין בתשובת מבי"ט (ס"ל) [ח"ב] סי' כ"ג וסוף סי' נ"ל [קש"כ]: כג) **כולם פטורים דלא הוי אלא גרמא בניזקין.** וכן משמע בלא בתירו סימן שלי"ו סעיף ד', ופורץ גדר לפני בהמתו סימן שלי"ו סעיף ד', והשולח את הפצרה ביד חש"ו סימן מי"ח סעיף ו', ולייבה ולינתו הרוח סם סעיף ט', וכופף קמתו של חבירו לפני הדליקה סם סעיף י"ל, ומקע בחזו סימן ת"ך סעיף (כ"ח) [כ"ה], וכהמי גוונא, כולם גרמא ניתנו ופטורין. עוד ליתא בטור [סעיף ג'] ופוסקים, הטוען סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם לפי שהוא גרמא, וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ל מהלכות נזקי ממון [ה"ב], ומימה שלא כתבו המחבר בשום מקום. וכש"ך פרק הפרה [[ב"ק] דף (מ"ט) [מ"ז] ע"ב] ליתא, דלא מיבעיא אכלה סם המות, אלא אפילו אכלה עצם מאכל בהמה שהוא סם המות לה פטור. ונראה להוא הדין כשעירב סם המות במאכל הרעוי לה פטור:

זי) **ולכן אפילו זרק כלי בור.** פירוש, לכן מסיק הטור [המובא בציונים אות ד'] וכתב דאפילו זרק כלים של חבירו מרשות הגג וקדם הזורק בעצמו וסילק הכלים, פטור על הזריקה ועל הסילוק: ח) **או שליש שהחזיר שמר.** עיין מ"ש מוה"ס בהגה"ה לעיל *(בסוף סימן נ"ל) [סימן נ"ז] ס"ק א'] בשלים שהחזיר שטר שלא כדין ולא נודע לב"ד עד שהוליאו מן העולה כל השטר, השלים פטור דהוי גרמא בנזקין, עכ"ל. והוא מהשובת הרשב"ץ [ח"א סי' אלף ונ"ב] הביאו הב"י [סימן נ"ד מחודש ט'] וד"מ שם [סעיף י"ב]. ולפ"ז ל"ל דמה שמסיק כאן וכתב ז"ל, מיהו משמתינן ליה כו', היינו קודם שנעשה החזק או הגבה מהעולה. מיהו מלי למסיק מוה"ס וכתב עליו דבדבר השכים ורגיל קנסינן ליה וחייב לשלם, זהו מיירי אפילו כשכבר גבו ונעשה הנזק, ודו"ק: ט) **מידהו משמתינן ליה כו'.** ע"ש בתשובת הרשב"ץ [ח"א] סימן אלף נ"ב, דשם מטעה שהיה מיירי דוקא לענין היזק שיתרע לו אחר השמתא, אבל השיזק שמגיע לו קודם השמתא אינו חייב לשלם לו, ומשו"ה כתב תחילה כולם פטורים. והיינו כלעיל הרמב"ל [בתירושיו ב"ק קי"ד ע"א ד"ה משמתינן, הובא בנמוקי יוסף ב"מ ס"ד ע"ב מדפי הרי"ף] והביאו הב"י [מחודש א'] ודעת הר"ן [ב"מ ק"ח ע"ב ד"ה אלא] שכתבו כן על המוכר שדהו לגוי אלא שדה ישראל דמשמתינן ליה עד דמשלם היזק תחילה, והביאם הב"י לעיל סימן קע"ה סעיף (ג') [נ"ח, מחודש י"ד] ע"ש, ולא כהרמ"ם [ב"מ פ"ט סימן כ"ח] שהעלים לשלם הכל. ועוד נראה מדבריהן שם שאפילו מת קודם שקיבל עליו לשלם הזיקו שפטור:

ראה בסוף סימן נ"ד שנויי נוסחאות 7

בכתבי נוסף כאן: עיין בסימן שפ"ל בב"י סוף הסימן ובמ"מ מוה"ס בהג"ה שם סעיף ע"ו

מכת"י [ל"ה]

מכת"י

ציונים ומקורות ו) עיין סעיף ד' בשם י"א שם והכלבו"ד פ"ז מחובל ה"ד-ח'. ח) נמוקי יוסף פרק לא יאפוד ב"ב ד' ע"ב מדפי הרי"ף. ט) תשובת רשב"ץ ח"א סי' ל"ט. ד"מ שם סעיף ג'. י) תשובת רשב"ץ ח"א סי' אלף נ"ב, ועיין לעיל סוף סימן (נ"ד) נ"ה סעיף א' בהג"ה. יא) תשובת רשב"ץ שם ובמיוחסות לרמב"ן סי' ר"מ, וז"ן פרק המקבל ב"מ ק"ח ע"ב ד"ה אלא.

ז) תוספת מהדורת השו"ך.

ביאור הגר"א

ל"ת ע"ג ד"ה פטור], ושם [בר"ש] ונמר רבה השף כו' פירש רש"י [שם ד"ה חסורי] ולא הוי גרמא נזקין. ובלוסק, דוקא לחדייה, וז"ש דוסק, ודוקא מי מני נר מאורמא למסקלינהו, ועיין תוס' שם ד"ה עכורין כו', וכ"כ הרא"ש [שם]. ובשף, דוקא דחדייה נקורנסיה. ועוד יש שם [בגמ'] לורס מוין פרטו כו', אלא שניהו ממן הזה, ועוד יש לריש פרק הכותב [שם ט"ה ע"ב] ד' לבריס הטוחה כו', ועוד שם [ל"ו ע"א] ה' לבריס, הטוחה מלחה נמי מטעת ובפרס מטעת והטוען כו' השולח כו' המפעים כו' נשברה כו', ושם כ"ג ב' ג' לבריס, שיפה כו' השיך כו', ושם כ"ו ב' ואמר רבה זרק כו' והיו מחמיו כו', ושם ס' ע"ג ד"ה ליפה כו', ובב"ב ב' ואמר מקומות זאת תומרת כו'. ולישנ דגרמי ב"ד דב"ק [כ"ו ע"ב]: ט. **סופר כו'.** עיין לעיל סימן נ"ה סעיף ג', בהג"ה*: ועיין סימן ש"ו סעיף

ן והחזיר **לראובן** מצותיו. שם בדברי רבינו יהושפ [המובא בציונים אות ט"ו] משמע דמפילו ג"ל שמעון להגיו להחזיר לרחובן מעותיו דמפ"ה פטור מדינא: ⁂מעשה מירע שבא גוי ועשה מקח עם ישראל ליקח ממנו כך וכך מדות ין שרף כל מדה בכך וכך, וגמר המקח בימין כדין המגרים שמכים כף על כף, אע"ב הלך הגוי אל ישראל אחר הדר בשכועתו אל ישראל הראשון ורוצה לעשות עמו ג"כ מקח, ולא גילה שכבר דיבר עם ישראל הראשון, והימה כוונו שאם יוזיל לו ישראל השני המקח, שיקח ממנו ויים הראשון, וישראל הראשון הרגיש בדבר שלכך הלך בבית ישראל השני, ואלא אל ישראל זה ושקח ממנו שלא ימכור לו ין שרף כי כבר עשה עמו מקח, ולא השגיח ישראל השני על זה ועשה מקח עם הגוי ולקח הגוי מידו יין שרף, ומכח זה לא קנה הגוי מישראל הראשון. נראה פשוט דאם אין ערמה בדבר לפי רוחב הדיינים, לאין עושין לישראל השני על זה מאחר שהגוי מעלמו לא חליו ליקח ממנו יין לך אלא מה שאמרו הס, כן ג"ל: כה) **וז"כן יש מי שכתב כו'**. הוא מהר"מ מירזבורק שכתב כן בשימוקין [המובא בציונים אות י"ג], ואיתא שם שאמעון היה שם ואמר כן אחר שנגמר המקח וקיבל הגוי המקח. והרב בד"מ [בסוף הסימן] כתב עליו וז"ל, ואיני נראה לי, דהא אין ההיזק בא מיד וגם הוא אינו עושה ההיזק *[ב]גופו, ואפשר דהיה מילתא דשכיחא בימי מהר"ס ולכן פסק כן, וכדעת הרי"ב"ץ דכתב דבמקום דשכיח קנסו, כן ג"ל, ע"כ. ובאמת ל"ש בדין זה, ומ"ש הר"ב ואפשר דכי הוי גוונא הוי כמסור, אינו ג"ל, דמסור מזיקו ומתפרנו ממון, אבל הכא אינו מתפרנו ממון שהרי הגוי מחזיר לו מה שלו. ולאיתי בימוקי מהר"ס מירזבורק ולא כתב בפירוש שחייב, רק לאיתא שם שמעון היה לו עור ולקחו רחובן ממנו והביאו להגמון, ואמר ליה ההגמון אמור בגימול דבר כמה קוף במין, ג"ל לא פחות מליטרא כסף, וקיבלו מיד בכך, והיה שם לוי ואמר עור זה רע הוא ודמיו יתרים, ואעפה טוען רחובן שהפסיד ה' דינרים ע"י לוי, אם יש עדים שכך היה, כיון שקיבל ההגמון העור אע"פ שלא פירש בכך מי נוטלו, נתקיימה המכירה בקיבול העור מיד רחובן, עכ"ל. ונראה דמירי שהעור לא היו דמיו ידועים שאפשר שהיה שוה ליטרא כסף, ואי לאו דנתקיימה המכירה מתחילה לא הפסידו לוי כלום שהרי מעולם לא קנהו ההגמון בליטרא כסף, אבל עכשיו שנתקיימה המכירה ג"כ הרי העור נמכר בליטרא כסף, ומשני שרחובן מוכרח לשלם לשמעון ליטרא כסף, וע"י דיבורו של לוי פחת ההגמון ה' דינרים והחזיק בעור לעצמו, ומשני שהפסיד לוי לרחובן ה' דינרים מכיסו שחייב לשלם לשמעון. אבל הר"ב לא מיירי בהכי שהרי לא כתב בד"מ ולא כתן בהג"ה שרחובן לקח דבר זה משמעון והביאו להגמון. ומ"מ נראה לפף הרב לא מיירי אלא בהגוי ממזיק המקח לעצמו ומחסר לרחובן בשביל דיבורו של לוי אבל כאן בהגמון עצמו, כי המקח שוה נאמת כל כך כמו שמכרו רחובן, אבל היכא שהגוי ממזיק לרחובן עם שלו, אע"פ שמתוך כך מוכרח למכרו למחר בפחות, אין שמעון חייב לשלם לו מה שהפסיד

באר הגולה

ז. ע"ם סוף דף (כ"ו) [כ"ב] שהקשה על כל מה שכתב כ"י, מהא דטיהר עם הטמא ובעל הבית עצמו עירבן עם פירותיו אמאי חייב, דהוא עצמו אינו עושה היזק בממון חבירו וגם בפותה שעה שמעביר אינו נח להיזק, ולכן כתב דדינא דגרמי הוא משום קנס ובשיזק מלוי ורגיל, כדמוכח בירושלמי [שבועות פ"ו ה"ו], דמה שלקי התום' שם, לך הרמ"ם כתב שם בפסקיו [ב"ב פ"ב סימן י"ז] דמה שעושה בעל הבית על ידו הוי כעושה מעשה.

ביאור הגר"א

י. י"א **דבבל כו'**. כצר נתבאר [בסק"ו] להרי"ף דהא גרמי, והרב קיצר כלשכו. והנה שיטה אחרת להרמב"ן [בדינא דגרמי מד"ה ועתה] והמרין כזה וס"ל דמתחוריתא חייב, אבל בירושלמי [שבועות פ"ו ה"ו] הנ"ל [בסק"ו] מפורש שהוא מדרבנן, וכן כתבו תוס' בב"ק ע"ח ב' סוף ד"ה וקבר בשם ריב"ן, ועיין ש"ך ס"ק ג' שפתר דבריו ג"כ: (ליקוט) י"א **דבבל כו'**. ואין להקשות היאך דנהו בבבל דינא דגרמי כיון שהוא בקנס, י"ל דאין תולה בקנס אלא בדבר שהוא שכיח ואיתא [ביה] מקרון כיס דיינין. רשב"ם [ב"ק ק"ז ע"א ד"ה אמר ליה], אבל שכתב דשם משמע דדינא דגרמי דינא הוא דמזיק הוא, כמ"ש שם [קט"ז ע"ב] דינא הו קנסא ממני ליה מתני' הוא כו'. וכמ"ש בסימן ג' [סעיף א'-ג'] (ע"כ): (ליקוט) י"א **דבבל גרמא כו'**. שמפרשים דדינא דגרמי משום קנסא הוא. ול"ע דא"כ היאך דיינין השתא, ומהרין [ב"ק צ"ח ע"ב] הוה עובדא ומכפייה רפרם לרב מצי כו', ועיין לעיל סימן ג' סעיף ד'. ועיין נרמב"ן [שם] שהאריך, ומהרין בב"ק קט"ז ב' דינא הו קנסא כו' אמר ליה מתני' כו', ואפשר לפרש דהכי קאמר הו קנסא שאתה קונם מעלמך, מ"מ לענין שלחו לן השיב לו דליבעינא ליה מי גמרינן מינה (ע"כ): (ליקוט) י"א **כו'**. ומ"ש שם קט"ז ב' מי דינא כו', פירש רשב"ץ [שם] מי קנסא דקנים לנורך שעה מי דין גמור הוא, ואמר ליה מתני' היא ומתוך מתני' מיבחי ולא מעלמי קנסתי, אבל לע פשיט ליה לדינא הוא, ומ"ש שם מי קנסא לע מהרין מיניה, כך קמ"ל אבל לע קיימא שם במקנסת, וכן פסק הרמב"ם [פ"ו מחובל ה"א-ג' וה"ו] וכמ"ש בסימן שפ"ה. ומיהו להקשות היאך לן רב נחמן [שם קט"ז ע"ב], וכן לפרש לכפייה לרב מצי [שם צ"ח ע"ב], י"ל אע"ג דקנסא הוא מ"מ כיון דשכיחא וע"ז נתקנו כיס דיינין בשבל, עכ"ל הרשב"ץ שם ק"ו ע', וכ"כ בפרק ב' [י"ע ב' ד"ה ההוא] גבי הטוען אחרת דפליגי עלא דמייתיה רב יהודה משום דמילתא דשכיחא תוע (ע"כ): יא. **ולכן כו'**. עיין ש"ך [סק"ה] שם ד"מ: יב. **ראובן כו'**. עיין מה שכתבתי שם בסימן ק"ו סוף סעיף ה' בהג"ה [בסק"ח]:

כד) **י"א דבבל גרמא בנזקין אם הוא שכיח כו'**. לשון הר"ב מינו נכון בעיני, שלא מצאתי מי שאומר בכל גרמא בנזקין אם הוא שכיח שחייב לשלם משום קנס, ומי מפיס מיזו שכיח ומיזו לא שכיח. אבל בעל סברא זו הוא ריב"ץ בסוף פרק לא יחפור [המובא בציונים אות י"ב] ושאר פוסקים, שכתב לפרש דהיכא שכיח עניים אינם בע"ם שחייב משום דינא דגרמי וכאמה עניים פטור, ומירץ דדינא דגרמי אינו אלא משום קנס, ואומן שהיה נראה להם לחכמי הש"ם שהוא שכיח ורגיל לעשות קנסות, וע"ש. וגם בסמ"ע ס"ק (ז') [ח] כתב דלפי מ"ש הר"ב דבדבר השכיח ורגיל קנסו, ג"כ גם בשליש שהמזיד השטר קנסו כו'. ולא נהירא לי, דלוקא מילתא דמצינן בש"ס דקנסו תמרינן משום שהיה נראה להם דשכיח קנסו, אבל בהא מצן ליתא לן דשכיח הוא, וכיון דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן הכו לא לוסיף עלה ואין

> **דמסלק היזיקא וכן בכל גרמא בנזקין** כב)[ג]יש מוסרים דבכל גרמא בנזקין אם הוא דבר שכיח ורגיל חייב לשלם משום קנס כג)[ה]ולכן יש מי שכתב דרחובן שמכר מקח לגוי ובא שמעון ואמר ליה לגוי שלוי שוה כל כך חייב לשלם לו ואפשר כי האי גוונא הוי כמסור לחייב כלשקמן סימן שפ"ח[ז]. כד)[ו]**רחובן שהלוה מעות לגוי על משכונות ובא שמעון ואמר לגוי להלוות לו בפחות יוהחזיר**

ציונים ומקורות יג) תוספות פרק לא יחפור ב"ב כ"ב ע"ב ד"ה ואת כשם הי"ל[ד]. ד"מ שם. יד) ספקי מהר"ם מירזבורק הנדפס בסוף שו"ת מהר"י וויל ד"ה דין שמעון היה לו עור. ד"מ בשוף הסימן. יה) סעיף ב'. טו) רבינו יהושפ מיישרים נתיב ל"ת חלק ב'. ד"מ ב'.

ואי מחמת תרעא זיל לא מנכינן ליה והא קא שבח לענין נסכא אלא [א]כי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בזוזי דאגרדמים טייעא עד י' בתמניא אמר רבה [ב]הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור מאי טעמא אמר הא מנח קמך אי בעית שקליה והני מילי בצלולין דקא חזי ליה אבל עכורין דלא קחזי ליה לא והני מילי דאדייה אדויי אבל שקליה בידיה מיגזל גזליה השבה בעי מיעבד מתיב רבא [א] [ג]אין מחללין על מעות שאינן ברשותו [ב]כיצד היו לו מעות בקסטרא או בהר המלך או שנפל כיסו לים הגדול אין מחללין אמר רבה שאני לענין מעשר דבעינן מצוי בידך דרחמנא אמר [א]וצרת הכסף בידך וליכא ואמר רבה [ד]השף מטבע של חבירו פטור מאי טעמא דהא לא עבד ולא מידי וה"מ דמחייה בקורנסא וטרשיה אבל שייפא בשופינא חסורי חסריה מתיב רבא [ג]הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות רבה לטעמיה [ד]דאמר רבה חרשו לאביו נהרג שאי אפשר לחרישה בלא חבורה דטפתא דדמא נפלת ליה (א) באוניה ואמר רבה [ה]הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור מאי טעמא פרה כדקיימא קיימא דלא עבד ולא מידי [ה]וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי מתיב רבא [ו]העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים מלאכה הוא דלא מינכר היזיקה אבל צורם דמינכר היזיקה הכי נמי דמחייב בדיני אדם אמרי הוא הדין דאפילו צורם פטור והא קא משמע לן דאפילו מלאכה דלא מינכר היזיקה חייב בדיני שמים [ז]ואמר רבה השורף [ו]שטרו של חבירו פטור[ח] דאמר ליה ניירא קלאי מינך מתקיף לה רמי בר חמא היכי דמי אי

מחמת תרעא. שבאו גשמים ונמלאו רוב[א] תבואות בעולם והוזלו הפירות: לענין נסכא. אם בא להתיכן ולעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונים והוי רבית: עבדו עובדא. בחלם שהלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו והלכו אצל אגרדימוס סוחר ישמעאל והיה לו מן הראשונה ומן השניה ונמלאו בח' של מטבע שניה י' מן הראשונה ונתן לו שמנה: אמר רבה גרסינן בכולהו: הזורק מטבע של חבירו בים. אע"ג שאין יכול ליטלו: פטור. כדמפרש ואזיל דלא שקליה בידיה אלא דאדייה שהיתה ביד בעלים והכהו זה תחת ידו ונפלה לים הואיל וצלולים הן וקא חזו ליה אמר ליה הא מנח קמך ואיכא אבודה ואי משום דבעי למיתב זוזא לבר אמוראה[ט] למישט ולמישקליה גרמא הוא שגורם להפסידו אותו שכר וגרמא בנזקין פטור[י]: אבל עכורין. בשעת התזה דהוה ליה מעשה בידים אבוד הוא ואין זה גורם אלא ממש דהא ממש התיזו: היה לו מעות בקיסטרא. מקום והוא רחוק מאד ויש בו סכנת דרכים ואין שיירות מצויות שם: אין מחללין. אלמא אבוד חשיב ליה כים הגדול: השף. אשפריי"ר בלע"ז שפחת את הצורה: בקורנסא. מרטי"ל בלע"ז: וטרשיה. עשאן[כ] כאבן חלקה לשון טרשים: בשופינא. לימ"א בלע"ז של נפחים: חסורי חסריה. וממש הוא ולא גרמא טעמא דרבה בכולהו משום גרמא[ל] בנזקין הוא ופטור: על אזנו וחרשו. אלמא אף על גב דלא חסריה כיון דעשה מעשה בגופו לאו גרמא קחשיב ליה אלא ממש והכא נמי כיון דמחייה בקורנסיה ופחתיה ועל ככה[מ] חסרו דמים מעשה הוא: רבה לטעמיה. הלכך גבי עבד נמי חסרון הוא [וכנגד אזנו פטור משום דהכי לא הוי ליה למיתב והאי ודאי גרמא הוא[נ]]: הצורם. אשקרניי"ר בלע"ז פוגם: במי חטאת. שקל כנגדן משקולות[ס] ופרה וכל מעשיה נפסלים במלאכה:

עד י' בתמניא. פי' בקונטרס ונותן לו שמונה ולפירושו חשיב ממעלה למטה כלומר י"ב או י"א בתמניא עד י' בתמניא [א]יהיב ליה תמניא אבל הא תשעה מן הראשונים בתמניא בשניים יהיב ליה ט' מן השניים תחת ט' של ראשונים או י' בי' ור"ח פי' עד י' בתמניא ויהיב ליה י' ולפירושו הוי מלמטה למעלה:

עכורין וצלולין. לאו דוקא אלא אפי' עכורין אי מצי בר אמוראה למשקלינהו הוו כצלולין ואפי' צלולין אי לא מצי למשקלינהו חייב והא דנקט צלולין ועכורין משום דסתם צלולין מצי שקיל להו בר אמוראה וסתם עכורין לא מצי שקיל בר אמוראה:

וה"מ דאדייה אדויי. משמע הכא דלא חשיב הגבהה כי אדייה אדויי בלא נטילה בידו אע"פ שעומד באויר למעלה מג' קודם שיפול לגמרי וכן בהניזקין (גיטין דף נט:) גבי עני המנקף בראש הזית וקשה דבפ"ק דב"מ (דף ט. ושם[ל]) אמר גבי טלית שראשו אחד על העמוד וראשו אחד מונח ע"ג קרקע שאם הגביה אדם ראשו המונח ע"ג קרקע ונתק ראש שע"ג העמוד להביאו אצלו שהוא קונה מטעם הגבהה ואי[מ] משיכה קאמר התם אמאי נקט ראשו אחד ע"ג העמוד אלמא חשיב הגבהה הואיל ומביאו על האויר למעלה מג' וי"ל דהתם חשיבא הגבהה טפי לפי שראשו אחד אוחז בידו א"נ התם מיירי כגון שידו כ"כ גבוהה כשינתקנו לא יפול ראשו לארץ אלא יהא מוגבה ג' מעל הארץ וא"ת דבסוף שילוח הקן (חולין דף קמא:) משמע דכי טריף אקן ומתגבהי יונים דחשיבא הגבהה לקנות אע"פ שאין תופסם בידו וי"ל דדוקא הכא ובהניזקין לא חשיבא הגבהה דאיכא תרתי לגריעותא דלא תפסם וגם אין מגביה אלא משפיל אבל יונים דמתגבהי חשיבא הגבהה אבל אם היו נופלין למטה ע"י טריפת הקן לא היה קונה כיון שאין תפוס בידו כלל ולפי' זה הו"מ לפלוגי הכא באדייה אדויי בין דרך ירידה לדרך עלייה אלא דניחא ליה לפלוגי בדרך ירידה גופיה בין אדייה אדויי בין שקליה בידיה אי נמי אין חילוק בין דרך ירידה לדרך עליה דאפילו דרך עליה לא קני הכא באדייה אדויי לפי שאין דרך הגבהה בזה הענין אבל ביונים שהן בעלי חיים דרך הגבהה בכך כמו[נ] קורא לה והיא באה או הכישה במקל ורצתה לפניו דחשיב משיכה אף על פי שהלכה מאליה ומיהו אם היו היונים יורדים ע"י טריפת הקן לא חשיב הגבהה אלא עלייתם דוקא:

השף מטבע של חבירו פטור. נראה דרבה סבר פסלתו מלכות לא הוי כנסדק דאי הוי כנסדק אם כן כ"ש דשף מטבע הוי כנסדק והרי חסריה טובא ואמאי פטור: מתיב רבא הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן לחירות. ואמאי והא לא חסריה דאין בו פגם וחסרון אלא כיון שקלקלו חייב אע"פ שאין בו שום פגם וחסרון והואיל וכן הוא ה"נ ליחייב ומשני רבה לטעמיה כו' ויש שם חסרון טיפתא דדמא דנפלה באוניה וכיון דיש חסרון באותו קלקול חייב על כל הקלקול כמו בשפייה דחייב בכל הקלקול דליחייביה על מה שחסריה לא היה צריך רבה להשמיענו דחייב וא"ת ואמאי עבד יוצא בהן לחירות הא בעינן מומין שבגלוי דומיא דשן ועין[ו] ובחרשו היכי הוי בגלוי וי"ל נהי שאין ניכר בו כלום כשהוא ישן או עומד במקום אחד ושותק מכ"מ כיון דלפי מנהגו שמתנהג והולך ניכר שהוא חרש חשיב מום שבגלוי[פ] ועי"ל דאין צריך שיהא קלקול בגלוי אלא שהאבר שיש בו קלקול יהא בגלוי:

הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור. והא דתנן לעיל (דף צו:) גזל בהמה ונתעבדה בה עבירה או שנפסלה מעל גבי המזבח אומר לו הרי שלך לפניך ונפסלה היינו שנפל בה מום דאי נרבעה היינו שנעבדה בה עבירה ומשמע דוקא שנפסלה מאליה אבל הטיל בה מום בידים חייב וי"ל[ז] דמתני' איירי בבהמה קדושה דודאי לגבי מזבח קיימא: הא קמ"ל דאפי' מלאכה דלא מינכר היזיקה. תימה דבפרק הניזקין (גיטין דף נג. ושם[ט]) פריך מהכא למ"ד היזק שאין ניכר שמיה היזק דעושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור ואי שמיה היזק אמאי פטור ומאי קושיא הא אפי' בצורם אוזן דמינכר פטור משום דסתם שוורים לאו לגבי מזבח קיימי וא"ל דהתם פריך מפרת חטאת דפרה אדומה דדמיה יקרים פשיטא דלגבי מזבח[ק] קיימא והכא בשמעתין פריך לרבה ממי חטאת דסתם מים לאו למי חטאת קיימי דקודם קידושן דוקא פסלה בהן מלאכה כדתנן במסכת פרה (פ"ד מ"ד) ומים[ש] המלאכה פוסלת בהן עד שיטילו את[י] אפר לתוכן ותניא נמי בספרי[פ] יכול אף משיקדשו בכלי תלמוד לומר למי נדה וכבר הם מי נדה דע"כ בגיטין (דף נג. ושם) ממי חטאת נמי פריך מדמשני התם מי חטאת ששקל בהן משקלות וי"ל דכיון דנקט מלאכה לרבותא כדקאמר הכא דאפי' מלאכה דלא מינכר היזיקה חייב בדיני שמים א"כ דייק שפיר התם דהיזק דלאו שמיה היזק ניכר לא שמיה היזק דאי שמיה היזק אין כאן שום רבותא במאי דנקט מלאכה כיון דבכל מקום חשיב שאינו ניכר כניכר ועוד יש לומר דרבה סבר דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק אבל למ"ד שמיה היזק כ"ש דמחייב בצורם דמינכר טפי ורבא דפריך בשמעתין לרבה סבר בצורם הוי מינכר היזיקה וחייב אפי' למ"ד היזק שאין ניכר לא שמיה היזק כדאמר מלאכה דלא מינכר היזיקו הכי נמי דמחייב וא"ת והיאך יכול אדם לפסול פרתו של חבירו והא בעינן עובד דומיא דעבד דניחא ליה[ל] ויש לומר הני מילי בנעשית המלאכה ממילא אבל בעושה המלאכה בידים לא בעיא אלא שיהא ניחא ליה לעושה[ק] וכן בהכשר דבעינן יותן דומיא דכי יתן[ר]:

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ד מהלכות מלוה הלכה יא סמג לאוין קסג טוש"ע יו"ד סימן קסה:
נד ב מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף א וסעיף ג בהג"ה:
נה ג מיי' פ"ד מהלכות מעשר שני הלכה יא סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיף קלח:
נו ד מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף א ועיין שם בסעיף ג בהג"ה:
נז ה מיי' שם הל' יא:
נח ו מיי' שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע שם סעיף ג [רב אלפס כאן ובסוף פ"ב דף יג:]:

ליקוטי רש"י

תרעא. שער [ב"מ סג:]. דאדייה אדויי. שזרקו [לעיל כב.]. כמו (איכה ג) וידו אבן בי [ביצה לט.]. השף מטבע. ניסוף גורתן ולא היו יוצאין בהוצאה [רשב"ם ב"ב לב:]. דמחייה. הכהו [סנהדרין לט.]. כנגד עינו. הכהו בכותל כנגד עינו של זה [לעיל צא.] שהכה בכותל והבעיתו בקול ואינו רואה או נתחרש [קידושין כד:]. הצורם. אקרני"ר דהוי מום דתנן (בבכורות דף לז.) נפגמה אזנו גבי מום [זבחים כה:]. וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי. ולא איכפת ליה [קידושין סו.]. העושה מלאכה במי חטאת. מי חטאת דפרה אדומה וכן פרה עצמה נפסלין במלאכה דכתיב (במדבר יט) אשר לא עלה עליה עול וגמי חטאת כתיב למשמרת למי נדה ותניא בספרי מה ת"ל שיכול אין לי שתהא מלאכה פוסלת אלא בפרה ומנין אף במים ת"ל למשמרת למי נדה כלומר שיהיו משומרות לכך ולא לדבר אחר [גיטין נג.] ששקל כנגדן משקלות והן נפסלין במלאכה [לעיל נו.]. פטור מדיני אדם. לשלם [גיטין שם]. דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק [לעיל שם]. שאין כח בב"ד לענשו [ב"מ צא.]. וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם לרשעים שנתכוון להפסיד את ישראל [גיטין שם]. ידי שמים לא יצא עד שישלם [ב"מ צא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [מע"ש פ' א משנה ב], ב) [ירושלמי פ"ב דמע"ש], ג) לעיל לא. קדושין כד:, ד) לעיל פו., ה) [קדושין סו.], ו) גיטין נג. לעיל נו., ז) לעיל לג:, ח) עיין תוס' שבועות לז: ד"ה מיעט, ט) עי' רש"י ר"ה כג. ד"ה בר אמוראי, י) לעיל ס., כ) גיטין נג., ל) [ד"ה הואיל], מ) קידושין כב:, נ) קידושין כד., ס) עיין תוס' בכורות לז. סוד"ה מום, ע) [ד"ה בדינו], פ) חוקת סי' קכד, צ) ב"מ ל. ופסחים כו:, ק) עי' תוס' גיטין נג. ד"ה העושה, ר) ב"מ כב ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמרא נפלת ליה באודניה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה עד י' וכו' עד עשר בתמניא יהיב ליה תמניא. עיין ים של שלמה בפירקין סי' טו ובשו"ת מהר"א ששון ר"ס קנג בביאור דבריהם:

תורה אור השלם

א) וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: [דברים יד, כה]

לעזי רש"י

אשפריי"ר. פירוש לשפשף (עיין רש"י זבחים דף יד ע"ב ד"ה דשייף משף):
מרטי"ל. פירוש קורנס, פטיש כבד (רש"י שבת דף קב ע"ב ודף קכב ע"ב ד"ה קורנס):
לימ"א. פירוש שופין, פצירה, מורג חרוץ (עי' רש"י שמואל א, יג, כא; שם ב, יב, לא וישעיה מא, טו):
אשקרניי"ר. פירוש לעשות חריץ (עיין רש"י מו"ק דף יג ע"א וב"ק דף ל ע"א ד"ה גרס וערוך ערך גרס):

הגהות וציונים

א] בכת"י, רש"י שבר"ף, נמו"י ואו"ז, ונמצא ריוח תבואה בעולם: ב] צ"ל עשאו (ובדפו"ר עשא'): ג] צ"ל דגרמא: ד] נ"א ועל כרחך (גליון): ה] רש"ל (גליון): ו] נדצ"ל דאי משום משיכה: ז] נדצ"ל י"ל (באה"מ): ח] אשיגרת לישן היא ור"ל דלחטאת קיימא (רש"ש): ט] צ"ל דמים (באה"מ): י] "את" ליתא בדפוי'. במשניות את האפר:

בבא קמא דף צח. – צח:

השורף שטרו של חבירו וגרם לו שיאבד חובו, חייב השורף לשלם מדין גרמי. בדבר זה נתקיימו התנאים של גרמי לכל השיטות: הנזק ברור, וגם נעשה מיד - כי ברגע שנשרף השטר נאבדה הראיה, ומזיקים רגילים להזיק בדרך זו, שבקל יוכל להפסיד את חבירו ממון רב.

A classic case of garmi is one who destroys his friend's loan document, thus denying him the possibility of collecting the loan. In this case, all of the conditions are met: the damage is done to the property of the victim, the loss is certain and happens immediately. Finally, this is a fairly common method for causing damage.

עין משפט
נר מצוה

נט א מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ב:
ס ב מיי' פ"ג מהלכות גזילה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסג סעיף ב:
סא ג מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ב [רב אלפס כאן ובסוף פ"ב דף יג:]:
סב ד מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף א:
סג ה מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ד סמג עשין פ"ט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ב:
סד ו מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' יא סמג עשין פט טוש"ע ח"מ שם בהג"ה וסי' שפד סעיף ג:
סה ז מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ב:

ליקוטי רש"י

תהא במאמינו. הא דקתני פטור במאמינו [ב"מ לה.]. מאן דדאין דינא דגרמי. המחייב את הגורם הפסד לחבירו. מגבי ביה. בהאי שטרא. דמי שטרא מעליא. כל החוב שבתוכו. ומאן דלא דאין. פלוגתייהו בבבא קמא בפרק בתרא (דף קטז:) ורבי מאיר אית ליה דינא דגרמי כדתניא (שם דף ק:) נתייאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש וחייב באחריותו גבי כלאים וקי"ל כוותיה. וכפייה רפרם לרב אשי. שבא הדין לפני רב אשי וסיבבו והקיפו בראיות ואגבי מדינא דגרמי. כי כשורא לצלמא. כלומר גיבוי גמור כל ההפסד דקדק בו כאשר ידקדק הלוקח קורה לצור בו צורות שלוקח ישרה וחלקה [כתובות פו.]. אם עד שלא נגמר דינו מכרו מכור. ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעליו דנהוי מיתה והעמדה בדין כאחד ומיחייב קטלא [לעיל מד:]. מכור. הוא לרדיא. הקדישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל. מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא. אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה. אין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר [לעיל מה.]. רבי יעקב אומר וכו' מוחזר. דאמר ליה הוא אישתלימת לך [כתובות לד.]. דאם כן. דלרבנן אין אומרין. נפלגו. רבנן בחמץ בפסח ולימרו דחייב ולא קיימא לן בהכא עלים (לקמן לח:) דלרבנן אומר לו הרי

נכתוב ליה שטרא. לא שייך הכא מפיהם ולא מפי כתבם[מ] ולא בההיא דתנן בגט פשוט (ב"ב דף קסח.) מי שנמחק שטר חובו דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד[י] והוי כאילו אמרי הני עדים ראינוס[כ] שנחקרו[ל] עדותן בב"ד ובפ"ב דכתובות (דף כ.[פ]) האריכתי[ע]:

פרושי קמפרש כיצד כו'. תימה דלא פריך אי הכי תיכין תרי זימני למ"ל כדפריך בפרק קמא דסנהדרין (דף ג. ושם[פ]) אי הכי שלשה שלשה למה לי ובכמה מקומות דייק ובכמה מקומות לא דייק[צ]:

אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה בשטרא ליכתבו ליה[א] שטרא מעליא[ו] ואי דליכא סהדי אנן מנא ידעינן אמר רבא[ב] [א] תהא במאמינו אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה מחלוקת ר"ש ורבנן היא לר"ש דאמר[ג] דבר הגורם לממון כממון דמי מחייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי לא מחייב מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אימר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי[ז] בדבר שעיקרו ממון כדרבה דאמר רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו לאחר הפסח מחלוקת ר' שמעון ורבנן לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי [ב] חייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי פטור בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן[ב] [ח] אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי[י] מגבי ביה דמי שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי [ג] ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אמר רב חסדא ר' יעקב היא דתניא [ו] שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר החזירו שומר לבעליו מוחזר משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור החזירו שומר לבעליו אינו מוחזר רבי יעקב אומר [ח] אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר מאי לאו בהא קמיפלגי דרבי יעקב סבר אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ורבנן סברי אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך א"ל רבה לא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך דאם כן נפלגו בחמץ בפסח אלא אמר רבה[ג] הכא בגומרין דינו של שור שלא בפניו קא מיפלגי רבנן סברי אין גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה אי אייתיתיה ניהליה[ד] הוה מעריקנא ליה לאגמא[ט] השתא מסרתיה ביד מאן דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדיה ור' יעקב סבר גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה מאי עבדי ליה סוף סוף הוה גמרי ליה דינא שלא בפניו אשכחיה רב חסדא לרבה בר שמואל א"ל תנית מידי באיסורי הנאה אמר ליה אין תנינא [י] [א] והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל יחזיר כעין שגזל מכאן אמרו גזל מטבע ונפסל פירות והרקיבו יין [א] והחמיץ[ה] תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה ושור עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך מאן שמעת ליה דאמר עד שלא נגמר דינו אין משנגמר דינו לא רבנן וקתני חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך א"ל [כ] אי משכחת להו לא תימא להו ולא מידי: פירות והרקיבו אומר לו הרי שלך לפניך: והתנן פירות והרקיבו משלם כשעת הגזילה אמר רב פפא [ד] כאן שהרקיבו כולן כאן שהרקיבו מקצתן: **מתני'** [ה] נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם [ו] והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר האבנים או שהזיקן[ו] חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב: **גמ'** אמר רב אסי לא שנו אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושיברן אבל נתן לחרש עצים לעשות שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיברן פטור מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי תנן נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם מאי לאו [ז] דיהיב להו עצים לא שידה תיבה ומגדל הא מדקתני סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים אמרי פרושי קא מפרש לה כיצד נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל והכי נמי מסתברא דכיצד קתני דאי סלקא דעתך רישא עצים השתא אשמעינן עצים חייבין לשלם ולא אמרינן אומן קונה בשבח כלים שידה תיבה ומגדל מבעיא אי משום הא לא איריא תנא סיפא לגלויי רישא שלא תאמר רישא שידה תיבה ומגדל לא תנא סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים ואפ"ה חייב לשלם לימא מסייע ליה [ו] הנותן צמר לצבע והקדיחו

מנא ידעינן. מאי הוי כתיב ביה ומאי בעי למיתבי ולא אצטריך ליה למימר דפטור: במאמינו. בעל השטר לשורף[ז] בכל מה שאומר שכך היה כתוב ביה ואפ"ה פטור: דר"ש. בפרק מרובה (לעיל דף עד:) גבי קדשים שחייב באחריותן כו': במועד. בזמן ביעורו בו' שעות ולכוותה בפסחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד: לר"ש חייב. האי ששרפו לשלם לגזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא שאם היה בעין היה מחזירו גזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף צו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ועכשיו שאין בעין יחזיר דמים לבעליו ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו כלומר בתחלתו ממון הוי ועכשיו אע"פ שאינו שוה כלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה: מאן דדאין דינא דגרמי. ר"מ היא (בהגוזל בתרא) [לקמן (דף ק.)]: מגבי ליה. מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד: ואכפייה רפרם לרב אשי. ששרף שטר חבירו בילדותו: ואגבי מיניה. גודיינא מעליא כל מה שכתוב בשטר: כי כשורא לצלמא. פרעון גמור מן העידית כקורה זו הנבחרת מאלף קורות לתקן בה צורה[ח] ודיוקנאות: שור שהמית. את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו: מכור. ולא יסקל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא[ט] שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה' (א): החזירו שומר לבעליו מוחזר. ופטור שומר: דכ"ע אומרים באיסורי הנאה כו'. ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן: דאם כן. דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח (ב) אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר[י] אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא כגון חמץ בפסח אלא את קטלתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מעריקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: אשכחיה רב חסדא כו'. רב חסדא מהדר אמתני' דניהוי בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דטעמא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך: אי משכחת להו. לבני הישיבה: לא תימא להו ולא מידי. משום דחדו דמשכחי תיובתא למילתי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים:

והקדיחו

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) עיין תוס' סנהדרין כט: ד"ה הודה, ב) [ב"מ לה.], ג) [לעיל עא: לקמן קה: פסחים ה: וש"נ], ד) עיין תוס' לעיל עא: ד"ה וסבר, ה) כתובות פו. [לקמן ק.], ו) עיין תוס' לקמן ק. סוד"ה טיהר ב"ב כב: ד"ה זאת ושם קמז: ד"ה המוכר, ז) [לעיל מד:], ח) לעיל [מה.] עא: [כתובות לד.], ט) עיין תוס' לעיל מה. ד"ה השתא, י) [לעיל סו. וש"נ], כ) [עירובין יא: לט:], ל) לקמן ק:, מ) גיטין דף עא., נ) כתובות יח:, ס) [ד"ה ור"י], ע) [ועיין תוספות ב"ב קע: ד"ה אין], פ) [ד"ה ועוד], צ) [ועיין תוספות בכורות לא: ד"ה א"כ].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכור וכו' מיתה והעמדה בדין וכו' בפרק שור שנגח. נ"ב סוף דף מד ופ"ק דף יג: (ב) ד"ה דאם כן וכו' הפסח הס"ד ואח"כ מה"ד אלא הכא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' יין והחמיץ. רשום קו על תיבת והחמיץ ונ"ב והקריס:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: [ויקרא ה, כג]

הגהות וציונים

א] גירסת הרי"ף והרא"ש ליכתבו ליה שטרא אחרינא (וכ"ה בכת"י, ונכון, דק"ס): ב] צ"ל מי אמר (מצור דבש): ג] "אמר רבה" ליתא בכת"י ולעיל מה ע"א ומיותר (דק"ס): ד] צ"ל ניהלי (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ה] גי' ס' ת"ח בשם תוספתא ונתנסך וע"ש (גליון): ו] צ"ל או שהזיק (רש"ש, וכ"ה בכת"י. בדפו"י ושהוזק, ועי' קובץ שיעורים אות קמב): ז] ביש"ש גרס השורף לבעל השטר (גליון) ביש"ש (סוף סימן יט) כתב כן דרך ביאור, וכ"ה בדפו"ר ובדי"ף ורא"ש: ח] בכת"י לעשות בה צורות: ט] צ"ל שיהיו: י] צ"ל הוא דאמרי (באה"מ) ובדפו"ר דאמ': כ] צ"ל ראינו (באה"מ, וכ"ה בתוס' כתובות כ ע"א ד"ה ור"י) בדפו"ר ראינ': ל] צ"ל שנחקרה:

שלך לפניך דקתני גזל ועבר עליו הפסח והחזירו [illegible]

קרא, להכי אתי קרא למעוטינהו מגזילה, וא"כ אפילו נטלן ושרפן פטור למאן דלא דאין דינא דגרמי. ובפסקי תוס' שם [אות נ"ה] איתא נטל שטרות של חבירו בידו ושרפן לכו"ע חייב. וג"ל שטעה בפשט דברי התוס'. ועוד נ"ל להוכיח כן מדברי הרמב"ם סוף פ"ח מהלכות גזילה שכתב וז"ל, העבדים ושטרות וקרקעות אין בהם תוספת חומש שנאמר [ויקרא ה' כ"א] וכחש בעמיתו בפקדון, כל האמור בענין מטלטלין הוא, וגופן ממון, יצאו קרקעות ועבדים שהוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן ממון, וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשים אין חוזרים לכהנים, וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן אלא ברשות בעליה עומדת כו'. ואל תדקדק מדבריו שכתב בסוף קרקע לבד, דהא וכן קאמר אמ"ש דעבדים ושטרות דינן כקרקע. ותדע, שהרי כתב ריש פרק ט' מיד אח"כ, משא"כ במטלטלים כמו שאמרנו. ואפילו למאי דגרים הראב"ד בדברי הרמב"ם משא"כ בעבדים, מוכח מהראב"ד שם דשטרות דינן כקרקע אף להרמב"ם. ועוד, שכבר הוכיח הרב המגיד שם שעיקר הגירסא משא"כ במטלטלין. ועוד, דמנין לו לחלק בין קרקע לשטרות. וכן משמע עוד מדברי הרב המגיד סוף פרק ח' שכתב, וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן כו', כרבנן דהגוזל עצים [ט"ס הוא וצ"ל הגוזל בתרא, וכ"כ הב"ח בריש סימן שע"א], והא התם בפלוגתא דרבנן אימעטו נמי שטרות לכו"ע. ועוד, דאל"כ תיקשי מנ"ל להרמב"ם הא שכתב וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשין אינן חוזרים לכהנים, וגם הרב המגיד ציין שם וכן אם היו גזל הגר כו', ושקיל וטרי בה ולא כתב מאין הוציא הרמב"ם כן. וגם הסמ"ג [עשין ע"ג] דף קל"ב ע"א כתב כדברי הרמב"ם, וכן אם היו אלה שלשה גזל הגר שאין לו יורשים אין חוזרים לכהנים, ולא כתב מקור לזה. וליכא למימר דבגזל הגר נמי ממעטינן להו מכלל ופרט, דהא האי קרא דוכחש בעמיתו בפקדון כתיב בסוף פרשת ויקרא והתם איתא כלל ופרט וכלל וממעטינן להו, וגזל הגר איתא בפרשת נשא [במדבר ה' ח'] ושם ליכא כלל ופרט וכלל בקרא כלל דנימעטינהו. אלא ודאי פשיטא להו להרמב"ם והרב המגיד וסמ"ג דכיון דאימעטו קרקעות ועבדים ושטרות בפרשת ויקרא דאינן נגזלין כלל, וכי נשרפו ברשותיה דמרא קמא נשרפו, א"כ לא שייך כאן לומר שיהא בהן משום גזל הגר לכהנים, דהא אין כאן גזילה כלל ובכל מקום שהן ברשות הגר הן. כן נ"ל ברור. וא"כ מוכח להדיא דעת הרמב"ם והרב המגיד והסמ"ג דשטרות אין נגזלין כלל. הארכתי בזה כי דין זה הוא חידוש גדול וברור הוא. העולה מזה, קרקעות ועבדים ושטרות אין נגזלין והרי כאילו הן ברשות הבעלים, לפיכך אם אחר שגזלן נשרפו מעצמן בבית הגזלן פטור, ואם שרפן הגזלן אינו חייב אלא משום דינא דגרמי משום קנס חכמים*:

יד) כל החוב כו'. היינו ששמין כמה היה שוה למכור כדלעיל סימן ס"ו סעיף ל"ב, ואין סברא לחלק בין מוחל לשורף, וגם בתשובת הרא"ש כלל ס"ט סי' א' משמע להדיא דגם בשורף דינא הכי, ע"ש, וכ"כ בתשובת מהרשד"ס [חו"מ] סי' ל"ב וע"ש. עיין בתשובת מהרשד"ס [שם] סי' ת"ח, ובתשובת מהר"ם אלשיך סי' נ"ד, ובתשובת מנחם עזריה סי' נ"ב ופ"ט, ובתשובת מהר"א ן' ששון סוף סי' ק"מ [קש"כ]. ועיין בתשובת מהר"י ן' לב ספר א' סוף סי' (קכ"ג דף קנ"ח ע"ג) [קכ"ה*], שאינו נאמן השורף לומר פרעתי לו ההיזק למאן דאמר דינא דגרמי דאורייתא, אלא דמצי למימר קים לי כמאן דאמר דרבנן [קש"כ]. ולי נראה שנאמן לכו"ע, ודו"ק: טו) ובלבד שיודה לו המזיק כו'. ואם המזיק אינו יודע, כתב מהרש"ל [ביש"ש ב"ק] פרק הגוזל קמא סי' י"ט דלא אמרינן שכנגדו נשבע ונוטל, דגבי שורף שטרות של חבירו גרע ממסור, ולכו"ע לא עשו תקנת נגזל בשורף כיון דניירא בעלמא קלא מיניה. ומשמע שם מדבריו שהוציא כן מן הרא"ש והנמוק"י, ובאמת משמע לכאורה כן בהרא"ש פרק הגוזל קמא [סי' י"ג], אבל לפע"ד לא נהירא לחלק בדיני דגרמי בין זה לזה, דנראה דכולהו דיני דגרמי חד דינא אית להו, וכי קמיבעיא לן בסוף פרק הכונס [שם ס"ב ע"א] עשו תקנת נגזל במסור או לא, בכולהו דיני דגרמי מיבעיא לן, והכי משמע מלישנא דש"ס שם דקאמר אליבא דמאן דלא דאין דיני דגרמי לא תיבעי לך דמסורות נמי לא דיינינן, כי קמיבעיא לן אליבא [ד]מאן דדאין דינא דגרמי כו'. והא דקאמר בש"ס פרק הגוזל קמא [שם צ"ח ע"ב] אי דליכא עדים מנא ידעינן ולא קאמר דמישתבע ושקיל, היינו משום דודאי רבה לא מיירי במילתא דמיבעיא לש"ס. וגם מ"ש מהרש"ל שכ"כ הר"ן ור"ל הנמוקי יוסף [שם ל"ה ע"א מדפי הרי"ף], לפע"ד לא מוכח מהנ"י מידי, דלא קאמר הנ"י אלא דלא אמרינן בפשיטות דמישתבע ושקיל, אלא כמו דמיבעיא לש"ס במסור ה"נ מיבעיא גבי שורף, אבל מידי ספיקא לא נפקא, ע"ש בנמוקי יוסף. וגם בהרא"ש יש לדחוק דלא כתב כן אלא לס"ד דש"ס דלא דיינינן דינא דגרמי, ע"ש, (ואך) [*ואף] אם ת"ל דכונת הרא"ש כפשוטו וכדעת מהרש"ל, מ"מ לענין דינא י"ל כמו שכתבתי. וכן מצאתי להדיא בתשובת מיימוני לספר נזיקין סי' ד' הביא תשובת רב האי גאון, משמע שם להדיא דשורף שטרות של חבירו ומסור חד דינא אית להו לענין תקנת נגזל, וכמו דמיבעיא לש"ס גבי מסור ה"נ בשורף, וכבר נודע שאין לחלוק על הגאון אם לא בראיה ברורה, ומכ"ש כאן דפשטא דש"ס משמע כהגאון וכמו שכתבתי. שוב מצאתי במרדכי פרק הכונס [ב"ק סי' ס"ג] וז"ל, תקנת נגזל במסור דסלקא בתיקו, פירש ר"י לקולא, ורב האי גאון פסק [במשפטי שבועות] בשער העשרים יחלוקו, אבל בתשובתו פסק כיון דאשו ומסור סלקא בתיקו המוציא מחבירו עליו הראיה, עכ"ל. ובספר גדולת מרדכי מחק תיבת דאשו, וגם מהר"מ מטיקאטין בגליון המרדכי [חידושי אנשי שם אות צ'] דחק מאד בזה, משום דקשיא להו דהא באשו פשוט בש"ס דעשו תקנת נגזל. אבל לפע"ד ר"ל אשו בשורף שטר, והיא הך תשובה של רב האי גאון שהובאה בתשובת מיימוני הנ"ל, וכ"כ להדיא ג"כ בתשובת מיימוני הנ"ל דבספר [משפטי שבועות שער] העשרים פסק רב האי גאון דיחלוקו ובתשובתו הנ"ל חזר בו, ע"ש. ויצא לי מזה דגם במרדכי רמוזה תשובת רב האי גאון הנזכרת:

ב (ד)יוכן השורף
(ה)שטר חוב של חבירו (ו)חייב לשלם כל
החוב שהיה בשטר שאף על פי שאין גוף
השטר ממון (ז)הרי גרם

One who destroys another's loan document must pay the victim for the loan [provided that he admits that the document was valid and there are no witnesses to its contents who can rewrite it]. According to the Shach, the damager does not owe the full amount of the loan, but rather the present market value of the loan document had it been put up for sale.

שו"ע חושן משפט סימן שפו סעיף ב, ש"ך סקי"ד
המאבד שטרו של חבירו, והמזיק מודה שהיה שטר מקויים וגם אין עדים שיודעים מה היה כתוב בו כדי לכתוב לו שטר אחר, חייב לשלם לניזק את כל החוב. אמנם הש"ך כתב שבאמת אינו חייב את כל החוב, רק כפי מה שהיה שוה השטר להמכר בשוק.

קצות החושן

אפילו יש בהן מעילה נמי, כיון דהוי דבר הגורם לממון וקדשים שחייב באחריותן אפילו בקדשי קדשים נמי, ומשו"ה מוקי לה כר' יוסי הגלילי דאינו ממונו אלא בנכסים שאין בהם מעילה והוא בקדשים קלים, וזה פשוט.

(ט) וכן בדוחף. בפרק הגוזל [ב"ק] דף נ"ח [ע"א] אמר [רבה] הזורק מטבע של חבירו ליס פטור, מאי טעמא, דאמר ליה הא מנח קמך אי בעית שקליה, והני מילי במיס גלולים אבל עכורים דלא קא חזי ליה לא, ודוקא דאדייה אדויי אבל שקליה בידים מיגזל גזליה ובעינן השבה. וכתבו תוס' [ד"ה עכורין] והרא"ש [פ"ט סימן י"ג] דאורחא דמילתא נקט שמחלק בין גלולים לעכורים ולאו דוקא, אלא כל היכא דמצי למישקל בר אמוראה פטור ואם לאו חייב, ע"ש. ובנמוקי יוסף פרק הגוזל קמא בהא דאיבעיא להו [ב"ק ק"א ע"א] יש שבח סימנין על גבי גמר וכו' וכגון גזל גמר וסימנין וכו' דצבע בהו קופא, וכתב שם בנ"י [ל"ו ע"א מדפי הרי"ף] ז"ל, דהא לא אתי אלא למאן דלא דאין דינא דגרמי, אבל למאן דדאין דינא דגרמי דקי"ל כוותיה [שם ק' ע"א] חייב, דהא אותבינהו בדוכתא דלא מצי למישקלינהו, ע"ש. והוא מדברי הרמב"ן בספר המלחמות [שם] ז"ל, אמר הכותב הבו ליה אפריון לבעל המאור דהיינו דכתב רבינו הגדול ז"ל בעיא דזל ציבעא, פירוש, דזל אחר שצבעו, ולא כתב דצבע בהו קופא, עכ"ל. והיינו משום דבעל המאור כתב דאוקימתא דצבע בהן קופא ליתא לדידן דדיינין דינא דגרמי, וע"ש. ולפי שיטת תוס' והרא"ש דכתבו דאפילו בגלולים נמי היכא דלא מצי למישקל בר אמוראה חייב, ואפילו לרבה דלא ס"ל דינא דגרמי, א"כ היכי משכחת להך אוקימתא דצבע בהו קופא, דהא אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי חייב היכא דאי אפשר למישקלינהו, ואי ע"י צפון, הא צפון עבורי מיעבר וליתיה לצבע וכדאיתא בש"ס [שם ק"א ע"א], וצ"ע, ומדברי הנ"י ובעל המאור והרמב"ן למדנו דכל היכא דחזי ליה כמו בצבע בהו קופא פטור למאן דלא דאין דיני גרמי, וא"כ ה"ה בגלולים דפטור לרבה אפילו לא מצי למישקלינהו.

(ח)לאבד ממון ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקויים היה וכך וכך היה כתוב בו ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב אבל אם לא האמינו אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד (הומיירי שאין עדים שיודעים כמה היה כתוב בו שאם היו עדים אינו חייב לו כלום שהם יעשו לו שטר אחר כמו שנתבאר בסימן מ"א).

ג וכן הזורק כלי שלו מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות שאם יפול עליהם לא ישבר וקדם אחר וסלקם ונחבט הכלי בארץ ונשבר חייב המסלק וכן כל כיוצא בזה. הגה יויש אומרים דזה מקרי גרמא בנזקין ופטור (ט)וכן בדוחף (י)מטבע של

ציונים ומקורות ה) טור שם. ו) טור סעיף ג' בשם ר"י פרק לא יחפור ב"ב כ"ב ע"ב תוד"ה זאת אומרת והרא"ש שם פ"ב סי' י"ז וב"ק פ"ב סי' ט"ז ופ"ט סי' י"ג.

קצות החושן

ואיכא למידק בהא דאמרינן פ"ק דב"ק דף י"א [ע"א] תניא אחרים אומרים מנין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו ת"ל [שמות כ"א ל"ד] כסף ישיב לבעליו והמת, א"ל אביי לרבא האי טורח נבילה היכי דמי, אילימא דבבירא שויא זוזא ואגודא שויא ארבע כי טרח בדנפשיה טרח, ופירש רש"י [ד"ה בדנפשיה] ריוח דנפשיה קא עביד דשייס ליה לניזק בדמי יתירי ולמה לי קרא דוהמת, ומסיק לא צריכא דבבירא שויא זוזא ואגודא נמי זוזא. ומאי פריך כי טרח בדנפשיה טרח, הא אי לאו קרא דוהמת הוה שייס ליה לניזק בארבע כדשויא אגודא, דכיון דיכול להוציא מן הבור, אע"ג דיצטרך להוציא [ממון] אין המזיק חייב בשביל הוצאה, ומשו"ה צריך קרא והמת לאשמועינן דהמזיק חייב להעלותו מן הבור. ואפילו לדעת השו"ע [סעיף א'] דמחייב בדוחף ליס משום דינא דגרמי, אכתי תיקשי לפי מ"ש הנמוקי יוסף [ב"ק כ"א ע"א מדפי הרי"ף] בשם (הרא"ש) [הרא"ה] דבנזקי גופו הוא דמחייב משום דינא דגרמי ולא בנזקי בהמתו, ובור לא הוי נזקי גופו, וצ"ע. ולולי פירוש רש"י היה נראה לפרש דלאו על קרא דוהמת קא פריך, אלא קאי אהא דתניא שם ואם טרוף יטרף יביאהו עד [שמות כ"ב י"ב] יביא עדודה לבית דין, דברי אבא שאול, ות"ק דריש יביא עדים שנטרפה באונס, ואמרינן עלה בטורח נבילה קמיפלגי, והתניא אחרים אומרים מנין שעל בעל הבור כו'. ונימא הא דפריך היינו אברייתא דאבא שאול דהוא אדם המזיק, וניתא לדעת השו"ע דמחייב בדוחף מטבע ליס משום דינא דגרמי. אלא דאכתי תיקשי לפי מ"ש המרדכי [הנ"ל] והרא"ש [ב"ק פ"ט סימן י"ג, ב"ב פ"ב סימן י"ז] והטור [סעיף ג'] דגבי דוחף אפילו אדם המזיק פטור. ואפילו לדעת השו"ע דהוא חייב מדינא דגרמי, היינו בדוחף ומזיק בידים, אבל שומרין דאין הדבר נעשה בידים אלא באונסין או אפילו בפשיעה, ואכתי אינו מזיק ממש בידים. ועוד, דהא לפירוש רש"י דקושיא הוא על קרא דוהמת דכתיב בבור, וא"כ לא טרח בדנפשיה כלום, וצ"ע.

ונראה לפי מ"ש תוס' פרק הגוזל [ב"ק] דף נ"ח [ע"א] ד"ה מתיב רבא

יט. המאבד שט״ח של חבירו (מט) ואינו יכול לגבות בו (נ) חייב לשלם מדינא דגרמי (נא) כל דמי השטר (נב).

חובו, שאינו אלא גרמא, עיי״ש. (נא) שו״ע סימן שפו סעיף ב, ובזה לכו״ע הוי גרמי, כמבואר בהדיא בגמרא שהבאתי לעיל, וכתב הרא״ש שלכן לא הוי גרמא משום שהוא עצמו מזיק לממון חבירו, ולתירוץ שני כתב שההיזק נעשה מיד, וגם יש כאן ברי הזיקא, ונראה דהא דקרי ליה מזיק ממון חבירו, היינו שוויות הממון, אבל אינו עושה המעשה בממון חבירו ממש, שהרי השטר אין גופו ממון, וטעם זה שייך גם במוחל, דמאי נ״מ אם בדיבור נעשה ההיזק או במעשי ידיו, סו״ס נפסד החוב מכחו, ונראה דלא דמי למסלק כרים שאינו נקרא מזיק בממון חבירו, משום שמעשה הנזק אינו בגוף הכלי הנופל. ופשוט דה״ה הקורע שט״ח של חבירו חייב, וכתב בכנה״ג בשם מהר״ם די בוטון שאפילו מחזיר לו הקרעים חייב. כתב בכנה״ג שהכובש ראיות של חבירו ובגלל זה הוצרך להתפשר עם בעל חובו, לכל הפירושים ולכל הטעמים אין בזה משום גרמי, וכ״כ הרמ״א בתשובה סי׳ פו, והוכיח כן מדנקט שורף שטר ולא נקט כובש שטר חבירו, ועוד דלא גרע ממבטל כיסו, ועוד דלא גרע משומר שפטור בשטרות, עיי״ש. (נב) שו״ע שם, וידוע כמה היה כתוב בשטר, כגון שהודה לו, והיינו ששמין כמה היה שוה החוב או השטר בשעת האיבוד לפי מצבו של הלוה ולפי אפשרויות וזמן הפרעון, כמ״ש הש״ך ס״ק יד, ואפילו לדעת הפוסקים שהמוחל אינו משלם אלא הדמים שנתן (עי׳ דיני הלואה פרק יב), בשורף משלם כל דמי השטר, דשאני מוחל שהשטר נשאר בידו, עי׳ בכתובות דף פו ובראשונים שם. וכתב בכנה״ג בשם ש״ג ריש מכות שאם יש ספק אם יכול לגבות בו, משלם כפי ששוה השטר למכור על הספק, ועי׳ להלן, ובלבוש כתב שמשלם כל מה שהיה בשטר, ולכאורה משמע כל הסכום הכתוב בשטר, וצ״ע. ויש לעיין דע״כ אירי גם כשלא הגיע זמן הפרעון, וא״כ מנין לנו שיש כאן נזק כלל, דהיינו שהלוה לא ירצה לפרוע או שלא יהיו לו נכסים, ואם נאמר שנמתין עד זמן הפרעון, א״כ אין ההיזק בא מיד, ועוד הרי צריך לשום דמי השטר בשעת איבוד, ובדוחק אפשר דאירי כשידוע עתה שהלוה אינו רוצה לפרוע או שאין לו נכסים, ויותר נראה שלאחר שאינו רוצה לשלם נעשה הנזק למפרע מיד, ובשו״ת הר״א ששון סי׳ קפט כתב שכשאין לו שטר הוי כאילו נפטר מחובו, וצ״ע. (נג) שו״ע סימן שפו סעיף א, ובסי׳ סו סעיף לב נחלקו הפוסקים כמה משלם, ונתבאר בדיני הלואה פרק יב סעיף כט, ופשוט דה״ה המוכר שיק וביטלו חייב, וכ״ש הוא

ליתר עיון

יתר עיון: פתחי חושן נזיקין פרק ג – סעיף יט בהערה
הפתחי חושן מתמיה על מה ששורף שטר נקרא ברי היזיקא, דהא מהכ"ת שהלוה לא ישלם אף בלי השטר, וגם לכאורה מיירי גם בשטר שלא הגיע זמן הפרעון, וא"כ הנזק אינו נעשה מיד, וצ"ע.

Further Iyun: Pischai Choshen questions the premise that destroying a loan document is a garmi. First, the damage isn't certain because perhaps the borrower will pay it back without the document. Additionally, if the loan isn't due yet then the damage is not immediate.

דהרמב"ם מחייב בהמזיק משום דחייב דגרמי ניהו ובגרמא בנזקין כו"ע מודו דפטור, וזה אינו כו'. ומלת כדמ הסיג על העיר שושן, כי העיר שושן לא הזכיר את הרמב"ם רק כתב דגרמי מחייב וגרמא בנזקין פטור, וס"ל דיש מילוק בין דינא דגרמי לגרמא וכו"ע מודו דגרמא בנזקין פטור, וכן הוא להדיא בתשובת הרמב"ם [ח"ג סימן ע"ו] שכתב ד"י ממודם ג', וכ"כ הרמב"ן בדיני דגרמי שלו [מד"ה עוד צריך], ומשמע שם להדיא [בד"ה וכן הזורק] שגם לענ"ד הרי"ף כן, וכן מוכח בתמת דעת הרי"ף סוף פרק הכותם [בב"ק כ"ה ע"א מדפי הרי"ף] גבי ליבה ולישנו הרוח, וכן בפרק לא יחפור [בב"ב י"ג ע"ב מדפי הרי"ף] גבי ההוא דהוה נפלי ביתנת. וגם בחילוקיו פרק לא יחפור [שם כ"ב ע"ב ד"ה זאת אומרת] הסיג הרמב"ן לפירש"י [שם ד"ה גרמא] דס"ל דגרמי וגרמא הכל אחד, ע"ש. וע"כ דברי העיר שושן נכונים, שהם מליצת הרי"ף והרמב"ן והרשב"א והמאיר דמחלקין בין דיני דגרמי לגרמא, וכן מוכח בתוספות בכמה דוכתי [ב"ק כ"ו ע"ב ד"ה קדם, ב"ב כ"ב ע"ב ד"ה זאת, ועוד] וכן הרא"ש וטור [המובאים בציונים אות ר'] ושאר פוסקים, וס"ל להעיר שושן דכל הנך שהזכיר המאיר דחייב גרמי ניהו, ושאר גרמא בנזקין פטור, וכן הם דברי רבינו ירוחם נתיב י"ח חלק ג' להדיא. וגם מלשון המאיר מה שכתב בתחילת הסימן ממה שמדבר הסימן נראה כן, שכתב וכתב שפ"ו מילוק שבין גרמא בנזקין לדינא דגרמי כו'. וכ"כ מהרש"ל [ביש"ש] פרק ג' דב"ק סימן (ל"ו) [ל"ז] ופרק ט' סימן י"ט ע"ש [קש"כ]. אך מה שהוסיף מהרש"ל שם לומר שגם רש"י מחלק בין דינא דגרמי לגרמא וכתב בפרק הגוזל קמא סימן י"ט ול"ז, ולפ שכתב הרמב"ן בנימוקיו [בדינא דגרמי סוד"ה עוד יש להקשות] וז"ל, ולפ רש"י [ב"ק צ"ח ע"א ד"ה חסורי] כך דעתו דכמה לית ליה דר' מאיר בכולהו, עכ"ל, והנה הרמב"ן לטעמו שפטר מלרש"י אין מילוק בין דינא דגרמי לגרמא בנזקין, ולא דק כפי מה שכתבתי בפרק כילד סי' (ל"ו) [ל"ז], עכ"ל מהרש"ל. וכן כתב עוד בפרק כילד הרגל סי' (ל"ו) [ל"ז] וז"ל, וכן נראה דעת רש"י [שם כ"ו ע"ב ד"ה פטור שהרי] שכתב וזה שנטל פטור לגרמא בנזקין פטור, ולפ שכתב עליו הרמב"ן בנימוקיו [שם ד"ה הזורק] וז"ל, פירושו לטעמו לרבה, מלבד לדין מחייב דליישינן דינא דגרמי, ודינא דגרמי וגרמא בנזקין חדא מילתא היא לדעת רש"י, דוק ותשכח ותמצא זה בפירושיו, עכ"ל רמב"ן, ואני ליה מריה שיאמר על פה קדוש שיטעה בלומר דשמעתא דהגוזל קמא דמוכח להדיא דגרמי חייב, וכבר יצוע שגרמא בנזקין פטור לכו"ע, עכ"ל מהרש"ל. ואני תמיה במחילה מכבוד תורתו לא ירד לסוף דעת הרמב"ן, כי ודאי לא עלה על דעת הרמב"ן שרש"י טעה בשמעתא דהגוזל קמא, רק שכוונת הרמב"ן לומר שרש"י ס"ל דדיני דגרמי וגרמא הכל אחד הוא, ומ"ש רש"י על דברי רבה [שם] דזרק כלי כו' פטור, דגרמא בנזקין פטור, לא פירש כן אלא לדעתיה דרבה דהוה מרע דשמעתא דלקמן בהגוזל קמא [שם צ"ח ע"א] דס"ל דשורף שטרו של חבירו פטור משום דגרמא בנזקין פטור ולא לחלק דינא דגרמי, אבל מן ק"ל דמסיק בס"ם הסם [ע"ב] דשורף מחייב משום דליישינן דינא דגרמי, ות"ל לדיל זורק כלי נמי מחייב, ורש"י לא פירש כן אלא לדברי רבה [וזה ודאי לחלק בדעת רש"י ולא כמהרש"ל בדעתו], דליכא למימר דרש"י מחלק בין גרמי לגרמא, דהא משמע מדברי רש"י דגרמי וגרמא כולהו חדא מילתא היא, דהא רש"י כתב על הנך מימרי דרבה פרק הגוזל קמא [דף נ"ח ע"ש ד"ה חסורי]], בעמא דרבה בכולהו משום גרמא בנזקין הוא [ו]פטור, עכ"ל, אלמא דס"ל לרש"י דשורף שטרו חבירו וזורק מטבע ליס הגדול והסך מטבע כולהו חדא דינא אית להו, דאל"כ ה"ל לרש"י לחלק בין שורף לזורק ודו"ק. ומדלא חילק רש"י בין גרמי לגרמא בנזקין, אלמא דס"ל דגרמי וגרמא הכל חדא מילתא הוא, לכך כתב בעמא דרבה בכולהו משום גרמא בנזקין ופטור, כלומר דלא דמין דינא דגרמי, ולמאי דמסקינן דליישינן דינא דגרמי חייב בכולהו. ועוד מוכח כן להדיא מדברי רש"י סוף פרק לא יחפור [ב"ב סוף דף כ"ג], דגרסינן התם בס"ם והא גרמא הוא, אמר רב טובי בר מתנה זאת אומרת גרמא בנזקין אסור, ופירש רש"י גרמא בנזקין אסור, ואפילו למאן דלא דמין דינא דגרמי ופטור מלשלם אסור לגרום, וכשבא להעמיד גרמא להזיק תמיהו מעכב, עכ"ל. הרי מבואר להדיא מדברי רש"י דגרמי וגרמא הכל אחד הוא. ועוד מוכח מדברי רש"י פרק הכותם [בב"ק נ"ה ע"ב] דגרסינן התם מניח אמר ר' יוסיע מרבעה דבריס העושה חומן פטור מדיני אדם כו', ופירש רש"י פטור מדיני אדם, דקסבר גרמא בנזקין פטור, עכ"ל. ומה ליתא דרש"י ממלק בין גרמי לגרמא וגרמא לכו"ע פטור, לא ס"ל למימר דקסבר גרמא בנזקין פטור, דלעולם דקסבר לא שייך מלת היכא דמיכא פלוגתא בדבר, והכי ס"ל למימר, פטור מדיני אדם דגרמא בנזקין פטור, מלת ודאי ס"ל לרש"י דגרמי וגרמא הכל אחד הוא, ויין דמיכא פלוגתא בדיני דגרמי לכך כתב דקסבר גרמא בנזקין פטור [ולקמן סימן מ"ו סעיף ט'] [סק"ד] הוכחתי דגם דעת הרמב"ם [פי"ד מנזקי ממון ה"ז] ורמב"ן [ב"ק ס' כ"ב] היא כן בדיני דגרמי וגרמא הכל אחד הוא, ע"ש]. ולדעתי פשוט שזה כיון הרמב"ן בניחוקיו שם שכתב וז"ל, ודיני דגרמי וגרמא בנזקין חדא מילתא היא לדעת רש"י, דוק ותשכח ותמצא זה רמוז בכמה מקומות בפירושיו, עכ"ל, ומדיליה מהרש"ל גופיה פרק כילד הרגל שם, וכוונת הרמב"ן (כמ"ש) [במ"ש] בכמה מקומות בפירושיו, לפירוש רש"י שם פרק הכותם ופרק הגוזל דף ל"ח ע"ש ופרק לא יחפור שהבאתי. שוב ראיתי בחידושי הרמב"ן פרק לא יחפור [שם ד"ה זאת אומרת] הבין שם ג"כ מדברי רש"י כמו שכתבתי, ע"ש: ח) **אבל בבהמה לכו"ע פטור.** כ"כ בנמוקי יוסף פרק הפרה [המובא בציונים אות א'] שכתב הרמ"ה שם רבו. ול"ע, דלכו"ע של הרמ"ה הוא הרמב"ן, והרמב"ן מפלפל שזה דיני דגרמי שלו ומסיק למייב, ול"ל שם דף קי"ד ריש ע"ג [ד"ה נפל], ולפוס כך שכתב שורו שהלין עם האש ושרף שטרותיו של חבירו או אפילו קרען או מחקן פטור דגרמא שורו הוא, *ומ[ת]כרא דחייב ושמי גרמא לריעא ע"כ [ב"ק מ"ח ע"ב] דממילא ממיל מהך דהכא *[ד]מעשה שורו הוא, עכ"ל. ומ"מ ע"כ לפי מה שהעליתי לעיל ס"ק ג' דדינא דגרמי הינו שלא קנסם דרבנן ודבר שלא שכיח לא קנסו, ג"כ בבהמה פטור, ועיין בשלטי גבורים [ב"ק] פרק הפרה סוף דף כ"ג [כ"א ע"א מדפי הרי"ף אות ב'] לשון ריע"ז: ט) **לפיכך כו'.** כתב מהרש"ל [ביש"ש ב"ק] פרק הגוזל בתרא סוף סי' מ"ז דכל דיני דגרמי פטורין בתום, ומשמע התם דה"ה שורף שטרות בתום פטור, אבל הרמב"ן בדיני דגרמי שלו לא כתב כן, שלא כתב דמוסר ומוכל שטר וכה"ג דדיבורא בעלמא הוא ומקילו רבנן בדיבורא ולא עשו בו תום כלל, ומיהו ליתא להאי דינא שלא בהאי גרמא, אבל השורף שטרות בתום מייב להם לשלם מחילה היא, עכ"ל בריש דף קי"ג [ד"ה והדור]. מיהו לפי מה שהעלימי לעיל ס"ק ג' דכל דיני דגרמי הינו שלא קנסם לרבנן, פשיטא דפטור בתום, וכדלתיתא בפרק הניזקין [גיטין נ"ג ע"א] ובתמצר לעיל סימן שפ"ה [סק"א] גבי מטמא ומדמע ומנסך, דכיון דקנסם הוא פטור בתום, וכן אם היה שוגג נמי פטור כמו מטמא ומדמע ומנסך, והרמב"ן שמחייב בדיני דגרמי שלו [סוד"ה ואי קשיא לך אי הכי] אף שוגג, היינו משום דס"ל בדיני דגרמי הוא לתוריית:

ציונים ומקורות סימן שפ"ו

ו) ומוקי יוסף פרק הפרה ב"ק כ"א ע"א מדפי הרי"ף. ז) לשון הטור קעיף ג' בשם הרמב"ם, והוא בפרק ז' דמזיק הל' י"ז-י"א.

(ו)ולוקח בחדס חייב דינא דגרמי (ח)אבל בבהמה לכולי עלמא פטור) (ט)לפיכך

גרמי בשוגג או באונס

ש"ך סימן שפו סעיף קטן ו

הראשונים דנו אם גרמי באונס חייב. ודעת הש"ך שיסוד חיובא דגרמי הוא מדין קנס [כשיטת הריצב"א הנ"ל], ע"כ פסק שפטור על גרמי באונס ואפילו על גרמי בשוגג.

The Rishonim discuss whether a garmi is liable if it was done b'oness, i.e. it was unavoidable and against the will of the damager. Shach himself rules like the aforementioned opinion that a garmi's liability is due to a penalty of Chazal to dissuade people from causing damage to others. Consequently, an oness and even a shogeg will not be liable.

להביא כרוב ודורמסקנין לחולה. שכרוכו נשמל החולה יותר ממה שהיה רוצה לשוכרו דהכי משמע לשון נותן לו שכרו משלם ופ"ל דמיירי כגון ללימך למימר משטה מני קא משום מפסיד ממקום אחר כיוצא בזה: **ורשאים** החמרים להתנות ביניהם. פירוש רשאים להפיע ממון אם כבר עשו מנהגי קודם כמו ובשמין בני העיר להפיע על קצתן

ד"ב (דף ח:):

יחסנינה סקאה. פי' בקונ' מלרבה כמו [ומעלה אתן] הסקסקין דשמעינן (דף ו.) שהוא מין מלרבה ופין נרסה ל"ת לשון ירושה ומשמעות משמע לשני בני אדם ונטוה מסיקין נמי ליירי בשני אדם ונרסה שהמוכ קרי סקסה שעוקין ומכסין את המרן כלשון (שמות י) והגה כסה את עין המרן ועל שם כן נקרא גלגל שמכסה כל המרן כלל כמו הוי מרן גלגל כנפיים (שבועה יח) ר"ת ונרסה לירושה שייכת שפיר בעופות ודמיה כמו ויכשוה קסת

וקפוד (שם נד):

הא מדרישא שמעי מינה. מימה דבכמה מקומות מוכיח הכי שכופל דבריו ור"ל דדייק מדה"ל למימני ושם נמי מייב מדקתני ושם מחמת הגזלן מייב להעמיד לו שדה אחר משמע דמילתא בפני עלמה היא:

לא צריכא דאחוי אחוויי. פי' בקונטרס שמע מינה המלך שהיו רוצין לגזול (ג) לו קרקע והרשה להם זה קרקע פלוני אמת הוא כמו שפי' לעפילו בענין זה מחייבים היה בע"ג שאינו ברור שיטענו שלא אמרו אחילה כרשה נמי גזול שלא אמרו אחילה להם דהא ס"ל תמר לקמן (קף.) ושם הרשה מעלמו כמו שנאמר ונתן דמי ויש"ם דגרס הכא כגון שאמרו עכו"ם ואחוי מרעה ואחוי נמי הא בהדייהו ואין להקשות (ג) לפ"ז מדאמר לקמן נאמר פעור להסם אמרו להרשות קרקעותיו של פלוני אבל הכא לאמרו להרשות שלו מיב שלא נוסף גיים לפי, וע"ל בדפו"ר (דבא תמר) שכ"ה ברש"י שבר"ח וברש"י בשם רש"י: ו] נדע"ל לחלוק (באה"מ, דבש תמר, וכ"ה ברש"י שבר"ח): כ] צ"ל לבעלי **שיירא** (הגהות מא"י על רש"י שבר"ח) וכ"ה בס"מ הל' גזילה ואבידה פ"ב ה"י, וע"ש בהערה: ל] בדפו"י הד"א. ברש"י שבר"ח וכשאין יכולין להציל **אמר הדרי בי** וזכי מן הפקרא: מ] הוא המשך דיבור הקודם ולא דיבור חדש (באה"מ, שהרי אין בגמ' התיבות "אמר לעצמי"): ן] צ"ל **דאנבו** (ב"ש): ס] צ"ל **הנה** כסה וכו' (במדבר כב) רש"ש (גלוין) ועי"ש:

לא צריכא דאחוי אחוויי. ומיב משום דיש לדגרמי כדמשמע לקמן[ו] כשמעתין דקתמר זל לגמיה ר' שמעון בן גליקים ור' אלעזר בן פדת דללין ליה לדגרמי ומייטיה ממנימין ומס מחמת הגזלן מיב להעמיד לו שדה אחר ותימה לרשב"ג דלעיל מהגזל קמא (דף ק. ושם) לח מצטרח ל"ת ללין ליה לדגרמי אלא בריית ממילת הכרס שנפרסה אלא שמעינן למתא כר"מ אלא מכח היא שהיא מצוה להחזיר אבידה ומשני לח מייטי התם ממני' דהכא בשהגזלן מוכר לו הכי נמי דה מהלין לחמוי אלא מיטוח ממני' מוקי לה הכי נמי

[illegible] להביא כרוב ודורמסקנין לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא נותן לו שכרו משלם א"ל מי דמי התם עביד שליח שליחותיה הכא לא עביד שליח שליחותיה: ת"ר [ו] א שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס למורפה[ס] מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות [ב] ואם שכרו תייר ההולך לפניהם מחשבין אף לפי נפשות ולא ישנו ממנהג החמרין [ג] רשאין החמרין להתנות שכל מי שיאבד לו חמורו יעמיד[ם] לו חמור אחר [ד] בבוסיא אין מעמידין שלא בבוסיא מעמידין לו ואם אמר תנו לי ואני אשמור[ם] אין שומעין לו פשיטא לא צריכא [ה] דאית ליה חמרא אחרינא מהו דתימא הא קא מינטר ליה קמ"ל שאני נטירותא דחד מנטירותא דבי[ם] תרי: ת"ר [ז] ספינה שהיתה מהלכת בים עמד עליה נחשול לטובעה והקילו ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון ולא ישנו ממנהג הספנים [ח] ורשאין הספנים להתנות שכל מי שאבדה לו ספינה יעמיד[ם] לו ספינה אחרת [ט] אבדה לו בבוסיא אין מעמידין שלא בבוסיא מעמידין לו ואי פירש למקום שאין הספינות הולכין אין מעמידין פשיטא [י] לא צריכא דבנימין מרחקי חד אשלא ובתשרי מרחקי תרי אשלי וקא אזיל ביומי ניסן למקום תשרי מהו דתימא דוושיה נקיט ואזיל קמ"ל ת"ר [יא] שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד גיים וטרפה ועמד אחד מהן והציל הציל לאמצע ואם אמר אני אציל לעצמי הציל לעצמו היכי דמי אי דיכול[ם] להציל אפילו סיפא נמי לאמצע ואי דלא יכול[ם] להציל אפילו רישא נמי לעצמו אמר רמי בר חמא הכא [יב] בשותפין עסקינן וכגון זה שותף חולק שלא לדעת חבירו אמר פליג לא אמר לא פליג רבא אמר הכא [יג] בפועלין[ם] עסקינן וכרב [יד] דאמר רב [טו] פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום וכמה דלא הדר ביה כברשותיה דבעל הבית דמי וכי הדר ביה [יז] טעמא אחרינא הוא דכתיב [יח] כי לי בני ישראל עבדים[ם] ולא עבדים לעבדים רב אשי אמר [יט] כשיכול[ם] להציל ע"י הדחק גלי דעתיה לעצמו לא גלי דעתיה לאמצע: **מתני'** [כ] הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך [כא] אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר: **גמ'** אמר רב נחמן בר יצחק מאן דתני מסיקין לא משתבש ומאן דתני מציקין לא משתבש מאן דתני מציקין לא משתבש דכתיב [כב] במצור ובמצוק ומאן דתני מסיקין לא משתבש דכתיב [כג] יירש הצלצל ומתרגמינן יחסנינה סקאה: אם מחמת הגזלן חייב: היכי דמי אילימא דאנסוה לארעא דידיה ולא אנסוה כולי ארעתא הא מריש שמעת מינה אם מכת מדינה היא כו' אי לא לא צריכא דאחוי אחווי לישנא אחרינא הב"ע [כד] כגון דאנסוה עכו"ם ואמרי ליה אחויי ארעתיה ואחוי ההוא בהדייהו ההוא גברא דאחוי אכריא דחטי דבי ריש גלותא אתא לקמיה דרב נחמן חייביה רב נחמן לשלומי יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בר חייא ויתיב רב הונא בר חייא קמיה דרב נחמן א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן דינא או קנסא א"ל מתניתין היא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה (ו) ואוקימנא דאחוי אחווי בתר דנפק א"ל רב יוסף לרב הונא בר חייא מאי נפקא לך מינה אי

להגהות וציונים

ס] ספרים ישנים נעמידך. ורש"ש מגיה יעמידו: ב] גי' ת"ח תנו לי ואני לוקח (גלוין) צ"ל **ואיני** (כנראה שגורסת התורת חיים בגמ' היתה **ואני** לוקח כגירסת דפו"י וכת"י והגיה **ואינו**): ג] צ"ל מנטירותא דתרי (דבש תמר): ד] צ"ל דיכולין (רש"ש, וכ"ה בכת"י וברש"י): ה] צ"ל **בפועלי** (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ו] צ"ל **בפועלי** (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ז] (ב"מ י ע"א ע"ש קידושין כב ע"ב ושם איתא **עבדי הם** ולא עבדים כר] (גלוין): ח] צ"ל **בשיכולין** (רש"ש, וכ"ה בכת"י וברש"י): ט] בדפו"ר נוסף **גיים** לפי, וצ"ל **גייס** (דבש תמר) שכ"ה ברש"י שבר"ח וברש"י בשם רש"י: י] נדצ"ל לחלוק (באה"מ, דבש תמר, וכ"ה ברש"י שבר"ח): כ] צ"ל לבעלי **שיירא** (הגהות מא"י על רש"י שבר"ח) וכ"ה בס"מ הל' גזילה ואבידה פ"ב ה"י, וע"ש בהערה: ל] בדפו"י הד"א. ברש"י שבר"ח וכשאין יכולין להציל **אמר הדרי בי** וזכי מן הפקרא: מ] הוא המשך דיבור הקודם ולא דיבור חדש (באה"מ, שהרי אין בגמ' התיבות "אמר לעצמי"): ן] צ"ל **דאנבו** (ב"ש): ס] צ"ל **הנה** כסה וכו' (במדבר כב) רש"ש (גלוין) ועי"ש:

מקורות הש"ס עם הוספות

ע] (תוספתא דכ"מ פ"ו ה"ז), ב] עיין תוס' ב"ב ז: ד"ה לפי שבחה, ג] (תוספתא דב"מ פ' י"ח ה"ג), ד] (תוספתא' שם פ"ו ה"ז), ה] (תוספתא שם פ"ח ה"ג), ו] (תוספתא דב"מ פ"ח ה"ט), ז] ב"מ ו. עז:, ח] (נקמן דף קיז:), ט] לעיל עמוד א, י] קיז ע"ב.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' שם אחר ומוקמינן: (ג) תוס' ד"ה לא לריכא וכו' לגזול קרקע כל"ל ותימה לו ממקן: (ד) **באי"ד** ופין להקשות לפי גירסא זו:

גליון הש"ם

גמ' **להביא כרוב** וכו'. עיין יממות דף קו ע"ל מוד"ה מין לו: רש"י ד"ה דורמסקנין. עיין בהגהות לט ע"ל בהג"ה ד"ה דורמסקנין:

תורה אור השלם

א) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא כה, נה]

ב) וְאָכַלְתָּ פְּרִי בִטְנֶךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּצוֹר וּבַמָּצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ: [דברים כח, נג]

ג) כָּל עֲנָפָךְ וְפָרְיְ אַדְמָתְךָ יַחְרֹשׁ הַצְּלָצַל: [דברים כח, מב]

לעזי רש"י

פרוסיים. ל"ל פרוניש"ש. פירוש שופין (פלוימנ"ן) (רס"ו יומא דף פא ע"ב ועיין ערוך ערך דרמסקנ): **אדרבניי"ש.** פירוש מלוס עלי שיח [מיוס ל, ד]:

ליקוטי רש"י

ודורמסקנין. שלוחי מעשה שקוניין לקבלפ"ש פלוי"ן כך לשתי בפירוש ר"ק של רפיון יפתח ר"ל יהודה אבל כאן פירש פרוש"ם וכן שמעתי מני כאן ונכנס קמא פרוש"ם [ברכות לט.]. **נחשול.** רוח שקוראי (נשטין נח:). **כי לי בני ישראל עבדים.** שטרי קודש [ויקרא כה, נח].

מוסר

בבא קמא דף קטז: - קיז., תד"ה לא צריכא

מי שהראה נכסי חבירו לאנסים נכרים, וע"ז נטלו הנכסים, חייב לשלם מדינא דגרמי. ואפילו עשה כן מחמת שהיתה לו טענה על השדה ורצה להציל את שלו, קי"ל שמשמתינן אותו עד דמסלק יד העכו"ם מבניהם. עוד מבואר שם שלפעמים אית ביה משום פיקוח נפש, וכה"ג המוסר דינו כרודף.

If someone leads non-Jewish strongmen to assets that belong to another Jew, he must reimburse the owner for any property they seize because this is a form of garmi. Even if he claims he did so because the property belongs to him, bais din will excommunicate him until he removes the property from the control of the non-Jew. The Gemara adds that in some cases such exposure can lead to pikuach nefesh, and then the one who exposed it has the status of a rodef.

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) גיטין נג. ע"ש, ב) [שנת קנד: וש"נ], ג) [גיטין נב. וע"ש בתוס' ד"ה בדשמואל ותוס' מנחות נח: ד"ה ואל"ת ודע דבמוספתא דגיטין פ"ג ה"י מני כמו לעיל בסמ"ג], ד) במוסיפתא נ"ל, ה) גיטין נב. ו) [ע"ז יז:], ז) [ע"ז כב:], ח) גיטין נב. ט) פרש"י ב"מ נט. ד"ה ממנת מרדכי], י) גיטין נג ע"א.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה עקירה וכו' מעשה שנת ומעשה קרויה נתין כאחד ולא ממרינן משנת קריעה מיי:

גליון הש"ם

גמ' דיקא נמי דקתני הישים כור. כעין זה פ"ו דף ו ע"ב:

תורה אור השלם

א) בָּרוּךְ עֲלֵפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוֹצוֹת פָּתוּחָה מְכֻבָּר הֲמֻלָּאִים חֻמַּת יְיָ נֶעֱרַת אֱלֹהָיִךְ: (ישעיה נא, כ)

לעזי רש"י

תפי"ד. פירוש סתים:

הגהות וציונים

ה) [ע"ל ה"פרק יעב"ן] (גליון) וכ"ה בכת"י ודפו"י: ו) ע"ל **רבא** (ש"ך סי' שפו סק"א, וכתב שכ"ה בכת"י ובוא"ש, והיינו בדפו"י. וכ"ה בגמ' דפו"ר וכת"י ובוא"ז ובדר"ת): ז) בכת"י נוסף **א"ל**: ח) ע"ל א"ל **ה"ר** כהנא (דפו"ר כת"י): ט) ס"א **יוונאי** (גליון): י) ס"א **פרסאי** (גליון): יא) סי' כרים וכסתות (גליון): יב) אולי ע"ל **הוד**, או שע"ל **הרינן** (כת"י): יג) ע"ל **שא** (כ"ה בכת"י ובר"ש שעל **הר"ף** ובכמוק"י): יד) כת"י **ותאו**: טו) נדע"ל **שיקחודו** (באה"ט):

עין משפט נר מצוה

קד א ב מיי' פ"י מהל' מוכר ומוזק הל' ו ה ד סמ"ג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפה סעי' ו:

קה ג מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ב:

קו ד ה ו מיי' פ"א מהל' מוכר ומוזק הל' ו ז טוש"ע ח"מ סי' שפה סעי' ב:

קז ז מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ה:

קח ח מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעי' י:

ליקוטי רש"י

השמא. שהרוסיו של מכרו כנון מרומה. **דהמדמע.** מרומה מחולן של מכרו ומפקירו שלוקחו לוקים ונרין לגוילכו לכהנים מול. **והמנשך.** יין מכרו [נרינין נב:]. **בראשונה היו אומרים השמא והמנשך.** מנשך מפקיר לגמרי שלוקחו בהשתא לכל העולם אינו לגמרי לענין שהוא עלמו אינו יכול לחזול אחר מזי הוא עדיין להקפה או למכלל בחמה דלמר׳ מעמת מרומה מזי להקפה או לכהנים כהן [שם נב:]. **שהרי עקירה צורך הנחה היא.** הלכך אע״ג דמיזב ממון מקמי הנחה אחת ליה פטור הוא ובין עקירה והנחה אחת ליה מיחה ומצלומין כתן כאחד שעקירה לוכך הנחה היא ומסתיין שעמת אחמלה לה מלאכה [בתוכות לא:]. **כשעת הגבהה.** ע״מ לגחלו [נרינין נב:]. **פרהגנא.** ממונה של מלך [ב״מ סג:]. **גבאי הסם** [עירובין לו:]. **פלוק** [נרינין מד:]. **קוציה.** מרעומו כ״ק בלע״ז [לעיל נח:]. **תוא.** מורכלא חול הינר. בלא״ז. יעני בלעז תרמי [דברים יד, ח]. **מתרגמינן מורכלא.** שור לבנון [חולין ס:]. **בורדין.** היא לשיפה בלעז פרכי וכן מפורש בפערים דרך הפי בלעז (שער מ) [ב״מ לט:]. **דלו ליה במכחלתא דכספא.** שרוי עפעפיו מכסין לא עיניו ומגמיכן ממלגא דכספא. **ואחדייה.** שהיה רוצה לרחוץ מפני שהוא טרוף [תענית טו:].

אי דינא. הוא שמסור ישלם: **גמרינן.** מהאי מעשה דרב נחמן לשמר גרמי דזקוק לעלמו: **ואי קנסא.** הוא דקנסיה רב נחמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מיניה: **המשמא.** עטהרותיו של מכירו לו מנכון ייו של מכירו לע״ז לתע״ג דקמיה מנח ומן הזיקו ניכר מעלמו[ט]: **לא חזרו לא.** היינו[י] גמרי׳ מדמע ממנכון: **המדמע.** ערב מולין בתרומה להפסיד למי המולין דלא חזו מהשתא אלא להמכר להכהנים: **להפסד מרובה.** מטעמ׳ מרומה הפסד מרובה הוא לתו לא חזיא לאכילה מדמע הפסד מועט הוא דהא מזדבן לכהנים כדמי תרומה: **אף המנשך [כו׳] לא חזרו לא.** גמרינן מנכון אע״ג להפסידו מרובה ממדמע ומטעמ׳ להפסידן מועט לגבי מנכון: **זרק חץ.** בשמת עקירה צורך הנחה. לכיון דבין עקירה להנחה קרע ומלא מעשה שמת ומעשה (ה) עקירה אחן כאחד ולא אמרינן מטעמ׳ מעשה עקירה מייב ממון ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת נתת מן וכבר נמי הגבהת יין לוכך ניסוך הוא ומצלומין ומיזב מימה דע״ז אחן כאחד: **לבי אביוני.** מקום: **נשא ונתן ביד חייב.** להגיל עלמו ממנון מחרו: **מעצמו.** בלא מוגם: **דרי ואמטי.** שלי[יא] והולך עמהו למיל המלך: **ה״מ.** לחם נשא ונתן ביד חייב: **הכא דלא אוקמינהו.** העומדי כוכבים על הממון מעיקרא ע״י שהוגם בלא הלך ונעל ונתנו להם אבל הכא לחוקמינהו על היין קלייה ולההיא שעמת פעות כי אחמי תו לילהו אחמי: **פקיע.** קפר: **חייב.** ולע״ג דקאי עכו״ם ע״ג הממון הוחל ונשא ונתן ביד חייב: **בתרי עיברי נהרא.** עכו״ם מלד זה והעמיל מלד זה לאי לא יהיב נהליה לא מאי מגם למשקליה: **שותא.** מכמורת לדגים או לחיות: **קוציה.** לעומיה שבר מפרקתו: **תא.** מיה והוא שור הבר כלמתרגם (דב״ם יד) תוא[כ] ומור מורכלא תור שור בלא יעבר: **מרחמין עליו.** ומפיר עבדת דקטלתיה: **מפיס מתיבתא דיומא לרבנן.** היה מחזר ושונה להם מה שדרש רבי יוחנן תומו היום לפי שר״ל מכס גדול היה ולאחר שעמעו כולן מפי הרב תוכ ומכוונה פילס: **בדרא קמא.** שבע שוכות תלמידים יושבים לפניו זו לפנים מזו: **ביסתרקי.** תפי״ל בלעז: **מסרחי גביניה.** גופת עיניו גדוליס ומכסין עיניו: **פריטא שפתיה.** נקרעה שפתו על ידי מכה:

**אי דינא אי קנסא א״ל אי דינא גמרינן מיניה אי קנסא לא גמרינן מיניה ומנא תימרא דמקנסא לא גמרינן דתניא[ו] בראשונה היו אומרים[ז] המטמא והמנשך חזרו לומר אף המדמע חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו משום דקנסא הוא וקנסא לא גמרינן מיניה לא מעיקרא סברי[ח] להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ולבסוף סברי להפסד מועט נמי חששו איני והא תני אבוה דרבי אבין[ט] בראשונה היו אומרים המטמא והמדמע חזרו לומר אף המנשך חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו משום דלא גמרינן מקנסא לא מעיקרא סברי כרבי אבין ולבסוף סברי כרבי יהודה[כ] ארבע וקרע כרבי אבין[י] דאמר רבי אבין[יא] זרק חץ מתחילת ארבע ולבסוף[יב] ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור שהרי עקירה צורך הנחה היא ומתחייב בנפשו ולבסוף סברי כר׳ ירמיה[יג] דא״ר ירמיה משעת הגבהה קנייה איחייב ליה ממון מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמיה דרבא א״ל כלום מעשה בא לידך א״ל ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתיו א״ל אהדר עובדא למריה דתניא[יד] ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונתן ביד חייב אמר רבה[טו] אם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא א״ל דרי ואמטי בהדן דרא ואמטי בהדייהו אתא לקמיה דרב אשי פטרינהו א״ל רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב א״ל הני מילי היכא דלא אוקמיה עיולויה מעיקרא[טז] אבל היכא דאוקמיה עיולויה מעיקרא מיקלי קלייה איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס הושיט לי פקע עמיר זה או אשכול ענבים זה והושיט לו חייב[יז] הכא במאי עסקינן[יח] כגון דקאי בתרי עברי נהרא[יט] דיקא נמי דקתני הושיט ולא תני ש״מ: ההוא שותא דהוו מנצו עלה בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידיה הוא אזל חד מניהו ומסרה לפרהגנא דמלכא אמר אביי יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי א״ל רבא וכל כמיניה אלא אמר רבא[כא] משמתינן ליה עד דמייתי ליה וקאי בדינא ההוא גברא דהוה בעי אחווייי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרב א״ל לא תחוי ולא תחוי א״ל מחוינא ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה[כב] לקוציה מיניה קרי רב עיולויה[כג] בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו א״ל רב[כד] כהנא עד האידנא הוו פרסאי[כה] דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא יוונאי[כו] דקפדו אשפיכות דמים ואמרי[כז] מרדין מרדין קום סק לארעא דיישראל וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין אזיל אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן אמר להו ריש לקיש היכא אמרו ליה אמאי אמר להו האי קושיא והאי קושיא והאי פירוקא והאי פירוקא אמרו ליה לריש לקיש אזל ריש לקיש א״ל לרבי יוחנן ארי עלה מכבל לעיין מר במתיבתא דלמחר למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר׳ יוחנן אמר שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא א״ל רבי יוחנן לר״ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להוו חילוף שבע שנין דאמר לי רב קם אכרעיה א״ל נהדר מר ברישא אמר שמעתתא ואקשי אוקמיה בדרא קמא אמר שמעתתא ואקשי ר׳ יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי[כח] שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה אמר שמעתתא ואקשי ליה עד דשלפי ליה כולהו בסתרקי מתותיה עד דיתיב על ארעא רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה אמר להו דלו לי עיני ואחזייה דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפרטיה שפוותיה סבר אחוך קמוחייך ביה חלש דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהדרא

קצות החושן

אי מהני ...ת הניזק לא עדים כשטוען זיקו דבר שאין דרך הניזו שם

סימן שפח (א) ואם תפס. והיא דעת הרמב"ם [פ"ז מחובל הי"ח ועוד] דבספיקא דדינא מהני תפיסה, אבל דעת הרא"ש [ב"ק פ"ב סי' ב', ב"מ פ"א סי' י"ג] והטור [סעיף א'] דלא מהני תפיסה, וכמ"ש הרמ"א ויש חולקים. ובש"ך סק"ח כתב וז"ל, ויש חולקין דתפיסה בעדים לא מהני בספיקא דדינא אבל בלא עדים פשיטא דנאמן, עכ"ל. ונראה, כיון דלדעת הרא"ש והטור והרמ"א הך בעיא דסוף פרק הכונס [ב"ק ס"ב ע"א] מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא, אפילו ביש עדים נמי מיבעיא ליה, א"כ אפילו בלא עדים ויש לו מיגו מה מהני ליה המיגו כיון דאפילו אנו מאמינים אותו מספקא לן אם מיחייב בזה, וכיון דס"ל להרמ"א דבספיקא לא מהני תפיסה א"כ כה"ג אפילו בלא עדים לא מהני התפיסה.

...ן ברא"ש פ"י סי' ...ז, ועיין ...ד סק"ו שכתב דהרא"ש ...ור סברי הרשב"א ...יש עדים ...ב, וצ"ע

(ב) מהיפה שבנכסיו. והיינו מן העידית, ולעת רש"י ריש פ"ק דכריתות [ב' ע"ב ד"ה ומפגל] דמוסר אינו משלם מעידית, ובתוס' שם [ד"ה למעוטי] נחלקו וכתבו דמשלם מעידית.

המזיק ...כון, האם ...נו כמזיק בידים או כגרמי

(ג) דזה לא מיקרי נשא ונתן ביד. וכתב הש"ך [סקכ"ה] ז"ל, [ונראה] דאם היה להם משכון ביחד על החוב ונתנו להשר דזה מיקרי נשא ונתן ביד, וכן מוכח בתשובת מוהר"ם [דפוס קרימונה סי' רכ"ג] שבמרדכי [ב"ק סי' קפ"ט] שכתב ז"ל, ואי עביד הכי מדעתיה בלא אונס חייב כמו שורף שטרותיו, אבל באונס פטור, ואע"ג דאמרינן פרק אחד דיני ממונות [סנהדרין ל"ג ע"א] כיון דאמר ליה פטור אתה כמי שנשא ונתן ביד דמי, הא איתותב, עכ"ל, ובפרק אחד דיני ממונות דף ל"ג שם [ע"ב] בתר דאיתותב מתרץ דמיירי כשנשא ונתן ביד, והא דזיכה את החייב מיירי כגון שהיה לו משכון ונטלו ממנו דהו"ל נשא ונתן ביד, עכ"ל.

ולענ"ד נראה דאפילו במשכון נמי לא הוי מזיק ממש אלא משום דינא דגרמי, כיון דגוף המשכון אינו אלא כמו מזיק שעבודו וכמו בשחטו תם [ב"ק ל"ג ע"ב] כיון דיכול לסלוקי בזוזי הו"ל מזיק שעבודו ואינו חייב אלא משום דדינא דגרמי, וא"כ באונס פטור. ואין לחלק במשכון משום דבע"ח קונה משכון, כיון דישראל מגוי לא קנה משכון. ועוד, אפילו בישראל מישראל נמי אכתי אינו אלא שעבוד כיון דיכול לסלוקי בזוזי. וכן משמע בתשובת מיימוני לספר נזיקין סי' י"א וז"ל, השיב ר"ת [ספר הישר תשובות סי' פ"ח-פ"ט] סוס שהיה ממושכן לראובן ושמעון והפקידו אותו לגוי אחד לשמרו, ובא לוי ואמר לגוי שישאיל לו הסוס ולא רצה עד (שיאמר) [°שאמר] לו שמעון להשאיל לו, והוליכו לוי ונגזל ממנו, נראין הדברים ששמעון הזיק שעבודו של ראובן, וכרב נחמן וכרשב"ג [גיטין מ"א ע"א] דהמזיק שעבודו של חבירו חייב, וגם אם היה רוצה ראובן היה חוזר על לוי ורצה מזה גובה (ו)רצה מזה גובה, עכ"ל. והרי להדיא דלא אתי עלה בהיזק משכון אלא מדרב נחמן ודרשב"ג ואינו אלא מחמת מזיק שעבודו, וכיון דאינו אלא מחמת מזיק שעבודו אכתי אינו אלא גרמי ופטור באונס. והא דאמרינן פרק אחד דיני ממונות שהיה לו משכון דהו"ל כנשא ונתן ביד, ומשמע שם דחייב אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי, כבר ביארנו הדבר היטב בסימן כ"ה סק"ח ע"ש, וזה ברור.

ע"פ ספר הישר, וכ"ה בתשובות מיימוני במהדורות פרנקל

הטעם דשותף בחוב שמחל את החוב לא הוי כמזיק בידים

(ד) לא מיקרי נשא ונתן ביד. ונראה דאפילו לדעת תוס' פרק הגוזל דף (ל"ח) [ק' ע"א ד"ה טיהר] דזיכה את החייב כיון דקם דינא בדיבורו הו"ל מזיק ממש, והא דמוקי [בסנהדרין ל"ג ע"ב] זיכה את החייב בהיה לו משכון אינו אלא אגב גררא, ע"ש, אפ"ה כאן פטור, דלא הוי מזיק בדיבור אלא היכא שדיבורו עושה מעשה ממש וכהאי דשיקול הדעת דקם דינא, ועל ידי דיבורו קם דינא ממש והוי זיכה את החייב, אבל הכא אע"ג שמחל לא נפטר מחובו, דשותף שמחל לא נמחל חלק חבירו ואין לו כח למחול חלק שותפו, ועוד דהו"ל תלוהו ויהיב והכא ע"י אונס הוי, וכיון שבאמת החוב לא נמחל על ידו אלא שהלוה אינו רוצה לשלם עבור זה, א"כ לא הוי אלא גורם, ועיין מה שכתבנו בסימן כ"ה (סק"א) [סק"ב].

הלכות מאבד ממון חבירו בידים ומוסר ומלשין

סימן שפח

דין ניזק נשבע ונוטל

ובו ט"ז סעיפים

א [א]המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק נשבע הניזק ונוטל כיצד לקח כיס חבירו והשליכו למים או לאש או שמסרו ליד אנס ואבד בעל הכיס אומר זהובים היה מלא והמזיק אומר איני יודע מה היה בו שמא עפר או תבן היה מלא הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהם או אמוד להפקידם אצלו ודרכן להניחם בכיס וכיוצא בו ([ב]ארנקי בשק אם הוא שבת ויו"ט מקרי דרכו בכך וכל כיוצא בזה) אבל אם אין דרכן להניחם בכלי זה הוא פשע בעצמו (ופטור המזיק) כיצד הרי שחטף חמת או סל מלאים ומחופים והשליכם לים או שרפם וטען הניזק שמרגליות היו בתוכם אינו נאמן ([ג]וי"א דאפילו היו עדים שהיו שם פטור הואיל ופשע כמו שנתבאר) (א)ואם תפס אין מוציאין מידו ([ד]ויש חולקין) וישבע שמרגליות היו בתוכם ונוטל ממה שיש אצלו וכן כל כיוצא בזה ואם ידע המזיק שהכיס היו בו זהובים אבל אינו יודע כמה היו אם הניזק אומר אלף נוטל אלף בלא שבועה והוא שיהיה אמוד שהרי המזיק מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ([ה]ויש אומרים דנשבע הניזק ונוטל וכן עיקר).

ב [ו]המוסר ממון בידי אנס בין אנס גוי בין אנס ישראל חייב לשלם (ב)מהיפה שבנכסיו כל מה שלקח האנס אף על פי שלא נשא המוסר ולא נתן בידו אלא הרגיל בלבד ואם מת גובין מיורשיו כשאר כל המזיקים. ([ז]וי"א דדוקא שעמד בדין אבל לא עמד בדין אין היורשין חייבים לשלם [ח]ואשה שמסרה משמתינן לה ואם יש לה ממון שאין לבעל רשות בו משלמת ואם יש לה נכסי מלוג הבעל אוכל פירות כל ימי חייה ואם מתה חייב לשלם לנמסר וכן לשאר ניזק ואין הבעל לענין זה רק כיורש שחייב לשלם). [ט]במה דברים אמורים בשהראה המוסר מעצמו אבל אם אנסוהו גוים או ישראל אנס להראות והראה הרי זה פטור מתשלומין ([י]ואם אנס להראות שלו והראה שלו ושל חבירו חייב) ואם נשא ונתן ביד אף על פי שהוא אנוס חייב לשלם שהמציל עצמו בממון חבירו חייב כיצד הרי שגזר המלך להביא לו יין או תבן וכיוצא בדברים אלו ועמד מוסר ואמר הרי יש לפלוני אוצר יין או תבן במקום פלוני והלכו ולקחוהו חייב לשלם. הגה [יא]ואפילו יסרוהו ולא אמרו לו על מה והראה ממון חבירו חייב [יב]דלא מקרי אונס אלא הכאות ויסורין אבל לא אונס ממון [יג]היה רואה נזק בא עליו מותר להציל עצמו אף על פי שעל ידי זה בא הנזק לאחר.

ג [יד]אנסו המלך למוסר זה עד שיראה לו ממון חבירו שהוא בורח מלפניו והראה לו מפני האונס הרי זה פטור שאם לא יראה לו יכהו או ימיתהו.

ד [טו]נשא ממון חבירו בידו ונתנו לאנס חייב לשלם מכל מקום אף על פי שהמלך אנסו להביא ([טז]ב' שותפין שהיה להן חוב ביחד ואנס שר לאחד לפטור החוב פטור (ג)דזה (ד)לא מקרי נתן ביד) במה דברים אמורים שאם אנסו להביא והביא

ציונים ומקורות סימן שפח א) לשון רמב"ם סוף פ"ז דחובל הי"ז-י"ט כל הסעיף. ב) מרדכי פרק הכונס ב"ק סי' ס"ה. ד"מ א'. ג) בציוני שס"ז ובאה"ג: המגיד משנה פ"ז דחובל הי"ח בשם תוס' ב"ק ס"ב ע"א ד"ה מי. ובציוני הש"ך: המ"מ שם לדעת בעל הלכות, ועיין בש"ך ס"ק ו'. ד) טור סעיף א' בשם הרא"ש ב"מ פ"א סי' י"ג וב"ק פ"ב סי' ב'. ה) טור סימן צ' סעיף י"ז בשם הראב"ד בהשגות פ"ז מחובל הי"ט והרא"ש ב"ק פ"ו סי' ט"ז, והמגיד פרק הנ"ל ופ"ה משאלה ופקדון ה"ז. ו) לשון רמב"ם ריש פ"ח מחובל. ז) מרדכי פרק הגוזל ב"ק סי' צ"-צ"א בשם מוהר"ם ד"פ סי' תקצ"ט. ד"מ א'. ח) שם במרדכי. ד"מ שם. ט) שם ברמב"ם ה"ב - ג'. י) טור סעיף א'. יא) טור שם. יב) ב"י סעיף א' דכן דעת תשובה מיימוני בספר נזיקין סי' כ', מרדכי פרק הגוזל בתרא סי' קצ"ג. יג) נ"י פרק השותפין ב"ב ה' ע"ב מדפי הרי"ף. ד"מ שם. יד) שם ברמב"ם פ"ח מחובל דין ג'. טו) שם ברמב"ם פ"ח מחובל דין ד'. טז) מרדכי פרק הגוזל בתרא ב"ק סי' קפ"ט. ד"מ שם סעיף א'.

שו"ע חושן משפט סימן שפב סעיף ב, סעיף ה

מי שמסר נכסי חבירו לעכו"ם אפילו בלי מעשה חייב לשלם כמזיק. ואם אנסוהו להראות פטור אם לא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה למוסרו חייב אפילו כשאנסוהו. ואפי' לו יש לו מריבה על הנכסים ומש"ה מסרם להעכו"ם, מנדים אותו עד שיחזיר הדבר לכמות שהיה, ויעשו דין ישראל.

One who hands over the assets of a Jew to non-Jews must reimburse the victim even if he did not do any action to hand it over. If he was forced to expose it then he is not liable, but if he actively handed it over he is liable even if he was forced.
If he handed it to the non-Jews because the assets were subject to a dispute between them, beis din will excommunicate him to return the assets to the status quo, and they can then go to a beis din to settle their dispute.

קצות החושן

(ה) והמזיק כופר. וכתב הרב המגיד [פ"ח מחובל ה"ד] ומביאו ב"י [סעיף ד'] דמדברי הרמב"ם [המובא בציונים אות כ"ד] משמע שמזיק כל"ם [בתוס' ב"ק ס"ב ע"א ד"ה עשו] דאם אין המזיק כופר אלא שאינו יודע כמה הפסידו נשבע הנמסר ונוטל, ע"ש, וכ"כ מוהרש"ל [ביש"ש ב"ק] פרק הכונס סי' (ל') [ל'].

(ו) המזיק אומר איני יודע. והיינו דעת ר"ת בתוס' [ב"ק ס"ב ע"א ד"ה עשו] דע"כ לא מיבעיא ליה מי עבו תקנת נגזל במזיק אלא היכא דהמזיק אומר גרי, אבל אם טוען אמת ולאו נשבע הנמסר ונוטל, וע"ש. וכן נראה לפ"ז, דבכר הקשו הרמב"ם מה לי מיבעיא ליה מתקנת נגזל במזיק, והא כיון דדינא דגרמי לחומרא ג"כ מאי עדיפותיה מזיק. ובמידושי הרמב"ן נדינא דגרמי כתב משום דאפשר דאע"פ דאינו מתכוין לזה הוא, ע"ש, ומכאי מינו מתגבר דמה נכון שהוא דיבורו כיון דעושה היזק בדיבור כמעשה. וכן נראה לדעת פוסקים דדינא דגרמי אינו אלא מן התורה, אבל מיקנ"ל, כיון דבבר מזיקותו מכמיס להיזק זה נולאי הוא כמקנת נגזל. אבל לפי מ"ש ר"ת ניחא, דהא בטוען (במכר) [מוכר] שמא לא מיבעיא ליה, ובמזיק גופיה כל היכא שטוען (הניזק) [המזיק] גרי לא עבו תקנת נגזל, וכן אם טוען המזיק (שמא) [ברי] לא עבו נו תקנה זו, ולא המתינו בטוען גרי אלא נגזלן, ולא מיבעיא ליה אם התמינו במקור תקנת נגזל ממש ואפילו טוען גרי ומחמת עונשו של מוכר דחמיר, (אי) [או] לא עבו תקנת נגזל ולא חמיר מאחר המזיקין ובטוען גרי לא עבו תקנה זו, ומ"ש ניחא דעת ר"ת דבטוען שמא לא מפקפק ליה וכמו שכתבנו אלא עדיף מאחר המזיקין, ואפילו למ"ד גרמי דינקן הו"ל מזיק מדינקן והוי ככלל תקנת מזיקין, ולא מיבעיא ליה אלא בטוען גרי וכמו שכתבנו בסימן שפ"ו סק"ק.

ועיין מה שכתבנו בסימן שפ"ו סק"ק.

(ז) **ישבע הנמסר ויטול.** וכתב ומובנו מזה קרקע הו"ל קרקע, ול"ב ה"ה מזה שטרות הו"ל שטרות, ולדעת הרמב"ד לחזיל בתר בסוף והו"ל למיס, ה"נ נשבעין על שטרות היכא שאבדו. מיהו אפילו נימא לחין נשבעין בסוף שטר, היינו משום דלחזילין בתר מעיקרא ושטרות אימעטו מדין שבועה, והא דמיעט שטרות משבועה היינו משום לכתיב [שמות כ"ב ר] כי יתן איש אל רעהו כלים כו', והיינו דבר שגופו ממון כדאיתא בש"ס [שם מ"ג ע"א], אבל טוענת משום ולאי כיון שאיני הוא מדיני דגרמי הרי הוא טוענת ממון ממש, ואינו דומה לשטרות דגוף המציעה היינו השטרות אין גופן ממון ואפילו נשרפו חזילין בתר מעיקרא, אבל היכא שמוכנו היזק שאפשר לו ע"י דינא דגרמי הו"ל מציעת ממון ממש שהפסיד על ידו, וזה נכון.

ומה שכתב הש"ך להסופקים דדיני דגרמי דרבנן לא שייך שבועת התורה, בבר כתבנו בסימן פ"ז ס"ק ל"ב דבממון דרבנן נמי נשבעין שבועת התורה ומהניין ביה נמי מתוב שבועה ואינו יכול ליפטר משלם, ע"ש.

ומדכתב ר"ת [בתוס' ב"ק ס"ב ע"א ד"ה עשו] יפטר הנמסר ויטול, דמ"כ אפי' מזון ממון אחי עלה, דמ"כ שבועה זו למה, דבמחין ידענא ומחין לא ידענא טוען המלוה בלא שבועה, וטענת דנשבע הנמסר היינו משום ממון בלא טענת נגזל, ומשום דבמזיק לא עבו תקנה זו בטוען המזיק בבי (ו)מיבעיא ליה אי מהיר מוכר כמו גזלן או לא וכמו שכתבנו בסק"ו ע"ש. וברמ"ם [ב"ק פ"ו סי' ט"ז] כתב וז"ל, והא דקליק בתיקו אם עבו תקנת נגזל במוכר ולא פשיט ליה מפקדון, משום דמכור דינא דגרמי ובדיבורו בעלמא הוא דאפקדיה, ע"כ, והיינו משום דהרמ"ם לשיטתו דס"ל [שם סי' ט"ז] למיבעיא במוכר אפילו בטוען שמא, ומכו"ש בשיא ליה מפקדון, אבל לפי מ"ש ר"ת דמיבעיא בטוען בבי, ס"ל מפקדון לא בשיא למיט בלא טוענת שמא.

ביאור טענת של ר"ת דבשהמוכר מודע שמא לא מיבעיא לן דעשו תקנת נגזל

ע"ש סוף ד"ה והברור, ועיין במלחמות ב"ק כ"ו סוף ע"ב מדפי הרי"ף

אי שי"כא

חייב כשלא הגיע הממון לרשות האנס אבל אנס שאנס את ישראל עד שהראהו ועמד האנס על הממון ונעשה ברשותו (יהיינו שיוכל לשלוט עליו וליטלו) **ואנס את ישראל עד שהוליכו למקום אחר ואפילו הוליכו זה המוסר שהראהו הרי זה פטור שכיון שעמד האנס בצד האוצר כבר אבד כל מה שיש בו וכאילו נשרף.**

ה יחבעלי דין **שהיתה ביניהם מריבה על הקרקע או על מטלטלין זה אומר שלי וזה אומר שלי עמד אחד מהם ומסרה ביד גוים מנדים אותו עד שיחזיר הדבר לכמות שהיה ויסלק יד אנס מביניהם ויעשו דין בישראל.** הגה יזמכל מקום אין לו דין מסור אף על פי שהפסיד תבירו ע"י זה הכיצה לגלא מקרי מסור אלא כמתכוין להזיק אבל לא כמתכוין להוליא אם שלו ויום מולקין וס"ל למקרי מסור ומייב לאלם לו כל הזיקו אם לא היה תבירו מכוון כאכל אכן אם התרו בו תחילה שלא ידווו בפני גוים ועבר שים לו דין מסור.

ו כגמי **שנתפס על חבירו ולקחו גוים ממון ממנו בגלל חבירו אין חבירו חייב לשלם אין לך מי שנתפס על חבירו ויהיה חבירו חייב לשלם לו חוץ מהנתפס מפני המס הקצוב על כל איש ואיש בכל שנה או הנתפס על התשורה שנותן כל איש למלך בעברו עליהם או חיילותיו הרי זה חייב לשלם לו והוא שיקחו ממנו בפירוש בגלל פלוני בפני עדים**

ונתבאר עוד בסימן קכ"ח.

ז כדמי **שיש עליו עדים שמסר ממון חבירו כגון שהראה מעצמו או שנאנס ונשא ונתן ולא ידעו העדים כמה הפסידו במסירתו והנמסר**

Mazik

PART II THE RULES OF DIRECT CAUSATION

Rav Aryeh Finkel, Dayan at the Bais Havaad

A TRANSCRIPTION OF THE YORUCHA CURRICULUM WEEKLY SHIUR VIDEO

DEFINING GARMI:

The subject of *garmi*, direct causation which carries the same liability as a direct action, is a difficult one because the parameters that define causation are not as clear-cut as outright acts of damage. However, we will attempt to demonstrate how certain principles of real *mazik* are applicable for *garmi* as well.

There is a seminal case of *garmi* discussed by the rishonim. The case is first mentioned in the Mordechai (bava kamma, perek vav), where Shimon borrows a sword from Reuven and loses it. This sword did not actually belong to Reuven, rather, it was owned by a non-Jew who had left it with him as collateral for a loan. Shimon is willing to pay for the value of the sword, but the non-Jew wasn't satisfied with that amount, and was suing Reuven for a lot more than just the value of the sword.

Apparently, this was a common practice in those times. A Jewish lender who lost a non-Jew's collateral faced various questionable charges which he was then forced to pay. Reuven wished to pass on those extra fees to Shimon who had borrowed the sword from him and lost it. The ruling of the Rishonim, which is cited in the Shulchan Aruch (CM 72:8), was that Shimon does not have to pay for the extra fees, only for the value of the item. The Sema seems to understand that Shimon was not fully aware of the situation when he borrowed the sword – either he did not know it was a non-Jew's item, or he was not aware that the owner would overcharge if it got lost. Had Shimon been aware of these facts, he would need to pay for everything. The Shach however, argues and says that even if Shimon was aware, he's exempt from paying any extras because they are only indirectly his fault.

The Ketzos Hachoshen cites earlier Poskim who side with the Sema, explaining that Shimon owes the extras because of the doctrine of garmi. Clearly, this was a frequent occurrence in the region (Poland Cir. 1600), as they write, "and so is the custom to rule here in the community of Brisk."

This argument is a compelling one because this case seems to be a classic *garmi*. After all, it is *bari hezeikah*, a case where the causative damage is certain to occur, because there's no doubt that the non-Jew will demand the extra payment. Why would the Shach and others not call it *garmi*? The truth is that there are several lines of reasoning, but for now, we'll focus on the one mentioned by the Ketzos Hachoshen, as it illustrates a fundamental aspect of *garmi*.

STEALING A CONDEMNED OX:

The Ketzos begins by citing a case from the Gemara (71b) where someone was given an ox to safeguard, and under his jurisdiction, it gored a person to death. The animal was brought to trial and sentenced to be put to death, as the Torah prescribes. Says the Gemara, if the *shomer* manages to return the ox to its owner before it is killed, he need not repay the owner for its subsequent loss, even though the ox is already worthless because Beis Din will be killing it. Whereas, if the ox were to be stolen or lost, he would need to pay its full value like any guardian who loses the item entrusted to him.

Now, such a condemned ox has no value, and if someone were to steal or damage such an ox, he would be exempt from paying. But, what if someone steals the ox from the guardian, thereby requiring him to pay its value to the owner? Must he pay for causing a loss to the shomer; or, perhaps, he's exempt because the actual object is worthless? The Gemara goes on to cite a dispute on this matter, based on the question of whether a *davar hagorem l'mamon k'mamon dami*, something that is a direct cause of value, is considered valuable. This ox, while its inherent value is zero, allows the shomer to save money. Its existence causes the shomer a monetary gain, and is therefore considered valuable according to one opinion. The Halacha, however, follows the chachamim who argue and say that we look only at intrinsic value. In this case, since it's inherently worthless, the thief doesn't pay.

WHAT HAPPENED TO GARMI?

Tosafos ask, leaving aside *davar hagorem l'mamon*, why isn't the doctrine of *garmi* a reason to hold him liable? Tosafos answers that an item needs to be of equal value to all people to qualify as a *garmi*. For example, the classic case of *garmi* is burning a lender's loan document, thus preventing

him from collecting payment. There, the loan note holds value – whether intrinsic or not - for all people equally. The loan can be of financial interest to anyone interested in it. The ox, however, has no financial interest to anyone but the shomer who needs it to clear himself from the owner by returning his now worthless animal. This is not *garmi*.

This teaches us that garmi follows some of the guidelines of regular damages. Meaning, just as a mazik only pays for damaging an object that has value, garmi works the same way. The novelty of garmi is that we don't need a physical action done directly to the damaged item, but we still need the damaged item to be of value. But if the item is worthless, there's no legal "*hezek*", despite the fact that side losses will come about through the damage.

In the aforementioned case as well, the sword's value is its literal value. The extra money that the non-Jew demands are only a *davar hagorem l'mamon*. It's not *garmi* because no one other than Reuven has that level of financial interest in the sword. This is something very important to be remembered when dealing with cases of *garmi* - the damaged item must itself have value, not only a potential value to some people.

However, the Ketzos points out that this *sevara* is not universal. The Ramban holds that the *shor haniskal* case would in fact qualify as *garmi*. Apparently, the Ramban doesn't require this condition to be considered *garmi*.

DELAYED CAUSATION:

There is another *sevara* relevant to this case that would exempt the borrower even if he had all the information. The Rashba (shut 1052) deals with an appointed third party who was holding a loan document in escrow. Presumably, the borrower had probably issued some form of payment and the lender didn't want to give him the loan note until the payment was settled. The appointee was convinced by the lender that the payment was invalid and without any evidence carelessly returned the note to him, leaving the borrower at his mercy. Of course, the lender went and collected again. When the borrower later proved that the payment was legitimate, the money could no longer be recouped, so he sued the appointee for the losses that he had caused. The Rashba ruled that he is exempt because it is only grama. This ruling is quoted by the Rema (55:1). The Rashba, however, doesn't go into detail to explain why garmi is not applied here.

The sefer Divrei Mishpat (C.M. siman 72), explains the reason. He points out that the damages hadn't occurred at the time of his action, only later when the lender collected the debt a second time. In the case of the sword as well, the action of losing the sword doesn't generate a loss until the non-Jew raises his ire and overcharges his lender.

This reasoning is drawn from a distinction that the Mas'as Binyomin (Ch. 85) makes regarding the Rashba's verdict. He writes that if the opposite had happened, i.e. the appointee handed the loan note to the borrower without evidence of payment, and consequently, he does not pay the lender, the appointee would be liable to pay the lender. Why? Because the moment he releases the note to the borrower, the loan is lost. Just like burning a loan document; returning it to the hands of the borrower is akin to destroying it. The borrower doesn't need to go through any steps to get out of the debt, he's already off the hook! Whereas in the Rashba's case, the borrower's money is not lost until the lender goes ahead and makes the dishonest collection.

Here too, we see that garmi requires certain qualities of a genuine mazik. The action needs to cause an immediate effect, just as active damage would

To watch the video or listen to the shiur given by the Dayan, visit:
www.baishavaad.org/yorucha-topics
Or signup to receive them via whatsapp: 732.232.1412

WEEKLY DEDICATIONS & SAREI ELEF

Mr. & Mrs. Michael Abramson - Los Angeles, CA

R' & Mrs. Chaim Gross - Lakewood, NJ

R' & Mrs. Saadia Zakarin – Monsey, NY

R' & Mrs. Yudi Hertzberg - Monsey, NY

R' & Mrs. Avrohom Kohn - Jackson, NJ

Rav & Mrs. Yechiel Becher - Monsey, NY

R' & Mrs. Yossi Wexler - Lido Beach, NY

R' & Mrs. Michael Reiser - Brooklyn, NY

R' & Mrs. Yechiel Schachner - Lakewood, NJ

Mr. & Mrs. David Yitzchaki – W. Hempstead, NY

R' & Mrs. Ephraim Ostreicher - Far Rockaway, NY

R' & Mrs. Yaakov Klein – St. Louis, MO

R' & Mrs. Ari Schwartz - Monsey, NY

Mr. & Mrs. Tzvi Meltzer - Kew Gardens, NY

R' & Mrs. Refoel Rockowsky - Monsey, NY

R' & Mrs. Yossi Bauman - Lido Beach, NY

Mr. & Mrs. Steve Milstein - Lido Beach, NY

R' & Mrs. Leizer Rousman - Lakewood, NJ

R' & Mrs. Shimshon Bienstock - Los Angeles, CA

R' & Mrs. Dovid Bloom - Far Rockaway, NY

לזכות זיווג הגון בקרוב
אסתר שיינדל בת שולמית | ברכה אסתר בת דינה

R' & Mrs. Tzvi Rieder - Monsey, NY

R' & Mrs. Ahron Wolfson - Monsey, NY

R' & Mrs. Shumy Reichman, Brooklyn, NY

R' & Mrs. Avi Steinberg - Lido Beach, NY

Mr. & Mrs. Alex Berkovitch - Lido Beach, NY

R' & Mrs. Haim Cohen-Saban - Brooklyn, NY

SPONSOR YORUCHA

& help disseminate this relevant and engaging free platfom

TO THOUSANDS WORLDWIDE!

- ☐ Become a Yorucha Founder $25,000
- ☐ Dedicate a Month of Yorucha $18,000
- ☐ Dedicate a Ma'areh Mekomos Booklet $12,000
- ☐ Yorucha Corporate Sponsorship $10,000
- ☐ Ma'areh Mekomos Booklet Distribution $5,000
- ☐ Single Topic Corporate Sponsorship $2,500
- ☐ Sponsor a Week of Yorucha $1,800
- ☐ Sarei Elef $1,000

Donations can be made payable and sent to:
Bais HaVaad Halacha Center 105 River Ave. Suite 301 Lakewood NJ 08701
501c3 Tax EIN# 26-3711474

To become a Yorucha Sponsor or for other donation opportunities please contact
The Yorucha Office 732.276.1344 ext. #302 | yorucha@baishavaad.org | www.baishavaad.org/donations/support-yorucha/

Summer Break 5781 (Special Edition)

- Tzedaka and Maaser - 8

Tishrei 5782 (Expanded Yom Tov Edition)

- Pruzbul and other Shemitah Topics

Winter 5782 - 1st Semester

- Loans and Guarantees - 2
- Collections and Bankruptcy- 2
- Ribbis Fundamentals - 3
- Heter Iska - 1
- Ribbis by way of Commerce -4

Winter 5782 - 2nd Semester

- Gerama, *Garmi*, Professional Advice & Malpractice- 4
- Brokerage - 2
- Lashon Harah in Business - 2
- Yichud and Gender Related Practices in the Marketplace -4

Nissan 5782 (Expanded Yom Tov Edition)

- Avoda Zara & Commerce - 4

Summer 5782 - When Things Don't Go As Expected:

- Bais Din - 4
- Peshara and Lifnim Mishuras Hadin - 2
- Arka'os - 2
- Partnership Dissolution - 1
- Employment Termination - 3
- Shabbos & Commerce - 4

PART IV

Industry-Specific & In-Depth Supplemental Tracks

Choshen Mishpat Supplemental Track

- *Shomrim* and Fiduciaries - 4
- Shluchim and Agents - 4
  - Harsha'a and Power of Attorney
- *Mazik*, - 4
  - Adam Ha*mazik*
  - Gerama and *Garmi*
  - Nizkei Bor
  - Fire Damage
- Nizkei Shcheinim - 4
- Hashavas Aveida - 8
- Yerusha - 4
  - Wills and Trusts
  - Trustees and Executors
- Matana -4
  - al mnas lhachzir
  - Aino Mesuyam
  - Matana Temirta
  - Acharecha
- Arvus - 4
- Moda'ah and Lo Sachmod - 4
- Choshen Mishpat Concepts - 8
  - Shibuda D'Reb Nosson
  - Maamid Shloshton
  - Hefker
  - Nehne and Yored
  - Kofin al Midas Sedom

Real Estate Track:

- General Real Estate
- Bar Metzra
- Acquisitions and Ani Hamehapech
- Lo Sachmod
- Brokerage
- Landlord/Tenant
- Zoning Laws
- Rent Control and Evictions
- Fix and Flip
- Administrations and Boards

HealthCare Track:

- Shabbos and Yom Tov
- The Kosher Kitchen and Lifnei Iver
- Foodservice Arrangements
- Partnerships and Ownership Structure
- Ancillary Businesses
- Finance and Ribbis
- Nursing and Housekeeping
- The Halachic Home; Eruv, Mezuza, Tevilas Keilim, and Medication
- Compliance and Fiduciary
- Hiring and Poaching
- Avodah Zara and Chukas Hagoyim Issues
- End of Life and Other Medical Matters

Finance and Ribbis Track:

- Introduction: Understanding Ribbis
- Ribbis of Non Jews and Mumar
- Foreign Currencies & Commodities: Se'ah Bese'ah Applications
- Corporate Lending & Borrowing
- Credit Unions - Ownership in Ribbis Entities
- Credit Unions: Paying Ribbis by Court Order
- Pesika:Deposits & Price Guarantees
- Tarsha- Paying for Credit & Early Bird Specials
- Arvus & Ribbis: Cosigning on a Non Jew's Loan
- Arvus & Ribbis: Cosigning on a Ribbis Loan
- Differentiating Between Expenses & Interest: Defining the Two
- Ribbis in Partnerships
- Ribbis in Contracts - Capital Calls and Late Fees
- Deal Syndication & the Real Estate Process From Negotiation to Closing
- Ribbis as a Knas: Fines & Penalties
- Purchasing Tax Liens and Mortgage Bundles
- Using a Purchased Item When the Sale was Reversed
- Selling Conditional on Reversing the Sale
- Ribbis Responsibilities of Lawyers, Brokers, and Witnesses
- Review of Ribbis Fundamentals
- Hard Money Loans & Heter Iska - Kulo Pikadon; Chatzi Milve
- Heter Iska- The Approach of Reb Moshe Feinstein
- Heter Iska Klali and Loans Specified to be Al Pi Heter Iska
- Ribbis Mukdemes - Ribbis MeUcheres
- Ribbis Devarim
- Defining Ribbis: Gifts, Favours and Charitable Donations

Core Curriculum

(subject to change)

PART I
Business Halacha Fundamentals

Elul 5780

- Dina D'malchusa Dina- 2*
  - Obligation to Adhere to Civil Law
  - How Civil Law Impacts Agreements Between Two Parties
- Common Business Practice & Minhag Mevatel Halacha - 2
  - What Constitutes a Minhag
  - How Minhag Impacts Employment, Tenancy, Partnerships and Real Estate Deals etc.

Tishrei 5781 (Expanded Yom Tov Edition)

- Business and Employment on Chol Hamoed

PART II
Setting Up A Kosher Business

Winter 5781

- Introduction to Choshen Mishpat & Business Halacha -1
- Gezel - 3
- Gezel Akum, Ta'os and Mate' Akum -2
- Geneivas Da'as - 1
- Acceptable Marketing - 1
- Halachic Considerations of Corporate Gifting - 1
- Halachos of Employment -4
  - Backing Out
  - Where Backing Out Causes a Loss
  - Working Pro Bono and Hiring Jewish
  - Obligations of Employer and Employee
- Halachic Deals and Documents - 4
  - Understanding Asmachta
  - Agreements and Kinyan Devarim
  - The Halachic "Agreement Validation" Clause
  - Non-Competes and Non-Circumvent Agreements
- Partnerships & Corporations - 4
  - Structuring
  - Legal Entities and Trusts
  - Management
  - Divisions of Profits and Losses

Nissan 5781 (Expanded Yom Tov Edition)

- Corporate Chametz - The Issues and the Solutions
- Isurei Hana'ah

PART III
Maintaining A Kosher Business

Summer 5781 - Commitments & Kinyanim

- Hasagas Gevul & Competition - 4
  - Ani Hamehapech
  - Ma'arufiya
- Kinyanim Expounded - 4
  - Mechusar Amana
  - Mi Shepara
  - Situmta and Kinyanim of the Marketplace
- Ona'ah - 2
- Mekach Ta'os- 3

* Number of weeks for this topic

על פי התורה אשר יורוך

Yorucha

IN-DEPTH BUSINESS HALACHA CURRICULUM

MISSION *To facilitate and provide a framework for the frum businessman to gain the in-depth halachic knowledge he needs for contemporary business dealings.*

VISION *Through increased knowledge and guidance, Yorucha will elevate the frum public's adherence to halacha as it pertains to choshen mishpat and standard business practices.*

What

This ambitious project will harness the collective expertise of a team comprised of advanced talmidei chachamim, experienced, seasoned Dayanim, that are well versed in corporate practice and common business norms. Collaborating with a talented group of editors and writers, they have created a syllabus and curriculum of study, with accompanying shiurim and personal guidance.

How

The core curriculum is segmented in modules, and can be learned as an individual self paced; or, participants can join chaburos coordinated by the Bais HaVaad for those that desire group study. Page by page, step by step, the learning will be facilitated with a daily audio "Blatt shiur" guiding the participant through the sources as well as a weekly video shiur presented on each topic by Dayanim that will share fundamental and practical applications of the sugya covered.

Daily practical Q&A applications of the subject matter will be offered alongside through the Business Halacha Daily series.

Why

As participants amass a broad and deep knowledge on an academic level directly from the source — coupled with real life scenarios presented by experienced Dayanim — they will acquire the clarity to determine not only what is a שאלה, but, more important - why.

Only through עמלות בתורה — understanding the fundamentals of the subject — can one truly appreciate and internalize what defines right and wrong.

Similar to a sofer who, with his intensive knowledge of hilchos safrus, is confident and secure in the propriety of his profession; so, too, businessmen will gain the peace of mind knowing with conviction that they ply their trade *be'emunah uveyosher*.

CURRENT YORUCHA CHABUROS

ATLANTA
Yeshiva Ohr Yisroel
Rabbi Chaim Friedman

BAL HARBOUR, FL
R' Yakov Tzvi Blejer
Rabbi Zelig Privalsky

The Sephardic Center
Rabbi Yair Massri

BALTIMORE
Khal Ahavas Yisroel
Tzemach Tzedek
Rabbi Dovid Heber
Rabbi Mordechai Shuchatowitz
Rabbi Shaul Elchonon Sofer

Baltimore Community Kollel
Rabbi Ahron Muller

BELLE HARBOR, NY
Congregation Bais Yehuda
R' *Dovid Semel*

BOSTON
Congregation Chai Odom
Rav Dovid Moskovitz

BROOKLYN
Bais Aharon (Felder's)
Rabbi Heshy Wolf

Beis Hamedrash Of Flatbush
Rabbi Tzvi Yaakov Zolty
Rabbi Moshe Arieff

Flatbush Park Jewish Center
Rabbi Eli Moskovitz
Rabbi Yisroel Perelson

Magen Avraham
Rabbi Duvi Bensoussan
Rabbi Eliezer Elbaz

Yad Yosef Torah Center
Rabbi Eddie Kassin

CATSKILL REGION
Tamarack Hills - Ellenville
Rav Dovid Grossman

CHICAGO
Agudas Yisroel of West Rogers Park
Rabbi Moshe Scheinberg

Bais Medrash Mikor Hachaim
Rabbi Mordechai Raizman

Shaarei Tzedek Mishkan Yair *Rabbi Reuven Gross*
Rabbi Yishai Broner

Kollel Tiferes Yisrael
Rabbi Yitzchok Simcha

Adas Bnei Yisrael
Rabbi Moshe Kaufman

CINCINNATI
Cincinnati Community Kollel
Rav Meir Minster

CLEVELAND
Beis Doniel
Rabbi Dovid Aron Gross

Telshe Yeshiva
Rabbi Itamar Nisenbaum

DALLAS
Congregation Toras Chaim
Rabbi Yaakov Rich

DEAL
Deal Shul
Rabbi Yosef Erani

DETROIT
Lakewood Kollel
Rabbi Boruch Miller
R' Eli Blumenkehl

FAIRLAWN
Rabbi David Pardo

FAR ROCKAWAY
Khal Zichron Moshe Dov
Rabbi Ahron Stein

Sulitzer Bais Medrash
Rabbi Avrohom Hartman

Cong Kneseth Isreal, (White Shul)
Rabbi Motti Neuburger
R' Ahron Richman

GATESHEAD, UK
Rabbi Dov Oppenheimer

GIBRALTAR
Massias Hall
Rabbi Rafi Bitan

JACKSON
Khal East Veterans
Rabbi Baruch Issac

HOUSTON
Meyerland Minyan
Rabbi Menachem Bressler
Rabbi Shea Lazenga

LAKEWOOD
Bais HaVaad
Rav Dovid Grossman

Bais Medrash Ohev Yisroel
Dayan Shmuel Honigwachs
Reb Shaya Ellinson

Bais Medrash of Chestnut
Rabbi Yosef Greenfeld

Bernath and Rosenberg
Rav Baruch Fried
R' Yossi Schuck

Bitbean
Rabbi Aryeh Caplan
R' Ephraim Arnstein

Clearstream Chabura
Rabbi Yosef Fund
R' Yitzy Rosenbaum

Kehal Nachlas Yaakov
Rabbi Mayer Boruch Turin

Kehilas Heartstone
Rabbi Zecharia Wiesenfeld
Rabbi Avrohom Ellman

Madison Executive Offices
Rabbi Doniel Dombroff

Minyan Avreichim Sefaradi
Rav Ariel Ovadia

Ner Yisroel, Ridge Ave
Reb Shimshon Herz

The Shul at The Woods
Rabbi Chaim Yehoshua Schorr

Yeshiva Heichal Hatalmud
Rabbi Mordechai Rabbi Vitz
Rabbi Zvi Basch

LAWRENCE
Greater Five Towns Chaburah *(In Formation)*

Yeshiva Gedolah Ateres Yaakov
Rabbi Yisroel Gold

LINDEN
Bobov Linden
Rav Chaim Sender Twersky

LOS ANGELES
Bait Aaron Torah Outreach Center
Rabbi Moshe Nourollah
R' Avraham Hirshberg

Kollel of LA
Rabbi Zalmen Frager

LIDO BEACH
Lido Beach Synagogue
Reb Yakov Lowinger

MARGATE
Young Isreal of Margate NJ
Rabbi Yankey Orimland

MINNEAPOLIS
Minneapolis Kollel
Rabbi Maeier Kutoff
Rabbi Binyomin Stoll

Yeshiva of Minneapolis
Rabbi Binyomin Stoll

MONSEY
Brisker Kollel
Rabbi Michoel Illes

Congregation Torah Utfila
Rabbi Moshe Langer

Haverstraw Community Chabura
Rabbi Tzvi Rubin

Khal Chaye Avraham
Rav Yecheskel Spitzer
Rabbi Eli Moskovitz

Monsey Night Kollel
Rabbi Yisroel Sapirstein
Reb Shimon Marlin

Zichron Yakov
Rabbi Yehuda Russack
R' Simcha Levi

NEW HAVEN
Kollel of New Haven
Rabbi Menachem Prescott

PHILADELPHIA
Philadelphia Community Kollel
Rabbi Yosef Prupas
Rabbi Yaakov Baum

QUEENS
Congregation Ohr Bechor Halevi
Rabbi Chaim Schwartz

House of Torah
Rabbi Yosef Mosheyev
Rabbi Abo Zavulunov

RIVERDALE
Riverdale Kollel
Rabbi Michoel Ghermezian

SAN FRANCISCO
San Francisco Chabura
Rabbi Dan Tobali

SOUTH BEND
Midwest Torah Center
Rabbi Doron Lazarus
R' Simon Springer

ST. LOUIS
St. Louis Chabura
Rabbi Eliyahu Chaim Goldstone
Reb Yaakov Klein

STATEN ISLAND
Kehilas Niles
Rabbi Dovid Waldman

TORONTO
Kollel Ohel Yom Tov
Rabbi Chesky Weiss

THORNHILL
Ateres Mordechai Thornhill Kollel
Rabbi Yosef Rothbart

Kollel Ohr Yosef
Rabbi Eli Kohananoo

WATERBURY
Yeshiva Ateres Shmuel
Rabbi Bernstein

WEST HEMPSTEAD
Beis Medrash of West Hempstead
Rabbi Dov Greer

Young Israel of W. Hempstead
Reb David Felt
Reb Aaron Gershonowitz

WOODMERE
Aish Kodesh
Rabbi Yoni Levin

Kehillas Bnai Hayeshivos
Rabbi Shmuel Witkin

TO CREATE OR JOIN CHABURA CONTACT US

732.232.1412 888.485.VAAD(8223) #302 yorucha@baishavaad.org baishavaad.org/yorucha

JOIN THE YORUCHA INITIATIVE!

888.485.VAAD(8223) #303
yorucha@baishavaad.org
baishavaad.org/yorucha

3 WAYS TO JOIN:

AS AN INDIVIDUAL

Join the national Yorucha chabura together!

Tap into the physical or digital resources via hard copies, web, email and/or whatsapp.

Connect with Bais HaVaad Dayanim and Poskim for any questions you may have, as well as arranging study sessions with a Dayan, setting up a chavrusa, and more.

AS A COMMUNITY

Set up or join a community or shul chabura

Reach out to organize a choshen mishpat chabura in your own shul.

AS A BUSINESS

Set up a Board Room Bais Medrash in your business

Mincha Learning In just 5 minutes a day, before or after Mincha, you can learn short, practical and insightful Business Halachos.

Weekly Lunch & Learn Join a deeper dive into the background of the halachos by understanding the sugya behind the halachos as well.

CURRENT CHABUROS

Baltimore • Belle Harbor • Boston • Brooklyn • Catskills • Chicago • Cincinnati • Cleveland • Dallas • Detroit • Fairlawn • Far Rockaway
Gateshead, UK • Ghana • Gibraltar • Houston • Jackson • Lakewood • Lawrence • Los Angeles • Lido Beach • Margate • Minneapolis •
Monsey Passaic • Philadelphia • Queens • Riverdale • St. Louis • Staten Island • Toronto • Waterbury • W. Hempstead • Woodmere